

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

2

► АНАЛІЗ

ПРАЦУЕМ ТОЛЬКІ НА ПАДАТКІ

Вольга ХВОІН

Прэзідэнт на пасаду
прэзідэнта Беларусі, кіраўнік
навукова-даследчага цэнтра
Міэса Яраслаў Раманчук
прадставіў журнналістам
індэкс сацыяльнага
дабрабыту «Іванайна», які
быў распрацаваны экспертамі
цэнтра яшчэ ў 2000 годзе.

Індэкс улічвае ацэнку часу, які чалавек мусіць адпрацоўваць, каб набыць спажывецкі кошык з 35 базавых тавараў і паслуг (у тым ліку жылля) пры цяперашнім узроўні кошту і сірэдняга заробку па краіне. Кіраўнік аналітычнага цэнтра «Стратэгія» Леанід Заіка зазначыў, што ацэнка прадукцыйнасці працы ў індэksе працоўнай часу мае пад сабой «камаль марксіскі падыход».

Аўтары аналітычнай працы прызначаюць, што ў Беларусі цігам апошніх пяці гадоў назіраўся эканамічны рост, аднак бліжэйшая суседскі — Расія, краіны Балтыкі і Польшча — нас апярэджаюць. Напрыклад, сірэдні заробак у Беларусі за апошніх 15 гадоў вырас у 5,9 разы, у Польшчы — у 6,5, а ў Расіі — у 10,5 разы. Каб набыць аўтамабіль «Форд Fiesta», беларус трэба працаўніць трох з палавіны гады, расіяніну — два гады і трох месяці, паліаку — менш за год. Агулам на набыцце спажывецкага кошыка, які разглядалі эканамісты, нашым сучайнікамі траба затраціць на 11 гаду больш, чым паліакам. Да ўсяго аўтары даследаванія — Яраслаў Раманчук і экана-

міст Леанід Заіка — нагадалі надзёйную праблому Беларусі — падаткі. У нашай краіне пры дзеяний маладзі эканомікі чала ве працу 16 гадоў толькі на выплату падаткаў.

Яраслаў Раманчук зазначыў, што прызнае капіталістычную сістому найбольш эфектнай. Ён канстатаваў, што ўлады краіны змінавалі час, за які можна было бы правесці эканамічную рэформу. «Краіны, якія за апошнім 15 гадоў правілі прыватызацыяй і лібералізацыяй, забяспечылі себе больш высокай стымпай рэвізіі, іх індэкс сацыяльнага дабрабыту лепшы, чым у Беларусі», — сказаў Раманчук.

Каб пасыпсіць узровень сацыяльнага дабрабыту, Яраслаў Раманчук пропануе правесці лібералізацыю цен і зліквідаўці практику дыскрымінацыі, то бок забяспечыць роўнасць умому гаспадарання ўсім эканамічным суб'ектам. Знізіць падатковую нагрузкі і спрасціць сістэму падаткаў прац узвядзеніем плоскіх шкалаў. А сукупны дзяржарасходы не мусіць перавышаць 30% ВУП. Адкрыты гандаль, уступленне ў Сусветную гандлёвую арганізацыю, прыватызацыя не вядуць да падзення ўзроўню сацыяльнага дабрабыту. Наадварот, адкрыты гандаль, прыватная эканоміка, інтэграцыя ў міжнародныя эканамічныя саюзы — гэта малгушы лакаматыў паднімання ўзроўню сацыяльнага дабрабыту.

Эканаміст пропануе свае інструменты для павелічэння эфектуўнасці эканомікі. Ён не выключае, што ў Беларусі ёсьць магчымасць уваіці ў спіс 30 бағагайшых краін свету, але для гэтага траба трывама 8–12% у год тэмпу росту ВУП.

► ПРЭЗЕНТАЦЫЯ

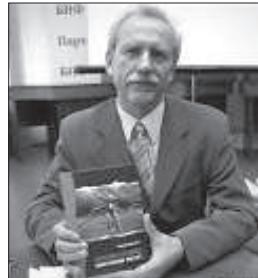
СІМВАЛ КОНТРРЭФОРМ

Генадзь КЕСНЕР

«Аляксандар Лукашэнка. Палітычны партрэт» — так называеца книга вядомага беларускага журналіста і палітолога Валерыя Карбалевіча, выдадзеная маскоўскім выдавецтвам «Партызан», презентацыя якой адбылася 11 лістапада ў Мінску.

720-сторонкавы фаліянт змяшчае даследаванне дзеянасці прэзідэнта Беларусі, аналіз феномену яго паснащаніцтва і кіравання дзяржавай. У чатырынаццаці раздзелах выдання падраздзялена аўтасынапісамі на беларускай мове. Аляксандар Лукашэнка, яго шлях да ўлады, практес фармаванні сённяшній сацыяльнай маладзі Беларусі. Аўтар дае ацэнку асобы афіцыйнай беларускага лідэра, яго светапагляду, палітычным поглядам.

Па словам Валерыя Карбалевіча, асобныя раздзелы кнігі прысвечаны своеасаблівасцям створанага ў краіне аўтары-

тарнага рэжыму, эканамічнай палітыцы, міжнароднаму курсу беларускага кіравіцтва, узаемадачыннім з Расій. У выданні ёсьць шмат спасылак, вялікая колькасць цытаванняў самога Аляксандра Лукашэнка, кніга ўтрымлівае міркаванні айчынных і замежных экспертаў.

«Калі коректка адказаць на пытанне, чаму Лукашэнка ўдаешца паснащаніць год заставацца пры ўладзе, то я б адказаў так: там што створана ім сацыяльная маладзь пакуль не выправдаласяў русурс, — адзначаў Валерыя Карбалевіч. — Аляксандар Лукашэнка стаў

сімвалам контэррэформ на постсавецкай прасторы. На пачатку 1990-х гадоў, калі вакол ажыццяўляліся рыначныя дамакратычныя трансфармациі, Лукашэнка павярнуў гэтыя праіссы ў Беларусь ў адваротным накірунку. Яму ўдалося гэта зрабіць, што ён у познейшым адноўляў настроі беларускага сознання, тобкі, Лукашэнка — гэта рэакцыя беларускага сознання на выхлікі трансфармациі, мадэрнізацыі, глабалізацыі, гэта спроба закансерваваць патрыярхальны свет беларускіх правінцыяў у тым выглядзе, у якім ён застаўся пасля краху савецкай сістэмы».

Як адзначыў аўтар, паснащаніць год кіравання Аляксандра Лукашэнка дазволіў нам зведаць беларуское грамадства не з самага лепшага яго боку. Ён здолеў выклікаць да жыцця не самыя лепшыя рысы беларускага сознання, гуляць на ўсіх рысах, мабілізоўваць іх, і гэта адзін з элементаў утрымання ўлады», — перакананы Валерыя Карбалевіч. Паводле яго словаў, паколькі стала зразумела, што сам прэзідэнт сходзіць з улады не біраеца, то гэта кніга не толькі пра сённяшні час, але і пра будучынню Беларусі.

► ЭКАЛОГІЯ

ДЭМАНСТРАЦЫЯ НЕАГРЭСІЎНАСЦІ

Валеры ШЧУКИН

Прадстаўнікі «Грамадзянскай кампаніі «Наш Дом» і шэрагу арганізацый, якія змагаюцца за чысціну навакольнага асяроддзя — Беларускі партый «яўлёнія», «Экадом», «Экаферы», «Інстытута гуманізацыі экалагічных тэхналогій», — былі запрошаны для маніторынгу экалагічнага руху ў Германіі пры правядзенні акцыі «Кастар-2010».

Маштабы пратэсту ўражваюць. І гэта пры том, што акцыя праводзіцца ў маланаселенай сельскай мясцовасці. У каменных джунгліях цэнтра Мінска для ізоляцыі дзімантрантаў уладам патронаў ў 100 разоў менш сіл, чым на прасторай усходу. Ён ужо не кажу пра чыстае поле і лясы, на якіх праходзіць акцыя «Кастар». Німецкі ўлады вымушаны прычыгаваць многія тысячы паліцыйскіх.

► СМИ

ГОЛАСУ РАСІІ НЕ БУДЗЕ

Сябры ГА «БАЖ» Яўген Агурцоў, які працаўваў карэспандэнтам радыёстанцыі «Голос России» больш за 7 гадоў, даведаўся, што яму не працягнулі акредытацию.

Падставай для такога рапанія стаў пункт 10 «Палажэння аб парадку акредытациі ў Рэ-

уко з этага моманту пачынаецца прынцыпавое адрозненне ў дзеянях сілавых структур. Беларускі рэжым кідае супраць народа міліцію і войскі з мэтай разагнаць незадаволеных, якія сабраліся больш чым утром.

.

Німецкія ўлады накіроўваюць працахоўніці сілы для забесцічэння бяспекі праходжання калон — з яздовым «попелам». Калі б пратэстанты сталі на ўзбочыне і кірчылі антыўрадавай лузунгі — іх ніхто б не чапаў.

.

.

Але немцы кладуць пад колы чыгуначнага састаўу і аўтамабільнай калоны з радыёактыўнымі адыхадамі. Больш за тое, выграбаюць камяні паміж чыгуначных шпал, робяць падкопы пад аўтамабільную дарогу.

.

Праваходоўныя сілы Германіі вымушаны абрэжыць месцы раскопак, расігнаваць людзей з чыгуначных шляхоў і аўтамабільных дарог. Раскасаваюць, што ў цэнтры і ў адсечнасці прасы німецкія паліцыянты актыўна ўжываюць дубінкі. Але мне прысутнічы пры гэтым не давялося.

.

.

Магу засведчыць іншае: на месцы падкопу пад аўтадарогу, я забраўся на трактар, каб лепши

у МЗС заяўку, якую разгледзелі 2 лістапада.

Прадстаўнікі МЗС заяўлі, што ў першыяд з моманту заканчэння акредытациі Я. Агурцова да разгляду заяўкі на сایце радыёстанцыі з'яўляўся яго матэрыялы. Сам жа журналіст сцвярджае, што ён у гэты перыяд даўшы каментары выклічна як «письменнік-публіцыст», прыватная асoba, і на сайдзе радыёстанцыі яго прэзентавалі менавіта так.

Кіраўніцтва радыёстанцыі збірае паўторна звярнення ў МЗС з просьбай аб акредытациі.

Паводле інформацыі БАЖ

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

З УСІХ МАСТАЦТВАЎ ВАЖНЕЙШЫМ З'ЯЎЛЯЕЦЦА...

Сергей САЛАЎЕУ

З усіх мастацтваў для нас важнейшым з'яўлецца зусім не кіно. Для нас важнейшым з'яўлецца добрае акцёрскае майстэрства. А што такое акцёрскае майстэрства, як не ўменне напусціць пылу ў очы? Вось і зараз, пасля візіту єўрапейскіх чыноўнікаў, якім пыл у очы быў запушчаны, да нас завіталі сапраўдныя акцёры і рэжысёры.

Вы, канешне, будзеце смяяцца. Але эта сапраўды так. Аляксандр Лукашэнка падчас сутрэны 9 лістапада ў Мінску з кінарэжысёрам Эмірам Кустурыцам пралапанаваў яму суправодзіцца з беларускім кінематографістамі.

«Калі вы захочаце зняць што-небудзь грунтоўнае, хай і не звязанае з Беларуссю, то мы паличым за гонар супрацоўніцтва з такім чалавекам», — цытуе Лукашэнку прэс-служба презідента. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што ў Беларусі людзям, якія робяць высокасе мастацтва, гатовы дапамагаць і падтрымліваць іх. «А калі вы яшчэ і дэсяць нашых маладых кінарэжысёраў чаму-небудзь наўчыцце — праста будзеце героям нашай краіны», — сказаў прэзідэнт, звятачыся да відомага рэжысёра.

Ад тыхіх словаў папросту можна выпасці ў поўны асадак. Што, Эмір Кустурыца не зняў у сваім жыцці нічога грунтоўнага і не можа абысціся без дапамогі «Беларусьфільма»? Ці яго запрашаюць зняць нейкую сцену пра Вялікую айчынную, каб паказаць, што і Кустурыца памятае пра беларускіх партызан?

А можа, сапраўды, Кустурыца не шта здыме, што канчаткова пазбываць

Пташку, Клары Лучко, Алегу Янкоўску, Пятру Тадароўску, Уладзіміру Гасцюніху, Эліне Быstryцкай, Васілю Ланавому, Генадзю Гарбуку.

Караці, эты прывіз атрымалі ўсе «мастцы», хто знайшоў для сябе час наведаць «Лістапад». Так што Кустурыца апнуўся ў пацясні кампаниі ліўрэтаў прэмii «За ёздец» з «Лістападам».

Тым часам, у Беларусі разварочваецца сваё «кіно». Праверка дакладнасці подпісаў пасцердзіла пераадоленне 100-тысячнай бар'ера дзесяці прэтэндэнтаў на пасаду прэзідэнта.

Пра збор больш чым 100 тысяч подпісаў абвясцілі 11 прэтэндэнтаў на пасаду кіраўніка дзяржавы. Аднак большасць подпісаў, пададзеных у падтрымку вылуччання індывідуальнага прадпрыемства з Віцебска Уладзіміра Правальскага, признаныя несанпраўднымі трэтыярыяльнымі выбарчымі камісіямі.

Такім чынам, па выніках праверкі сабраных подпісаў у прэзідэнцкай кампаніі працівуюцца ўзделнічніцы: намеснік старшыні Партыі БНФ Рыгор Кастусёў, дэйзены прэзідэнт Аляксандар Лукашэнка; кіраўнік саюза «За мадэрнізацыю» Алець Міхалевіч; лідэр грамадзянскай кампаніі «Гавары праўду».

Такі «звышлібералізм» улада праяўляе не без разліку.

Зарас апазіцыйным прэтэндэнтам на пасаду прэзідэнта трэба чуваць патыліцу і вырашыцца, на што дамаўляцца

«Беларусьфільм» назывы «Партызан-фільму»?

Кустурыца прыбыў у беларускую стаўліцу ў якасці гостя XVII Мінскага міжнароднага кінафестывалі «Лістапад». Лукашэнка ўрочысты амунду з галоўных узнагарод фестывалю — спецыяльнай прызы прэзідэнта «За захаванне і развіццё традыцыйнага духоўнасці ў кінемастацтве». Пры гэтым Лукашэнка адзначыў, што ўрочасе гэту ўзнагароду як знак прызнання заслуг рэжысёра перад мастацтвам.

Спецыяльны прыз «За захаванне і развіццё традыцыйнага духоўнасці ў кінемастацтве» ўрочасца з асабільным дасягненнем ў кінематографіі, за значны юклад на ўвасабленне гуманістычных і духоўна-маральных ідэяў у кінематографе. У папярэдні гады прыз уручалася Георгію Жонаву, Міхаілу

правяралася іх больш, і наадварот», — сказаў сакратар ЦВК.

«Падыход да праверкі подпісаў цалкам грунтаваўся на патрабаваннях выбарчага заканадаўства, але харкаторызваўся лібералізмам да прэтэндэнтаў. Любое сумненне трактавалася на іго карысць, — адзначыў Лазавік. — Можна сказаць, што праверка подпісаў харкторызваўся звышлібералізмам».

Вядома, што такі «звышлібералізм» улада пранаўляе не без разліку. Зарас апазіцыйным прэтэндэнтам на пасаду прэзідэнта трэба чухаць патыліцу і вырашыцца, на што дамаўляцца. На аздынага кандыдата? На адзінага страгтію? На адзінага пратест? І на чым можа уговогу давоміцца.

Але найбольш падрадаваў на тыдні дырэктар цэнтра акіянаграфіі «Адкрытыя акіян» у Мінску Аляксей Азарай. Ён знайшоў «трапічнага маляска з беларускім менталітэтам». У Цэнтр акіянаграфіі нядыяўна прыбылі два галавоногія маляскі — маленкі вясміногі Афанасій і яго старыя эвалюцыйныя субраты Наўтылус. Жывільнікі былі прадстаўленыя журналістамі 10 лістапада.

Як паведаміў дырэктар цэнтра Аляксей Азарай, малоскі будуть узделнічніцаў у прадказаніні вынікаў дзіячнага конкурсу «Еўрабачанне». «Мы паставім невялікі тэлевізор, каб вясміногі і наўтылус маглі назіраць за конкурсам. Наўтылусы маюць вельмі слабы зрок, затое выдатна чуюць гукі. Вясміногі, наадварот, добра адзінаваюць колеры і нават маюць свае пэрваўагі», — сказаў Азарай. Паводле яго слоў, маляскі не будуть прадказаваць конкретнага пераможцу, а прости вы беруць уладбанную песню. З тэлефона цэнтра ад іх будуть адпраўляцца смс-паведамленні. Сімпатыі маляскам будуть вызначацца па іх рэакцыях.

Паройнёў аўточка Афонія з наимецкім вясміногам Паўлем, Азарай адзначыў, што Паўль — пайночны вясміног, вылаўлены ў халодных водах недалёка ад берага Францыі, Афонія ж — «трапічны маляск з беларускім менталітэтам».

Ну, «маляску з беларускім менталітэтам» наўград ці варта пралапаноўваць прадказаць вынік беларускіх выбараў. Вынік будзе такі ж прадказальны, як і з Ярошынай на чале ЦВК.

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

АЛЕСЬ МІХАЛЕВІЧ

Кіраўнік саюза «За мадэрнізацыю» Алець Міхалевіч заявіў, што гатовы працаўцаў на кандыдата ад партыі БНФ Рыгора Кастусёва, калі Цэнтрызбиркам яго не зарэгіструе. «Нядыяўна з камандай праводзілі аналіз этапу збору подпісаў. Адзначылі шэраг памылак, без якіх маглі бы выйсці на значна большую лічбу. Але сышліса на тым, што ў цалым збор подпісаў прайшоў добра. З улікам сцілістікі раскурсавы вынік і зусім атрымаўся выдатным. Заадно амбэрковалі стратгію дзеянняў у тым выпадку, калі атрымаюць адмову ў регістрацыі. З неабходнасцю абскарджаўніця ўсё зразумела, але размова больш ішла аб тым, што распараць на выпадку нядыяўчы. Вырашилі, што ў выпадку регістрацыі Кастусёва падтрымаем яго, іншакі накіруем усе сілы на наўгаранне», — заявіў палітык. Міхалевіч раслумчыў, што з Кастусёвым яны разыходзяцца толькі ў «тактычных пытаннях». «У стратэгічным ж плане імкнёмся да адной мэты — узмацнення палітычнай і эканамічнай незалежнасці Беларусі. Акрамя таго, сумесна прымаем уздел у грамадзянскіх акцыях «беларускі выбар». Таму такая падтрымка будзе найблей лагічнай. Актыўна падтрымліваў іншых кандыдатаў, шэрзі з якіх не хавае сваі праразасійскіх пазіціў, наша каманда не можа. Тому застанецца засвядчыцца на наўгаранне», — цытуе слова палітыка інтэрнэт-рэсурс «Мы». Алець Міхалевіч пазын быў намеснікам старшыні партыі БНФ, але потым яго выключылі з партыі за дэкаструктывную пазіцыю.

Цяпер, па інфармацыі Цэнтрызбиркама, па выніках праверкі сабраных подпісаў у прэзідэнцкай кампаніі працівяваюць удзельнічаць дзеяніць кандыдату, у іх ліку і Алець Міхалевіч, і Рыгор Кастусёў.

ВОЛЬГА ПАНАРЫНА

Беларуска Вольга Панарына пераўгана ў кайрыне на чэмпіянаце Еўропы па велетрэку, які завяршыўся ў польскім Прушкове. У спартыўнай барацьбе яна апярэдзіла чэмпіёнку свету Сымону Крупскай з Літвы.

Бронзавай медалісткай стала украінка Любоў Шуліка.

Іншая беларуска велагончыца Таццяяна Шаракова стала другой у омніуме. Чэмпіёнкай Еўропы ў омніуме стала іспанка Лэйзэр Ола-бераўні-Даррэнсора, бронзавай медалісткай — Малгажата Вайтыра з Польшчы.

У Лондане-2012 омніум упершыню будзе ўключаны ў праграму Алімпійскіх гульняў.

У медальным заліку Беларусь у Расія, заваявашы па аднаму золату і срэбру, падзялілі 4-е месца. Наперадзе каманды Вялікабрытаніі і Германіі.

МІХАІЛ САВІЦКІ

У Мінску на 89-м годзе жыцця памёр народны мастак беларусі з СССР Міхail Savitski. Ён нарадзіўся ў 1922 годзе ў вёсцы Звянігі Талачынскага раёна Віцебскай вобласці. Яго юнацтва супала з гадамі Вялікай Айчыннай вайны. Савіцкі ўдзельнічаў у боях за Севастопаль, амаль у самым пачатку вайны апнёўшыся ў канцлагерах Дзюсельдорфа, Бухенвальда, Дахау. Пасля вайны вучыўся ў Мінскім мастацкім вучылішчы, затым — у Маскоўскім мастацкім інстытуце імя В. І. Сурыкова. Міхail Savitski — народны мастак СССР і БССР, дзеянец член Расійскай акадэміі мастацтваў і Нацыянальнай акадэміі наўук Беларусі, лаўрэат Еўрапейскай прэмii СССР. Ён быў першым універсітальным ордэнам Францыска Скарыны — найвышэйшай дзяржаўнай узнагародой сувэрэннай Беларусі. У 2006 годзе ўказам прэзідэнта Міхайл Савіцкага было прысвоена званне «Герой Беларусі».

«Асоба Savitskага будзе даваць спажыву для многіх тэмам. Савіцкі — культуртрэгер, вясковы хлапец, які па вайне патрапіў вучыцца ў Москву і вярнуўся з перакананнем сваёй выключнасці па-над беларускімі калегамі. Савіцкі — некрамант, які добрую палову свае творчасці прысвяціў смерці ў розных яе практыках, асабіўна вылучаючы матывы смерці дзяцей і маладых жанчынаў. Савіцкі і Ленін — асобная тэма, бо менавіта яго палотны і габелены склалі гэтак звязы «залаці фонд беларускай ленініні», у тым ліку дзякуючы абсалютным памерам тых твораў. Савіцкі і Шагал — адна з найбольш красамоўных тэмай у гісторыі нашай культуры. Менавіта Савіцкі, паслугоўваючы абсалютным даверам савецкіх уладаў, прыкладаў нямалу выслілку, каб імя ягона геніялай калегі і земляка было «сцёргтае» аскрыжалі беларускага мастацтва», — пісаў пра спрэчную асобу Савіцкага мастацтвазнаўца Сяргей Харэўскі ў цыклі «Стоп твораў XX стагоддзя».

► АЗБУКА ПАЛІТАЛОГІ

ІМЕМ РЭВАЛЮЦЫІ

Сяргей НІКАЛЮК

Крах аўтарытарнага рэжыму пры адсунтасці мочнай грамадзянскай супольнасці не адкрывае аўтаматычна дарогу ні дэмакратыі, ні сацыяльной справядлівасці.

Радыкальныя змены, у выніку якіх адбываецца якасны разрыў з мінулым, звычайна называюць «рэвалюцыямі» (ад лац. *revolutio* — паварот, ператварэнне). Паводле афіцыйнай версіі, ліміт рэвалюцый «беларускі народ падпісала» ў першым кастрычніку 1994 года. Аднак, як пішуць у «Беларускім энцыкляпедычным слоўніку», «рэвалюцыя» — «глубокае змененне ў сацыяльных і палітычных адносінах, якое адбываецца ў выніку падзеяньняў, якія ўзвышаюць падзялінні ў суспільстве і падзялінні ўлады ў дзяржаве». Адзін з аўтараў цытаты — Сяргей Нікалюк — піша, што «рэвалюцыя» — «глубокае змененне ў сацыяльных і палітычных адносінах, якое адбываецца ў выніку падзеяньняў, якія ўзвышаюць падзялінні ў суспільстве і падзялінні ўлады ў дзяржаве».

Замест 20 сантиметраў**— 5**

Але калі беларускі народ свой ліміт рэвалюцыі вычарпau, то з гэтага не вынікае, што «адзіны палітык» (АП) стаціў права на выкарыстанне рэвалюцыйных метадаў кіравання. У сваёй камп'ютарнай калекцыі я налічыў 8 выступаў АП, у якіх сустракаецца слова злучэнне «імем рэвалюцыі». Адзначу, што ўсе яны належаць да «нулевых гадоў». Прывчына такога нераўнамернага размеркавання выключна тэхнічнай. У 90-я (рэвалюцыйныя) гады інтэрнэт-СМИ ў Беларусі практична адсутнічалі.

Пералік пытанняў, якія АП ва ўмовах стабільнасці «нулевых» гадоў вымушаны вырашыць «імем рэвалюцыі», шырокі. Вось толькі частка маёй калекцыі: «мы «імем революции» за три года сделали комбайн»; «Пошли в одну школу, во вторую, посчитали и установили «имем революции», решением исполнкома цену завтрака, обеда и полдника»; «Там, кстати, был небольшой заводик, его французы хотели приватизировать и даже кое-что там уже «прихватили»;

обанкротили, я потом у них забрал «имем революции» этот завод, за белорусские деньги восстановил»; «В нынешнем году мы обязательно должны начать хотя бы «копать землю» на месте строительства этого объекта (Нацыональный бібліятэк). Если хотите, «имем революции», но должны»; «Вместо 20 сантиметров стенки внутри помещения строители предлагают: «Александр Григорьевич, давайте сделаем 5 сантиметров. Здесь же достаточно. Это в два раза дешевле». Надо решение Президента. принял решение «имем революции», без всяких нормативных актов разрешил».

«Рэвалюцыя» і «стабільнасць» — панцырі, на першы погляд, несумішчальныя, але не варта забываць, што ў аснове беларускай стабільнасці ляжыць не парламенцкая анархія, а «эфективная вертикаль государственного управления с персональной ответственностью». Праблема, аднак, заключаецца ў tym, што ва ўёй вертыкалі існуе толькі адна персона, якая мае права самастойна прымаць рашэнні. Без яе ні цаны школьнага сняданку на разлічы, ні тайшчыно пепаградок не вызначыць. Вось і дадзіўца АП як ашаламу насыцца па краіне і ва ўмовах дэфіціту часу вырашыць пытанні на месцах у рytme вальса (на раз, два, трэћі).

Свежы прыклад. 5 кастрычніка старшыня КДК Зянён Ломаць рабіў спраўаздачу аб выніках працы камітэта за 10 месяцаў 2010 года. Далей прыводжу толькі адзін абац, узяты з паведамлення прэс-службы: «Зраз на кантролі ў КДК знаходзіцца больш за 2 тысячы даручанай Прэзідэнта. Учора Аляксандру Лукашэнку было дакладзена пра разліцаюць даручэнні, якія тычацца працы папяровай фабрыкі ў Шклоўе, пра сітуацыю ў гарбарнай прымысловасці, з вытворчасцю дзіячага абутику. Абмеркавана пытанні рэзальці інвестпраектаў у Мінску, укараненія сацыяльных стандартоў, выкананні праектаў пад кітайскімі крэдытамі і руссцю».

Пагадзіцеся, не слаба! Энцыклапедысты эпохі Асветы адпачываюць!

Уётка ў рамачы

Для большасці незалежных аналітыкаў АП — чалавек з мінулага, які карыстаецца падтрымкай людзей сталаага ўзросту, што настальцоўшы па СССР. Аднак у грамадства наконт гэтага пытання іншыя меркаванні. У 1994

годзе яно падтрымала «чалавека з народа» ў першую чаргу таму, што ўспрыняло яго ў якасці рэвалюцынера-рэфарматара (гл. табліцу).

Чыё меркаванне бліжэй да праўды, аналітыкаў або грамадства? Адказ на гэта пытанне мы можам знайсці ў класіка сацыяллогіі Макса Вебера, якому, дарэчы, належыць аўтарскія права на такое папулярнае сёйнік пяняще «харызму».

Прыяду два фрагменты з працы «Харызматычнае панаванне»: «Сапраудныя працоўнікі, як і сапраудныя вененыя правадыр, як і любыя праўдзівыя правадыр на горуп, агучвае, стварае, патрабуе новыя запаведі...» «Традыцыйнае панаванне звязана з прадэздэнтамі мінулага і пастолькі арыентавана на правілы. Харызматычнае панаванне руйнуе мінулае, і ў гэтым сэнсе яно спецыфічна рэвалюцыйнае».

У 1994 годзе мноны гаспадарнік Кебіч увасабляў уладу, але ўладу, адказнуючу за развал СССР і постперабудовы хаос. Яго ідэалагічныя двайніты Дубко і Новікаў таксама былі звязаны з мінулым, і таму не мелі шансу на поспех. Разліччча на падтрымку ў год першых прэзідэнцкіх выбараў мог толькі новы чалавек, але які бы здолыў размаўляць на азрумалай большасці мов.

Як і належыць харызматычнаму лідеру, ён не спрабаваў прыцягніць да сябе ўвагу рацыянальнім развагамі, скруплёна падлічваючы эканамічны эффект ад прапанаваній ім праграмы. Меў рацыю Вебер: «Чыстая харызма спецыфічна чужа экономіцы. Там, дзе яна выступае, яна арганізуе «прызнанне» ў эмакційна-напружаным сэнсе слова».

Над сваім працоўным сталом у рамачы я змясціў уётку кандыдата ў прэзідэнты Лукашэнкі. Яна пачынаецца словамі:

«Ведаю, вас шмат ашуквалі. Ведаю, вы стаміліся верыць». Калі мінулае перастае служыць апорай, а будучыня палахое сваія навыязнанчанасці, самым хадавым палітычным таварам становіща Праўда. Адсюль поўпы на праракаў і прададыроў у пераломнія (рэвалюцыйныя) моманты гісторыі.

Але надыходзіць пострэвалюцыйная стабільнасць, а з ей вяртаюцца паўсядзённыя клопаты. Параўнайце першую і apoшнюю калонкі табліцы. Былы рэвалюцынер пачынае ўспрыманца ў якасці персанажа, заклапочанага ўмацаваннем асабістай улады і захаваннем ранейшай сістэмы кіравання. Усё, што ён можа прапанаваць сёняння сваім прыхільнікам, выміраеца супамі 500 долараў. Тут ужо не да харызмы.

«Насколько тонка грань...»

Да како звернутая заява АП з нарады вычарпана ліміту рэвалюцыі? Калі да апазіцыі, то яна відавочна не па адрасе. Рэвалюцыю нельга арганізаць, да яе можна толькі быць гатовым. Уласна палітычная біяграфія АП — таму відавочна павіяджэнне.

Рэвалюцыя ёсьць з'ява ірацыянальнай на сваій прыродзе. Яна здраеца паза ўсікімі планамі і праграмамі, які з боку тых, хто яе чакае, так і з боку аховных яе прадухліц. Але ёсьць адзін важны момант: супраць згуртаванай кіроўнай эліты і моцнай дзяржавы выступленне народа (Плошча) практична не маюць шансу на поспех. Нездарма Маркс, хакарытарызуючы рэвалюцыйную сітуацыю, нароўні з нежаданнем масаў жыць па-старому ў якасці авабязкавай умовы адзначаў низдольнасць вірху по-старому кіраваць.

Няздольнасць вірху по-старому, як правіла, здраеца

з-за недахопу рэурсаў. Невыпадково Перабудова пачалася ў 1985 годзе. У той год цана нафты звалілася ў 6,2 разы. Менавіта недахоп рэурсаў запускае реформы (паскарэнне Гарбачова, мадэрнізацыя Мядзведзеў, лібералізацыя Лукашэнкі). Але, як адзначаў яшчэ ў XIX стагоддзі французскі мысліар Алекс д'Тавіл: «Самы неяснасці момант для дрэннага рэжыму — калі ён пачынае рэфармавацца».

Аддадзім належнае АП. Ён выдатна разуме гэту небяспечку. Цытую: «Оппоненты власти призывают нас перейти от эволюционного созидания к радикальным реформам и революциям. Этот суд перемен не от большогоума. Ведь они не хотят понять, насколько тонка грань, отделяющая мирную жизнь от кровопролития и бессмысличной жестокости, стабильность — от хаоса и анархии».

Рэвалюцыя — гэта не проста разрыў з мінулым. Рэвалюцыя — разрыў з мінулым ва ўмовах слабой улады. Пасля смерці Мао кітайскія таварыши пайшлі на рэвалюцыйныя перамены, але пры гэтым яны не дапусцілі рэвалюцыі!

Калі ўлада слабее, усё адразу перастае працаваць, таму што ні ў чём якога ў такіх умовах не ўзімае жаданне браць на сібе адказнасць, у тым ліку і ў падаткаплатніцтве. У выніку паступленні ў бюджет істотна змяніцца падзялка паварыў, а правесці адэкватнае скарачэнне дзяржаўных выдаткаў, ігнаруючы цікі лабісцкіх груп, слабая ўлада не ўстане. Адзінае, на што яна здольна, — гэта запусціць друкавальныя станкі. Таму без гіперінфляцыі не абшылася яшчэ ніводная рэвалюцыя. У дайдустрыяльную эпоху гіперінфляцыя спараджала грамадзянскую вайну, бо вёска амальяла пастаўляць у горад хлеб у абмен на размаляваную паперу. Горад у адказ фармаваў харчатрады.

ЯКИ ВЫ БАЧЫЦЕ ВОБРАЗ ЦЯПЕРАШНЯГА ПРЕЗІДЕНТА?
(МАГЧЫМЫ ВОЛШЫ ЗА АДЗИН АДКАЗ)

Варыянт адказу	10'94*	01'07	12'08	09'09
Ён павольна, але мэтанакіравана ідзе па шляху реформой да мяты	39	39	34	33
Ён якісна і рэвалюцыйна пераўтварыўся	18	11	9	8
Ён высу́вае лозунгі без пэўных дзеянняў	18	8	12	13
Ён патроптуе імкніцца ўмацаваць сваю ўладу	12	23	29	31
Ён імкніцца захаваць ранейшую сістэму кіравання	6	13	17	14

* У першай колонцы прыведзены дадзеныя апытація службы «Грамадская думка», у наступных — НІСЭД

ПАЛІТЫКА

► ЗВАРОТ

ПАКАРАЦЬ СЛЕДЧЫХ ЗА ЗЛАЧЫНСТВЫ

Ветэраны вайны ў Афганістане накіравалі зварот у прокуратуру Рэспублікі Беларусь з патрабаваннем прыцягнучы да крымінальной адказнасці прадстаўнікоў следства, дзяржаўнага абвінавачвання і суда, якія былі задзейнічаны ў працэсе пазбаўлення волі Мікалая Аўтуховіча, Уладзіміра Асіпенкі і Юрый Лявонава па прысудзе ад 6 ліпеня 2006 года і ад 6 мая 2010 года.

Зварот падпісалі сустарышні аргкамітэта па стварэнні аўг'яднання ветэранаў баявых дзеяній у Афганістане «Абаронцы Бацькаўшчыны» Алег Волчак і Аляксандр Камароўскі, а таксама ўдзельнікі вайны ў Афганістане.

У звароце вядзенца размова пра прысуд, які вынес суддзя Рачынскі М.П. 6 ліпеня 2006 года, і асуадзіў прадпрымальніка Мікалая Аўтуховіча і Юрый Лявонава з 3 гадоў 6 месяцаў і з гадоў 5 месяцаў пазбаўлення волі адпаведна. Присуд Мікалаю Аўтуховічу быў вынесены з канфіскацыйнай маймасці. Нагадаеца і пра гучную справу ваўкавыскіх прадпрымальнікаў 2010 года. Аз 8 лютага 2009 года Мікалаі Аўтуховіч і Юрый Лявонавы былі зноў арыштаваны па падазрэнні ў здэйсненні падпалаў маймасці былога начальніка Ваўкавыскага РУВС Сяргея Кацуబы і мясцовага паддатковага інспектора Сяргея Мандзіка. З імі быў таксама арыштаваны Уладзімір Асіпенкі. Па злачынствах, якія ім інкримінавалі, у 2005 годзе вінаваты ўжо былі асуђаны. Пацярпельны з новых заявіў ў праваахоўныя органы ў дачыненні да называемых асобаў не звязаўся.

Падчас следства ў затриманым быў прад'яўлены новы абвінавачванне — падпрытобука тэракту супраць старшыні Гродзенскага альбіянканаму Уладзіміру Саўчанку і замах на намесніка міністра па падатках і зборах Рэспублікі Беларусь Васіля Камянко. Але па дадзеных абвінавачваннях прадпрымальнік быў апраўданы суддзей Аляксеем Цішохіным, бо ў судзе сталі набыткам галоснасці факты штурчнага стварэння доказаў абвінавачвання — прымус сведак да лжовых сведчанняў, катаўнін затриманых і подкуп. 8 жніўня 2009 года Юрый Лявонава вызвалілі следчага із залітара, а

24 верасня з яго быў знятый ўсё абвінавачванне. Аўтары звароту кажуць, што гэтыя факты можна расціньваць як злоўжыванні следства і адвальныя затриманні.

6 мая 2010 года той жа Цішохін прысадзіў Мікалаю Аўтуховічу да 5 гадоў і 2 месяцаў пазбаўлення волі за пазапраўную набыццё, захоўванне, перавозку, націннне агністрэльнай зброя, боепрыпасаў, выбуховых рэчываў і выбуховых прылад. Падчас суда было ўстаноўлена, што ў Аўтуховіча мелася толькі 5 паліцічных патронікі ад яго паліцічнай вінтоўкі, знойдзеных падчас ператруса пры яго затриманні, іншай зброяю або іншых доказаў не было ўстаноўлена. Таксама быў асуђаны Уладзімір Асіпенкі да 3-х гадоў пазбаўлення волі за дапамогу ў здэйсненні пазапраўной перавозкі, націнні, захоўвання агністрэльнай зброя, і боепрыпасаў, выбуховых прылад. Але доказная база па гэтым абвінавачванні таксама не знайшла сваё пашвердженне ў судзе. Суддзя не даў юр'ядычнай аценкі супрацоўнікамі міліцыі, якія перавысілі свае службовыя паштумоўцы падчас патрэдняга следства.

Агулам Алег Волчак і Аляксандр Камароўскі знойшлі ў здэйсненні прадстаўнікоў следства і суда ў дачыненні Мікалая Аўтуховіча, Уладзіміра Асіпенкі, Юрый Лявонава супрацьпраўнай дзеяніні, якія падпадаюць пад класіфікацыю злачынстваў супраць быспекі чалавечтва, пазапраўнага пазбаўлення волі, катаўнін і подкупу сведак па справе, з мэтай атрымання патрэбных сведчанняў для следства.

► З НАГОДЫ

НАС СУДЗІЛІ І ТРЫМАЛІ НЕЗАКОННА

**Уладзімір Асіпенка —
прадпрымальнік з Ваўкавыску,
які быў асуђаны па «справе
Аўтуховіча» за «захоўванне і
перавозку зброі да выбуховых
рэчываў», умоўна-датэрмінова
вызвалены з калоніі № 22
у Івацэвічах, дзе адбываў
пакаранне.**

Уладзімір Асіпенка правёў у турме амаль два гады. Ён праходзіў па адной справе з Мікалаем Аўтуховічам. Іх абвінавачвалі ў падпрытобуках тэракту супраць высокопастаўленых службовцаў, але ў судзе доказаў гэтаму не знаўшіся. Уладзімір Асіпенку суд прызнаў вінаватым у пазапраўных дзеяніях за зброяй і асуждзіў на牠ы гады зняволення. І ён, і Мікалаі Аўтуховіч не признаюць сваёй віны. Еўропа і беларускія прадпрымальнікі, мытнікі. Мы разумелі адзін аднаго. У калоніі, канешне, набор ішы: хабарнікі, гвалтунікі, забойцы. Таму трэба было ведаць, як паводзіць сябе, каб не выклікаць агрэсію. Але магу сказаць, што зблылага да мяне ставіліся з павагай. Магчыма, мне было не надта складана ўжыцца з людзьмі, бо за 25 гадоў высковай службы я прыбыл да наяд, да розных умоў.

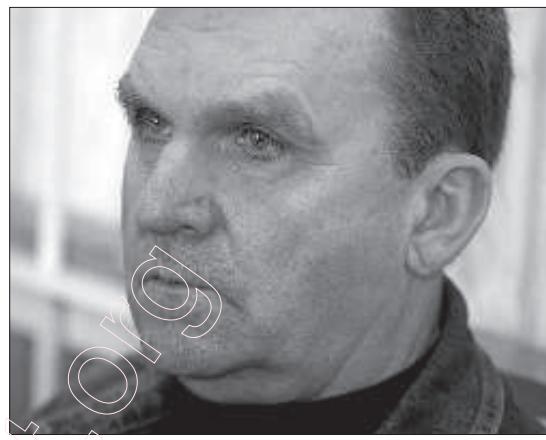
— Што вы можаце сказаць пра ўмовы ўтрымання ў калоніі, следчым ізалітарами?

— Нічога такога страшнага, каб гаварыць пра бесчалавечныя ўмовы, там ніяма. Праўда, у следчым ізалітарамі ў некалькі разоў было больш людзей, чым патрабуюць нормы. У адным памішкіні былі тыя, хто паліціў, і хто не. Здараўляі выпадкі, калі людзі гублялі прытомніцтва.

У калоніі было лепш, бо там больш жыццёвой прасторы, лес вакол, паветра. Там лягчай, гэта не тое ж самае, што сядзець у замкнёным памяшканні ў 30 квадратных метраў.

— Які да вас ставілася адміністрацыя калоніі, іншыя вязні? Ці адчувалі вы ўлічы на этыя адносіны спецыфічнасці справы і прысуду?

— Адміністрацыя ведала, хто я такі, хто вядзе мою справу, таму я засёўці адчуваў увагу да сваёй персоны. Супрацоўнікі калоніі і СІЗА паводзілі сябе тэктычна, гэта і зразумела, бо калі б былі доказы майвецтва, каб трывамаць мяне такі час. Потым гэта абвінавачванне знялі, высунулі іншася. Значыць, следчыя зрабілі службовасць парушонне — незаконна, беспадстаўна абмежавалі мяне свабоду. Я дараваць нікому

з боку асуђаных — у следчым ізалітарамі былі больш-менш інтэлігентныя людзі, гэта не быў адпетыя злачынцы, у асноўным — дзяржслужбоўцы, прадпрымальнікі, мытнікі. Мы разумелі адзін аднаго. У калоніі, канешне, набор ішы: хабарнікі, гвалтунікі, забойцы. Таму трэба было ведаць, як паводзіць сябе, каб не выклікаць агрэсію. Але магу сказаць, што зблылага да мяне ставіліся з павагай. Магчыма, мне было не надта складана ўжыцца з людзьмі, бо за 25 гадоў высковай службы я прыбыл да наяд, да розных умоў.

— Прысуд паўплываў на адносіны з вами сібраў, білікімі людзьмі?

— Усякса было. І яшчэ будзе многа размоў на гэту тэму. Некаторым мене давядзецца сказаць у вочы, што я пра іх думаю. Але і была дапамога мне, май сім'ядціх, ад каго гэтага зусім не чакаў. Гэта кранала, часам да слёз.

— Вы маеце намер у судовым парадку абскардзіцца прысуду, на які вынік спадзеяцца?

— Тоё, што нас судзілі і трывалі незаконна, — гэта не падлігае сумневу. Значыць, мы мусім патрабаваць, каб тыя людзі, што вялі гэту справу, быly пакараны. Мяне шасць месяцаў утрымлівалі за падпал дома міліцыянта. Лагічна, што мусілі быць доказы майвецтва, каб трывамаць мяне такі час. Потым гэта абвінавачванне знялі, высунулі іншася. Значыць, следчыя зрабілі службовасць парушонне — незаконна, беспадстаўна абмежавалі мяне свабоду. Я дараваць нікому

нічога не абавязаны, і не збираюся. Мне смяяліся ў твар, казаў: «Мы ведаєм, што ты не вінаваты». Цяпер я хачу дабіцца праўду. Калі пра міне пісалі, паказвалі па тэлебачанню, выстаўлялі злачынцам, падпальщыкам, то хіба гэта не падстава для абароны горну, хіба гэта не патрабуе аблкардквания?

— Ва падтрымлівалі гэты час сувязь з Мікалаем Аўтуховічам?

— Аўтуховічу я не пісаў, ды і не прапусцілі б нічога. Усё даведваўся пра праз дачку, якую размазулялі з яго аднакатам, пра газеты. Я не думаю, што Мікалаі Аўтуховіч вінаваты. Асуздзіцца на пінь з паловай гадоў за пяць патрону — для гэтага не было падставы.

— Што плануе рабіць бліжэйшым часам?

— Канешне, нешта я запланую зрабіць, апрач таго, што буду адстойваць сваю праўвату. Буду з сім'ёй, зрабілю рамонт у кватэры. Праз нейкі час змагу выехаць — ва Украіну да родзічоў, да дачкі, якую жыве за мяжой. Буду спрабаваць прымыць узел у прэзідэнцкай кампаніі. Падтрымаю Саннікава — ён імпнане мне як палітык і як чалавек. Узогуле, мы жывём у непрадказальных часах. Нешта плацаваць цікка. Треба асерегацца правакацый, бо я на ўмоўна-датэрміновым, і любы інцыдант можа мяне вярнуць назад у калонію.

Хачу сказаць, што я адчуваў каласальную падтрымку грамадскасці, СМІ. Калі б не гэта, нас разадралі б і пасадзілі на 15 гадоў, і мы нічога не бы змаглі зрабіць.

► КАМЕНТАР

МАЯ ПАЗІЦЫЯ МНОГІМ НЕ ПАДАБАЕЦЦА

Цягам апошніх тыдняў Беларусь з афіцыйнымі візітамі наведалі шэраг дыпламатаў, чыноўнікаў Еўрасаюзу. У іх ліку — прэзідэнт Літвы Даля Грыбаўскатэ, міністры замежных спраў Польшчы і Германіі — Радаслаў Сікорскі і Гіда Вестэрвеле. Ці амбяркоўвалася з імі праблема беларускіх вязніў сүмлення, на гэта пытанне «НЧ» адказвае праваабаронца Алег Волчак.

— Ні на адну з гэтых супстрэч ларуска-німецкі Мінскі форум таксама, хаяц апошнія гадоў

пяць я быў у спісе ўдзельнікаў. Я назіраю за справамі асуђаных па палітычных матывах, і мне, канешне, было б цікава пачуць меркаванне еўрапейскага боку на гэту тэму. Думаю, цяпра многа абумоўлена зношэннепалітычнай сітуацыяй, май пазіцыі многім не падабаещца не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі. Не падабаещца тым палітыкам

з замежных арганізацый. Треба займацца гэтым, каб і Аўтуховіч выйшадзе на славоду.

За перавыбарчай кампаніяй усе забыліся пра людзей у турмах, а варта было б, каб нашы палітычныя лідзы пра гэта падумалі. Заўважце, што толькі 2-3 чалавекі з прэтэндэнтамі на кандыдаты на пасаду прэзідэнта ўзялі гэтыя пытанні. Канешне, Мікалаю Аўтуховічу крэвідна, што пасля прысуду грамадскасць суцішылася. Ён нават

7

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

15 ЛІСТАПАДА, ПАНЯДЗЕЛАК

- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.05, 18.00, 19.00, 23.15 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніца, Беларусь!».
06.45 Нота Вене.
07.05, 08.10 Зона Х.
07.30, 08.25, 11.50 Дзялэвое жыццё.
08.30 «У свеці матароў».
09.10 «У цэнтры ўгаві».
10.35 «Культурныя людзі».
11.05 Меладраматичны серыял «Маруся».
12.10 Меладрама «Знойдзены» (Расія).
14.05 Жаноче ток-шоу «Жыццё як жыццё».
15.20, 19.15 Навіны рэгіёна.
15.40 «OFF STAGE LIFE».
16.05 Адмісіўныя ролартаж АТН «Гутарка» дадыўшыно 10 гадоў».
16.20 Нота Вене.
16.45 Серыял «Спальны раён» (Расія).
17.30 Меладраматичны серыял «Маруся».
18.35 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Ёўрабачанне-2010».
18.50, 01.20 «Зона Х». Крымінальная хроніка.
19.25 «КЕНО».
19.30 «Арна». Програма аб спорце.
19.55 «Ход у адказ». Ток-шоу.
21.00 Панарама.
21.55 «Актуальная інтэрв'ю».
22.10 Камедыяны серыял «Адчайныя хатнія гаспадыні-5» (ЗША).
23.30 Трылер «Дэтэктар хлусні» (ЗША).
01.25 Дзень спорту.

- 13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».

- 16.15 «Дзікі маладняк».
16.50 АНТ прадстаўляе: «Біта тытану».
18.20 «Зверотны адлік».
19.00 Чакай мяне.
20.00 Час.
21.05 АНТ прадстаўляе: Ток-шоў «Выбар».
22.10 «Галасы».
23.35 «Рабы забабонаў».
00.35 «Віёла Тарақанава. У свеці злачынага запалу». Шматсерыны фільм.
01.25 Начныя навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзін».

- 06.10 «Мініччина».

- 06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».

- 07.40 «СТБ-спорт».

- 08.30 «Тыдзень».

- 09.35 «Віёла сіданак».

- 10.05 «Пляц гісторый».

- 10.40 «Фагатыя і хаканыя».

- 12.35 «Фандароўца».

- 13.00 «Ля параднага пад’езду».

- 13.50 «Зорны рынк».

- 15.00 Канцэрт М. Задорнова.

- 16.00 СТБ прадстаўляе: «КульТУРА!».

- 16.50 «Арлаперцкія гісторыі».

- 17.10 «Наша справа».

- 17.20 «Мініччина».

- 17.30 «Званая вічара».

- 18.30 «Дарослыя гульні». Серыял.

- 20.00 «Сталічны падрабязніцы».

- 20.10 «СТБ-спорт».

- 20.15 «У тыму». Актуальнае інтэрв'ю.

- 20.30 Фільм «Плюзія страху». Украіна, 2008 г.

- 22.55 «Сталічны футболь».

- 23.25 Фільм «Памежхны горад». ЗША, 2006 г.

- 06.35 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).

- 07.00 ЛАДная раніца.

- 07.00 Тэлебарометр.

- 07.15 «Слова жанчыне». Шматсер.фільм.

- 18.15 Навіны спорту.

- 18.20 «Шаслайская разам». Серыял.

- 18.55 «Хай какуць».

- 20.00 Час.

- 21.00 Навіны спорту.

- 21.05 «Уцекі».

- 22.20 «Цвёрдая пасадка».

- 23.40 Навіны спорту.

- 23.45 «Нескаржытая матэрываля».

- 00.20 «Віёла Тарақанава. У свеці злачынага запалу». Шматсерыны фільм.

- 01.10 Начныя навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзін».

- 06.10 «Мініччина».

- 06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».

- 07.40 «СТБ-спорт».

- 08.30 «Гаварыць і паказае Мінск».

- 09.00 Фільм «Плюзія страху». Украіна, 2008 г.

- 10.40 «Багатая і хаканыя».

- 11.40 «Званая вічара».

- 12.35 «Дарослыя гульні». Серыял.

- 13.50 «Не хлусі інш».

- 14.40 «Студэнты 2». Серыял.

- 15.35 «Ваенная таемніца».

- 16.50 «Сталічны футболь».

- 17.20 «Мініччина».

- 17.30 «Званая вічара».

- 18.30 «Дарослыя гульні». Серыял.

- 20.00 «Сталічны падрабязніцы».

- 20.10 «СТБ-спорт».

- 20.15 «Добры вечар, маління».

- 20.25 «Меч». Серыял.

- 21.25 «Аўгуст хвілін».

- 21.30 «Віёла горад».

- 22.05 «Лютапанарама».

- 22.50 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.

- 23.50 «Справа гонару». Серыял.

- 00.40 «Баец». Серыял.

- 13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».

- 16.15 «Дзікі маладняк».

- 16.50 АНТ прадстаўляе: «Біта тытану».

- 18.20 «Зверотны адлік».

- 19.00 Чакай мяне.

- 20.00 Час.

- 21.05 АНТ прадстаўляе: Ток-шоў «Выбар».

- 22.10 «Галасы».

- 23.35 «Рабы забабонаў».

- 00.35 «Віёла Тарақанава. У свеці злачынага запалу». Шматсерыны фільм.

- 01.25 Начныя навіны.

- 08.00 Тэлебарометр.

- 08.05 Дэятэктывны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вілкіябрытанія).

- 09.10 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).

- 10.15 Джэймс Бонд - Агент 007. Прыгоднікі баявік (ЗША-Вялікабрытанія).

- 12.35 Пра маства.

- 13.05 Школа рамонту.

- 14.05 Серыял «Пакахай мяне зноў».

- 14.55 Пазакланская гадзіна.

- 15.10 Тэлебарометр.

- 15.30 «Расыфраваць драс-код».

- 16.00 Дэятэктывны серыял «Налётчыкі».

- 16.50 Дэятэктывны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вілкіябрытанія).

- 18.00 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).

- 19.05 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 19.35 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 20.15 Калыханка.

- 20.30 Тэлебарометр.

- 20.35 Беларуская часіна.

- 21.40 Камедыны серыял «Інтэрны».

- 22.20 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).

- 22.55 Авертайм.

- 23.30 Футбол. Чэмпіянат Англіі. Прэм’ер-ліга. Агяд тута.

- 00.25 Дэятэктывны серыял «Налётчыкі».

- 00.35 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 01.45 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 02.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 03.45 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 04.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 05.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 06.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 07.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 08.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 09.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 10.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 11.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 12.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 13.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 14.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 15.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 16.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 17.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 18.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 19.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 20.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 21.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 22.15 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 00.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 01.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 02.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 03.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 04.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 05.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 06.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 07.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 08.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 09.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 10.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 11.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 12.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 13.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 14.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 15.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 16.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 17.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 18.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 19.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 20.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 21.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 22.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 00.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 01.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 02.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 03.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 04.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 05.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 06.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 07.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 08.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 09.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 10.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 11.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 12.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 13.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 14.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 15.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 16.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 17.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 18.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 19.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 20.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 21.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 22.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 00.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 01.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 02.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 03.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 04.25 «Дзене радыё». Дақ. фільм.

- 05.25 «Дзене радыё». Дақ.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

17 ЛІСТАПАДА, СЕРДА

- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 15.55, 16.10, 18.00, 19.00, 23.15 Навіны.
06.05 Дзень спорту.
06.10, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».
07.05, 08.10 Зона Х.
07.30, 11.50 Дзэлавое жыццё.
08.35 Сфера інтарэса.
09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша».
10.05 Серыял «Спальны раён» (Расія).
10.35 Меладраматичны серыял «Маруся».
11.25 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Ёўрабачанне- 2010».
11.40 Актуальнае інтар'ю.
12.10 Меладрама «Фабрыка шчасця».
14.05 Дзіцячы конкурс песні «Ёўрабачанне-2010». Цырымонія адкрыцьця.
15.20, 19.15 Навіны рэгіёна.
15.40 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Ёўрабачанне- 2010».
16.00 Дакументалны серыял «Гараджа-нец» (Лісанск (Партугалія)).
16.25 «Праверка чутак». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
17.00 Серыял «Спальны раён» (Расія).
17.35 Меладраматичны серыял «Маруся».
18.35 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Ёўрабачанне- 2010».
18.50, 01.15 «Зона Х». Крымінальная хроніка.
19.25 «Спорлато 5 з 36». Забаўлільнае шоў.
19.30 «КЕНО».
19.35 Зямельная пытанне.
20.00 Камедыйная меладрама «Маргоша».
21.00 Панарама.
21.55 Актуальнае інтар'ю.
22.10 Камедыйны серыял «Адчайныя хатнія гаспадні-5» (ЗША).
23.30 Меладрама «Двочыя ўчора» (Вялікабрытанія-Іспанія).
01.20 Дзень спорту.

- 06.10 «Мая жонка мяне прычараўала». Шматсерыйны фільм.
11.05, 13.05, 16.10, 21.00, 23.35 Навіны спорту.
11.10 «Марскі патруль-2». Шматсер. фільм.
12.20 «Этэктывы».
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».
16.25 Футбол. Таварыскі матч. Аман-Беларусь. Прама трансляцыя.
18.25 «Шчаслівая разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.05 «Гарызы».
22.15 Ассяродзе паслення.
23.40 «Віёла Тараканава. У сцеце злачынага запалу». Шматсерыйны фільм.
00.30 Начынная навіны.

- 06.10 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
23.50 «Справа гонару». Серыял.
00.40 «Баец». Серыял.
06.35 Моладзевы серыял «Інтэрны».
07.00 ЛАДнай раніца.
08.00 Тлебарометр.
08.05 Камедыйны серыял «Інтэрны».
09.15, 16.50 Дэтэктывы серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
09.40 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).
10.50 Баявік «Крымінальныя квартэты».
12.25 Спорт-кард.
12.55 «Рэларіёр беларускай часніцы».
13.45 Медычныя таемніцы.
14.15 Серыял «Пакахай мяне зноў».
15.10 «Расышыфаваць драс-кард». Дакументальна-пазнавальны цыкл (Францыя).
15.45 Пазлакасная гадзіна.
16.00 Дэтэктывы серыял «Налётчыкі».
18.00 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).
19.05 Хакей. КХЛ. Трактар (Чэлбінск)-Дынама (Мінск). У першай рэйкі. «Калыханка».
21.25 Тлебарометр.
21.30 Беларуская часіна.
22.35 Камедыйны серыял «Інтэрны».
23.15 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
23.50 Рэларіёр свет.
00.20 Дэтэктывы серыял «Налётчыкі».

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Мінічына».
06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Меч». Серыял.
09.30 «Атапанарама».
10.00 «Іヤц гісторый».
10.40 «Багатая і каханая». Тэленавэла.
11.30 «Далёкая сваякі».
11.40 «Званая вічара».
12.35 «Дарослыя гуліні». Серыял.
13.50 «Не хлусі мне!».
14.40 «Студэнты 2». Серыял.
15.30 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
16.50 «Новыя падарожкі дылетанта».
17.20 «Мінічына».
17.30 «Званая вічара».
18.30 «Дарослыя гуліні». Серыял.
20.00 «Сталічныя падрабязніцы».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добрыя вечар, майня».
20.25 «Меч». Серыял.
21.25 «Іяц хвіні».
21.30 «Мінск і мінчане».
22.05 «Дабро пажаліца».

- 19.50 Навіны - Беларусь.
20.30 Тэлесерыял «Адзіны мужчына».
22.20 Тэлесерыял «Цепаходу́нік».
23.20 Навіны - Беларусь.
23.30 «Весткі.ru».
23.50 «Рэзітае сэрца. Я. Ўген Еўсцігненеу».
Дакументальны фільм.
06.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сёння.
06.05 Інфармацыйны канал «НТВ раніцай».
08.35 «Вочная стаўка».
09.30 «Алгід. Надзвычайнай эдарэнне».
10.25 «Дачны адказ».
11.20 «Рэзіда-па-руську».
12.10 «Да суду».
13.30 Дэтэктывы серыял «Жыццё - поле для палавіння».
15.05 «Графесія-рэпартэр».
15.30 «Алгід. Надзвычайнай эдарэнне».
16.30 Серыял «Вартанне Мухтара».
18.30 «Алгід. Надзвычайнай эдарэнне».
19.35 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».
21.40 Прэм'ера. Баявік «Браценікі».
23.30 Сёння.
23.55 Серыял «Укосныя доказы».
00.45 «Асабліва небяспечны!».

- 09.30, 14.30, 19.00 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Аглюд.
10.30, 11.15 Аўгастар. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг» (Валенсія, Іспанія). Гонка.
12.00, 16.30 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Швеція-Ірландыя - Уэльс.
12.45, 16.30 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Шатландія - Іспанія.
13.30, 18.00, 20.10 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Нідэрланды - Швеція.
15.30 Самыя моцныя лодзі планеты. Гран-пры суперсерый (Бухарст, Румынія).
15.40 Футбол. Еўрагалі. Навіны.
20.00 Футбол. Еўрагалі. Навіны.
21.10 Часопіс «Ёўраспорт за чистую пла-нету».
21.20 Часопіс «Спартава вандраванне».
21.25 Абранае па серафах.
21.30 Навіны коннага спорту.
21.35 Абранае па серафах. Госць тыдня.

- 21.45 Гольф. Тур PGA. Турнір Children's Miracle Network Classic.
22.45 Гольф. Адкрыты чэмпіянат Сінгапура (Сінгапур).
23.15 Гольф-клуб.
23.20 Ветразевы спорт. Рэгата Rolex Middle Sea (Валета, Мальта).
23.50 Яхт-клуб.
00.00 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Таварыскі матч.
00.55 Часопіс «Спартава вандраванне».
01.00 Шары. Адкрыты чэмпіянат Шатлан-дэй (Перт), Фінал.
БЕЛСАТ
07.00 Аб'ектыў.
07.20 Праект «Будучыня».
07.50 Сальда (эканамічная праграма).
08.05 Тыдзень з радыё «Свабода».
08.35 ПраСвет.
09.00 Рэпарэр.
09.30 Мойнік (лінгвістычная праграма).
09.40 Беларусы ў Польшчы.
10.00, 20.10 Вагон.
10.10 «Бульбаны», мультсерыял.
10.15 «Сонечная дзіда», серыял: 7 серыя.
10.45 Перад выборам.
11.30 Гісторыя пад знакам Пагоні: «Род Альпікай-Слуцкіх», серыял.
11.40 «Доктар Марцін», серыял.
12.30 «Кансультатыя ў ружковым садзе», серыял: 11 серыя.
17.00 Аб'ектуў (агляд падзей дні).
17.05 «Сонечная дзіда», серыял: 8 серыя.
17.30 «Доктар Марцін», серыял.
18.20 «Галерэя Ады», дак. фільм, 2007 г.
19.15 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазна-вайчая праграма): «Усяслів Чарадзей».
19.30 Калыханка для самых маленьких.
19.40 На колах.
20.05 «Мультклуб».
20.20 Навігатор.
20.40 Госць «Белсату».
21.00 Аб'ектуў (галоўнае выданне).
21.20 без эпізода: «Дэструктывная арганізацыя», эрпартаж, 2010 г., Беларусь.
21.40 Эксперт.
22.00 «Эдэг і Марсэль», маст. фільм, 1983 г.
00.35 Аб'ектуў.

- 06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 20.30, 23.20 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадастуляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».

- 07.00 «Раніца Расія».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
10.10 «Чорны бізнес развітага сацыялізму. Іхавікі». Дакументальны фільм.
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тлесерыял «Адзіны мужчына».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 «Спрапайднае жыццё».
16.20 Тэлесерыял «Дворык».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.
17.30 «Кулагін і партнёры».
18.30 Тлесерыял «Юрная багіня». Расія.
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
21.30 Тлесерыял «Дворык».
22.30 Навіны - Беларусь.
23.30 «Весткі.ru».

- 14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 «Спрапайднае жыццё».
16.20 Тэлесерыял «Дворык».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.
17.30 «Кулагін і партнёры».
18.30 Тлесерыял «Юрная багіня». Расія.
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
21.30 Тлесерыял «Дворык».
22.30 Навіны - Беларусь.
23.30 «Весткі.ru».

- 15.30 Вось дык так!!!
16.30, 17.30, 18.15, 19.15, 20.10 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Таварыскі матч.
20.00 Футбол. Еўрагалі. Навіны.
21.15 Баявія мастацтвы. Байцоўскі клуб. К-1. Фінал 16.
00.05 Вось дык так!!!
00.10 Пра рэспільн. Аглюд WWE.
00.40 Пра рэспільн. Vintage Collection. ЗША.
01.45 Аўгастар. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг». Часопіс.
02.15 Футбол. Еўрагалі. Навіны.

- 07.00 Аб'ектуў.
07.20 На колах.
07.50 Без эпізода: «Дэструктывная арганізацыя», эрпартаж, 2010 г., Беларусь.
08.10 Госць «Белсату».
08.25 Эксперт (інфармацыйна-аналітычная праграма).
08.40 «Галерэя Ады», дак. фільм, 2007 г., Беларусь.
09.40 Вагон.
09.45 Навігатор.
10.05 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазна-вайчая праграма): «Усяслів Чарадзей».
10.10 «Сонечная дзіда», серыял: 8 серыя.
10.40 «Мультклуб» (атырчычная праграма).
04.50 Доктар Марцін», серыял: 11 серыя.
11.30 «Эдэг і Марсэль», маст. фільм, 1983 г., Францыя.
11.40 Аб'ектуў (агляд падзей дні).
17.05 «Зорны пірат», серыял: 6 серыя.
17.30 «Якіяконая гісторыя», маст. фільм, 1984 г., ЗША-Германія.
19.10 Асабісты капитал.
19.30 Калыханка для самых маленьких.
19.40 Праект «будучыня».
20.10 Басанож на сцеце (спазна-вайчая праграма): «Высыпі Кірыйна».
20.35 Хто ёсьць кім?: Станіслаў Багдан-кевін.
21.00 Аб'ектуў (галоўнае выданне).
21.20 Рэпарэр (інфармацыйна-публіцысцическая праграма).
21.50 «Загадкі Мэрдака», дэтэктывы серыял: ч. 3, 7 серыя.
22.30 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «Электравік», дак. фільм, 2005 г., Польша-Расія.
23.00 Аб'ектуў.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Мінічына».
06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Меч». Серыял.
09.30 «Атапанарама».
10.00 «Іяц гісторый».
10.40 «Багатая і каханая». Тэленавэла.
11.30 «Далёкая сваякі».
11.40 «Званая вічара».
12.35 «Дарослыя гуліні». Серыял.
13.50 «Не хлусі мне!».
14.40 «Студэнты 2». Серыял.
15.30 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
16.00 Нашы навіны.

- 17.00 Нашы навіны спорту.
17.15 Тлебарометр.
17.30 «Кіна».
18.00 Нашы навіны.
18.15 Нашы навіны спорту.
18.20 «Шчаслівая разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Нашы навіны спорту.
21.05 «Фанды».
22.15 «Тур дэ Франс».
23.15 Нашы навіны.
23.30 Нашы навіны спорту.
23.55 «Віёла Тараканава. У сцеце злачынага запалу». Шматсерыйны фільм.
00.10 Начынная навіны.

- 20.10 «СТБ-спорт».
20.45 «Добры вечар, майня».
21.20 «Меч». Серыял.
21.50 «Зразумець. Прабачыць».
22.15 «Хай ведаць».
23.50 «Дарослыя гуліні». Серыял.
00.40 «Баец». Серыял.
06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДнай раніца.
08.00 Тлебарометр.
08.05 Камедыйны серыял «Інтэрны».
08.35 Дэтэктывы серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
09.35 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).
10.45 Кінавесць «Кропка адліку».
12.30 Жансавет.
13.10 «Бітва экстрасенсаў».
14.10 Серыял «Пакахай мяне зноў».
15.00 «Расышыфаваць драс-кард». Дакumentальна-пазнавальны цыкл (Францыя).
15.35 Мультсерыял «Дракончык і яго сабія» (Канада).
15.50 Пазлакасная гадзіна.
16.05 Дэтэктывы серыял «Налётчыкі».
16.55 Дэтэктывы серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
18.00 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).
19.05 Меладрама «Мужык!...» (СССР).
20.55 Калыханка.
21.15 Тлебарометр.
21.20 Беларуская часіна.
22.25 Камедыйны серыял «Інтэрны».
23.00 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
23.40 «Добры футбол, доктар!».
00.10 Дэтэктывы серыял «Налётчыкі».

- 07.00 «Раніца Расія».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
10.00 «Нюрнберг». Апошнія сутычка. Дакументальны фільм.
11.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тлесерыял «Адзіны мужчына».
12.20 Нашы навіны.
13.00 «Званая вічара».
13.30 «Дарослыя гуліні». Серыял.
14.00 «Сталічныя падрабязніцы».
15.30 Навіны - Беларусь.
16.00 Весткі.

- 17.00 «Дарослыя гуліні». Серыял.
17.30 «Калыханка».
18.30 «Дарослыя гуліні». Серыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.

- 07.00 Сёння.
06.05 Інфармацыйны канал «НТВ раніцай».
08.40 «Следства вялі...».
09.30 «Алгід. Надзвычайнай эдарэнне».
10.00 Сёння.
10.20 «энду добра дзень».
11.15 «Праславана ў СССР».
12.05 «Да суду».
13.00 Сёння.
13.30 Дэтэктывы серыял «Жыццё - поле для палавіння».
15.10 «Надзвычайнай эдарэнне. Расследаванне».
15.35 «Алгід. Надзвычайнай эдарэнне».
16.00 Сёння.
16.30 Тлесерыял «Вартанне Мухтара».
18.30 «Алгід. Надзвычайнай эдарэнне».
19.00 Сёння.
19.35 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».
21.40 Прэм'ера. Баявік «Браценікі».
23.30 Сёння.
23.55 Серыял «Укосныя доказы».
00.50 «Асабліва небяспечны!».

- 09.30 «Алімпійскія гуліні». Часопіс.
10.00 Часопіс «Ёўраспорт за чистую пла-нету».
10.30, 11.15 Аўгастар. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг» (Акрамя, Японія). Гонка.
12.00 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Таварыскі матч.
13.00, 13.45, 14.45 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Таварыскі матч.

- 15.30 Вось дык так!!!
16.30, 17.30, 18.15, 19.15, 20.10 Футбол. Еўра-2012. Адборачны турнір. Таварыскі матч.
20.00 Футбол. Еўрагалі. Навіны.
21.15 Баявія мастацтвы. Байцоўскі клуб. К-1. Фінал 16.
00.05 Вось дык так!!!
00.10 Пра рэспільн. Аглюд WWE.
00.40 Пра рэспільн. Vintage Collection. ЗША.
01.45 Аўгастар. Чэмпіянат свету ў класе «Турынг». Часопіс.
09.40 Вагон.
09.45 Навігатор.
10.05 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазна-вайчая праграма): «Усяслів Чарадзей».
10.10 «Сонечная дзіда», серыял: 8 серыя.
10.40 «Мультклуб» (атырчычная праграма).
04.50 Доктар Марцін», серыял: 11 серыя.
11.30 «Эдэг і Марсэль», маст. фільм, 1983 г., Францыя.
11.40 Аб'ектуў (агляд падзей дні).
17.05 «Зорны пірат», серыял: 6 серыя.
17.30 «Якіяконая гісторыя», маст. фільм, 1984 г., ЗША-Германія.
19.10 Асабісты капитал.
19.30 Калыханка для самых маленьких.
19.40 Праект «будучыня».
20.10 Басанож на сцеце (спазна-вайчая праграма): «Высыпі Кірыйна».
20.35 Хто ёсьць кім?: Станіслаў Багдан-кевін.
21.00 Аб'ектуў (галоўнае выданне).
21.20 Рэпарэр (інфармацыйна-публіцысцическая праграма).
21.50 «Загадкі Мэрдака», дэтэктывы серыял: ч. 3, 7 серыя.
22.30 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «Элек-травік», дак. фільм, 2005 г., Польша-Расія.
23.00 Аб'ектуў.

- 06.00, 09.00 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадастуляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.10 «Мая жонка мяне прычараўала». Шматсерыйны фільм.

- 11.00 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
13.30 «Кантрольны закуп».
14.35 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хай ведаць».
16.25 Футбол. Таварыскі матч. Аман-Беларусь. Прама трансляцыя.
18.25 «Шчаслівая разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.05 «Гарызы».
22.15 Ассяродзе паслення.
23.40 «Віёла Тараканава. У сцеце злачынага запалу». Шматсерыйны фільм.
00.10 Начынная навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Мінічына».
06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Меч». Серыял.
09.30 «Атапанарама».
10.00 «Іяц гісторый».
10.40 «Багатая і каханая». Тэленавэла.
11.30 «Далёкая сваякі».
11.40 «Званая вічара».
12.35 «Дарослыя гуліні». Серыял.
13.50 «Не хлусі мне!».
14.40 «Студэнты 2». Серыял.
15.30 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
16.00 Нашы навіны спорту.
16.20 «Фанды».
22.15 «Тур дэ Франс».
23.15 Нашы навіны.
23.30 «Званая віч

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №12 (50)
(лістапад)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: падзея літаратурна-грамадскага жыцця.....	c. 2
«ПАЗІЯ»: новыя вершы Ніла ГЛЕВІЧА	c. 3
«ЮБІЛЕЙ»: эсэ Уладзіміра СІЧЫКАВА пра Уладзіміра КАРАТКЕВІЧА	c. 4
«СПЛАДЧЫНА»: вялікая песня 1831 года Антона ГАРЭЦКАГА	c. 5
«УТАРКА»: Андрэй ХАДАНОВІЧ пра нацыянальную ідэнтыфікацыю	c. 6
«ПРОЗА»: алавяданне Уладзіміра САВІЧА	c. 7
«ЧЫТАЛЬНИК»: урынак з новага рамана «Ла куздел» Рагвалодавічы Генрыха ДАЛДОВІЧА	c. 8-9
«ПЕРАКЛАДЫ»: пазыў Ніны ДЗЯМБОЛЬСКАЙ і Сильвія ПЛАТ	c. 10
«ЛЕКТОРЫЙ»: Генадзь ПРАНЕВІЧ пра творчасць Алега ЛОЙКІ	c. 11
«ПРОЗА»: аповед Валерія КАЗАКОВА «Драконская птушка»	c. 12-13
«ШКАЛЯРЫЙ»: новы ўрок гісторыі ад Уладзіміра АРЛОВА	c. 14-15
«ВАНДРÓЎКІ»: эсэ Валянцыны КОЎТУН	c. 16

АКТУАЛІІ

ХТО КІРАВАЎ ВЯЛІКІМ КНЯСТВАМ?

В. РАСТОЎ

Беларусы былі галаўным болем царскай Расіі:
тройчы разам з палякамі наладжвалі антырасійскія паўстанні (за 122 гады знаходжання ў імперыі), якія царызм нішчыў толькі коштам масавых рэпрэсій, этнічнага і рэлігійнага генацыду.

У 1839-1840 гадах выйшли указы цара з забаронай слова «Літва» і з забаронай Беларускай (Ліцвінскай) праваслаўнай уніяцкай царквы, багаслужэнні ў наўгародскай (беларускай) мове і кнігавыдаўстветва на ёй. Цар загадваў «засцерагчы літвоўца-русаў ад непатрабованай гістарычнай памяці аб сваёй дзяржаве». З гэтага перыяду пад кіраўніцтвам Таемні Канцылярыі нараджадзілася канцыянерская прааганды, якое сцвярджае, што беларусы не мелі сваёй дзяржавы ў Вялікім княстве Літоўскім, Рускім і Жамойцкім і нібы «прыгніталіся ўм літвоўцамі». Пад «літвоўцамі» стаў разумець не ліцвін (беларусу), а жамойтаў і аўкштайтаў.

Пытанне аб тым, была ў беларусаў свая дзяржава-насця ў ВКЛ ці не, сэнсам набыло ў Беларусі «ідэалагічнае» значэнне. Невялікая група прамаскоўскіх гісторыкаў штыхаў прыняла ідзю аб гістарычнай пераемнасці, а прафесар Петрыкаў (видомы па створаным з яго ўдзелам дакументальным серыяле «Савецкая Беларусія») выразна заяўіў: абсалютна недапушчальна бачыць дзяржаву ў Беларусі ў ВКЛ, а Беларусь — гістарычным пераемнікам ВКЛ.

Здавалася б — вось жа дзіўна: Рой Мядведзеў нас шкадуе, а мы можам іму і ўсім Расіі паказаць, што шкадаваць нас не дарэчна — у нас была свая беларуская дзяржава ВКЛ. І наугул кожная краіна і кожны народ предметам свайго гонару знаходзіцца старажытную славу гісторыю, гісторыкі ЎСІХ КРАІН спрабуюць хоці бокам прымазацца к чамусці гістарычнай эпохальнаму. А нам тут і «прымазвацца» не трэба — ВКЛ па ўсёй сваёй фактуре і з'ўплюліася нацыянальнай беларускую дзяржаваю нашых прадзедаў.

Але не: дзіўны загад беларускім гісторыкам — не смейце лічыць ВКЛ беларускай дзяржавай, наш народ у «беларусаў».

Усе вядучыя палітыкі Расіі і амаль усе расійскія

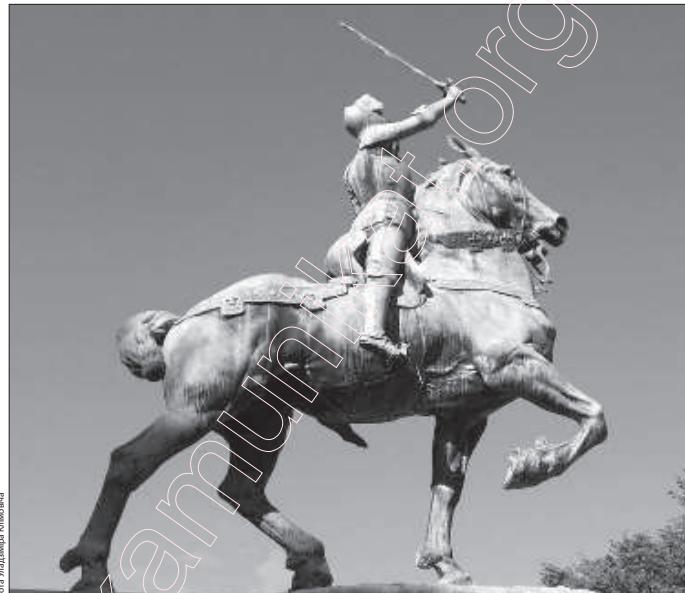

Фото Уладзіміра Балоцкага

гісторыкі выказываюцца гэта жа. Нядыўна ў часопісе «Навука і жыццё» беларусаў пашкадаваў вядомы гісторык Рой Мядведзеў: маўляў, беларускому народу ўжо 1200 гадоў — але вось, нащасны і забыты, за ёсю сваю гісторыю так і не змог ён стварыць ні сваёй дзяржавы, ні сваёй арміі, ні сваёй законаў, ні сваёй арыстакратыі...

Калі беларусы супраўды такія «зацикнаныя», як мяркуе Рой Мядведзеў, то чаму ж яны — адзіны сарод будучых народаў СССР — тро разы за 122 гады ўздымалі ўсенародныя вызваленчыя паўстанні за незалежнасць ад Расіі? Навошта ім было паўставаць, калі ў іх нічога сваёго ніколі не было? Паўстаюць жа толькі ўтым въпадку, калі ўсе гэта ПАЛАКАМ БЫЛО СТАГОДДЗЯМИ, а расійская акупацыя тое АДНЯЛА.

Пытанне аб тым, была ў беларусаў свая дзяржава-насця ў ВКЛ ці не, сэнсам набыло ў Беларусі «ідэалагічнае» значэнне. Невялікая група прамаскоўскіх гісторыкаў штыхаў прыняла ідзю аб гістарычнай пераемнасці, а прафесар Петрыкаў (видомы па створаным з яго ўдзелам дакumentальным серыяле «Савецкая Беларусія») выразна заяўіў: абсалютна недапушчальна бачыць дзяржаву ў Беларусі ў ВКЛ, а Беларусь — гістарычным пераемнікам ВКЛ.

Здавалася б — вось жа дзіўна: Рой Мядведзеў нас шкадуе, а мы можам іму і ўсім Расіі паказаць, што шкадаваць нас не дарэчна — у нас была свая беларуская дзяржава ВКЛ. І наугул кожная краіна і кожны народ предметам свайго гонару знаходзіцца старажытную славу гісторыю, гісторыкі ЎСІХ КРАІН спрабуюць хоці бокам прымазацца к чамусці гістарычнай эпохальнаму. А нам тут і «прымазвацца» не трэба — ВКЛ па ўсёй сваёй фактуре і з'ўплюліася нацыянальнай беларускую дзяржаваю нашых прадзедаў.

Але не: дзіўны загад беларускім гісторыкам — не смейце лічыць ВКЛ беларускай дзяржавай, наш народ у «беларусаў».

Прыведзеныя вышэй факты даюць адказ і на

захоўды быў туземным. Гэта выглядае, мякка кажучы, ненормальна і непатрэбна. Прычым, нікай спрэчкі з амберкаўніем гісторычнай фактуры праціўства німа — адны праціўнікі ВКЛ праста не жадаюць беларускага адраджэння (бо ў сэрыі ў іх не Беларусь, а Расійская Імперыя), а другія прости адпраўляюць заказ замежных босаў «Газпрома». Сэнс якога не змяніўся з часоў царызму: «Засцерагчы аднепатрабайнай гістарычнай памяці аб сваёй дзяржаве».

Такое «вельмі загадкавае» пытанне, чаму статуты ВКЛ так і не былі НІКОЛІ перакладзены на мову жамойтаў і аўкштایтаў, а былі толькі перакладзены на польскую мову ў Варшаве пасля Уніі 1569 года і на рускую мову ў Санкт-Пецярбургу ў XIX стагоддзі пасля захопу Расійскай ВКЛ у 1795 годзе.

Адказ элементарна прости: не было нікай патрэбы ў ВКЛ перакладаць Статуты ВКЛ на мову жамойтаў і аўкштайтаў, бо іх рэалізацыя тычылася ў першую чаргу шляхты, якое кіравала на месцах. А ў Жамойці і Аўкштайтвы на месцах кіравала беларуская шляхта, у якой мова

Статуту было роднай. І ўсё ж: чаму для «ідэалагічнае» заважаць забараніць беларускім гісторыкам і наукоўцам беларускаму народу бачыць сваю дзяржаву ў ВКЛ?

Што ўзгады «крамольнага»? Ніхто ж не забараняе Расіі бачыць вытокі сваёй дзяржавы ўнасці не толькі ў Масковіі ў яе народзе маскавітаў, але нават у далёкай Кіеўскай Русі — да якой Масковіі наугул нікага падхаджанне — міф, выдумка Таемні Канцылярыі царызма. Беларусы і расійцы — не проста ўзяўлююць сабой розныя групы этнасу, але ўзяўлююць розныя РАСЫ.

Па-другое, да 1840 года не было «беларусаў», а наш

народ называўся да гэтага ўсю сваю гісторыю ліцвінамі Літвы. Пушкін у сваіх вершах і пісаў: «Скем бытъ Литве — извѣнчный спор славянъ». У часы Пушкіна гэта быў яшчэ спрочка, а ў нашыя — гэта ўжо «агульнае паходжанне».

Уладзімір Пушкін саміці сказаў: «У нас з беларусамі амаль тая ж самая мова». Гэта не так. Самая блізкая беларуская мова — гэта мова мазураў і цяпер мова Польшчы. Тая ж лексіка, тая ж фанетыка. А лексічных і фанетычных супадзенняў беларускай мовы з расійскай вельмі мала — у парыўненні з іншымі славянскімі мовамі. Расійская мова больш подобная на мову балгару і сербу. Яны, даречы, таксама, як расійцы, кажуць у знак згоды турэцкае «Да» замест славянскага «Так»...

Усе гарэды і буйныя містэчкі нашай краіны мелі да расійскай акупацыі Магдэбургскія права (забароненае Кайзерыні II). Гэты поўнае муニцыпальнае самакіраванне з поўнай выбарнасцю ўсіх трох галінаў улады: выкананаўчай, судовай і зачынадаўчай. Так мы жылі ў Беларусі (гэта значыць у нашай дзяржаве Літве-ВКЛ) 400 гадоў. І толькі апошнія 200 гадоў жыўм, пазбагулены гэтага права. Замест яго Кайзерын II прывіла нам «вертыкаль улады».

Але самае галоўнае — наша ВКЛ-Беларусь па ДУХУ свайму заходы належала Цыўлізацыі Захаду, была арганічнай часткай Еўропы. Тут людзі па еўрапейскіх законах, якія ставяць АСОБУ вышын за дзяржаву. І да 1794 года Гродзенскія манеты дворчакані нацыянальную беларускую валюту ТАЛЕР.

Куды ўсё гэта адышло? У якую Беларускую Атлантыду? Цяперашні даследаваніні РАН генафонда расійскага і беларускага народу показалі, што расійцы генетычна — фіны, беларусы генетычна — балты. Абодвух народоў — не славяне па генах, а рускія — нават не індаеўрапейцы. «Агульнае паходжанне» — міф, выдумка Таемні Канцылярыі царызма. Беларусы і расійцы — не проста ўзяўлююць сабой розныя групы этнасу, але ўзяўлююць розныя РАСЫ.

Пакідамо пытанне для спрочак гісторыкаў, але выкажу сваё асабістое меркаванне: я перакананы, што мой народ вартыя большага, чым савецкі ГУЛАГ.

► угодкі

ПАМЯЦЬ ПРА ЦІШКУ ГАРТНАГА

**Магілёўская суполка
Таварыства беларускай
мовы наладзіла сустрэчу-
чытанні, прысвячаны памяці
беларускага літарата і
першага старшыні савецкага
урада Беларусі Цішкі Гартнага
(Зміцера Жылуновіча).**

4 лістапада — 123-я гадавіна з дня нараджэння гэтага пісьменніка і грамадскага дзеяча. Творчасці Цішкі Гартнага магілёўскія ТБМаўцы прысвяцілі заняткі ў сваім гуртку беларускай мовы. Заняткі пацаліся з успамінамі пра мясціны, звязаныя з жыццём і дзеянасцю пісьменніка. Іх ТБМаўцы пачабчылі на ўласныя вочы падчас вандровак.

Не толькі палітыкай адметны Цішкі Гартны-Зміцер Жылуновіч. Ён — аўтар першай трывалай беларускай літаратуры «Сокі цаліны».

Свой жыщчёвы шлях Зміцер Жылуновіч скончыў у Магілёве ў мясцовай вар'янтні 11 красавіка 1937 года. На сімвалічным месцы ягонага пахавання сабры магілёўскай суполкі «Мартыралог Беларусі» ў 1989 годзе ўсталявалі памятны знак. ТБМавец Стэгей Дымкоў адзначыў: «У Магілёве ёсьць вуліца імя Андрэяка, аднаго з арганізатораў масавых

загадак. У 1910 годзе, працуячы ў Магілёве, Зміцер Жылуновіч напісаў некалькі вершаў. Сябры суполкі ТБМ скончылі свае чытанні дэкламаваннем гэтых вершаў па зарэ.

«Я люблю гэты образ блясконца,
Тыя вёскі, балоты, гай;
Бо раздзіўся я ў гэтай старонцы
і памру, мо, у гэтай зямлі!...»

У ГОНАР ЛАРЫСЫ ГЕНЮШ

**У бібліятэцы Нацыянальнай
акадэміі навук Беларусі
адбылася імпрэза ў планах
святкавання 100-годдзя
беларускай паэтэсі Ларысы
Генюш.**

У вечарыне ўзялі ўдзел беларускія літаратары і навукоўцы, а сама яна аказалася адной з нешматлікіх падзеяў, праведзеных у дзяржаўнай установе:

— Мы пабачылі тое, што павінна было быць, — адзначыў старшыня аргкамітэта па святкаванні юбілею пасткі, намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Міхась Скобла, — так мусіла адбыцца і ў Ваўкавыску, і ў Зэльве, і ва ўсіх іншых мясцінах, дзе ад-

бываўся Генюшоўскія імпрэзы, якім хтось і чамусы чыніўнейшую перашкоду. Але мы бачым, як паводзіцца сібе сталіця: тут

годна ўшанавалі Ларысу Генюш, ушанавалі ў Акадэміі навук, у адпаведнай урачыстай атмасфера. Можна толькі быць удзячным за гэту кіраўніцтву бібліятэцкі Акадэміі навук, бо з іх боку было самае сапраўдныя спрыяне.

На вечарыне былі прэзентаваны аўдыё- і кніжныя выданні, якія з'явіліся ў свет у год святкавання 100-годдзя Ларысы Генюш, а таксама адкрылася выставка, дзе публіцы паказаныя рукапісы Ларысы Генюш, яе лісты, дакументы, фотаздымкі і інш.

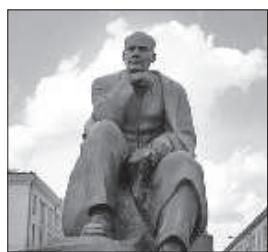
Святкаванне ж 100-гадовага юбілею Ларысы Генюш працягваецца. Як адзначылі арганізаторы імпрэзы, у плане прэзентацый, прысвечаных лёсу і творчасці паэтэсі, якія штамп навыкананых пунктаў. Найбліжэйшая падзея, прысвечаная Ларысе Генюш, адбудзеца ў Гродне ў сярэдзіне лістапада.

ДВАЦЦАТЬ ПЯТЫЯ КАЛАСАВІНЫ

**2 лістапада ў Дзяржаўным
літаратурна-мемарыяльным
музеі Якуба Коласа
ў 25-ы раз адбылося
традыцыйнае літаратурнае
свята «Каласавіны».
Яны прысвячаюцца дню
нараджэння класіка беларускай
літаратуры Каствуя Міхайлавіча
Міцкевіча, вядомага пад
псеўданімам Якуб Колас.**

Урачыстыя мерапрыемствы распачаліся дзіцячым ранішнікам «Казкі жыцця» з удзелам

фальклорнага калектыва мінскага дзіцячага саду № 266. На сустрэчу з дзецьмі прыйшоў сын беларускага песьніара — дзіцячы пісьменнік Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч, які стаў галоўным героям паэмы Якуба Коласа «Міхасёўскія прыгоды». Адкрылася выставка «Мой дарагі сябар, сакратар і памочнік», прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння пісьменніка Максіма Лужаніна, які на працягу 11 гадоў быў асабістым сакратаром Якуба Коласа. Да помніка Якубу Коласу ўсклалі кветкі. Прайшоў канцэрт з удзелам пастаў-землякоў Якуба Коласа.

Завершилася свята 5 лістапада падвізенiem вынікаў літаратурнага конкурса «Дэбют», у якім прымалі ўдзел жыхары Першамайскага раёна сталіцы.

▼ ДРУК

НОВЫЯ ВЫДАННІ «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

**Заснаваная ў мінульым годзе Саюзам
беларускіх пісьменнікаў кніжная
серыя нядоўна папоўнілася новымі
чатырьмя томамі.**

Наконт набыцця кніг можна
даведацца па мінскім тэлефоне:
200-80-91.

Андрасюк Міхась. Вуліца Добрый Надзея: апавяданні. — Мінск: Медысонт, 2010. — 304 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»).

Новая кніга прозы Міхася Андрасюка, беларускага пісьменніка з Польшчы, знаёмца з мінульым і сучасным каларытных герояў белавежскіх вёсак і мястэчак. Апавяданням уласцівя метафорычніць стыля, ласкавая іронія і піхалагічны лірyzm.

Багданава Галіна. Сакрамэнта: апавяданні, аповесці. — Мінск: Медысонт, 2010. — 290 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»).

кахання ў жыцці і образным свеце мастацства. Пра творчыні здзізайнені красамоўна гаварыць раздзелы кнігі: «Вандроўкі па-за часам», «Сад роспачы», «Залистроўка»...

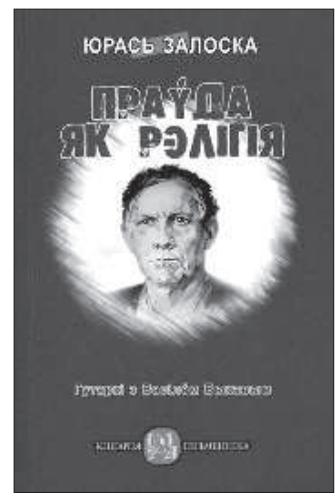
Бічэль Данута. Мост святога Францішка: успаміны. — Мінск: Медысонт, 2010. — 290 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»).

сябе, для сваіх родных і для Радзімы, — у тым сэнсе, як іншы разумеюць паняцце Радзімы. Усе творы — пра каханне і сяброўства...

Залоска Юрась. Праўда як рэлігія: гутар-кі з Васілем Быковым. — Мінск: Медысонт, 2010. — 192 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»).

«Праўда як рэлігія» — кніга гутар-кі з народным пісьменнікам Беларусі, гутарак пра мінуль, сучаснае і будуче, пра беларускую і сусветную літаратуру, уласную творчасць і працяг калег, палітычныя перыяды 90-х гадоў, пра рэлігію і камунастычную спадчыну, пра сяброў, ворагаў і прэзідэнта...

Новы празічны зборнік пісьменніцы шчырая споведź перад сабою і перад чытаем пра наш час, пра вечныя пераўтварэнні

Аснову кнігі склалі эз-згадкі пра сяброў і блізкіх людзей. Аўтарка распавядае пра людзей духоўна прыгожых, якія жылі для саміх

▶ ПРЫСВЯЧЭННІ

ГУМАРЭСКІ І НАДПІСЫ НА КНІГАХ

Ніл Гілевіч

Парада

Моцна раю — і далёкаму, і бліжнім:
Не вырошчайце гародніну па-кніжнаму.
А каб мец яду з гародніны нязводную —
Карытайце агратэхніку народную.

2006, 10, 6.

У цырку

(З балгарскага гумару)

— Чаго ў цябе турзаецца галаў?
— Ад жаху, што зведаў я ў цырку, дружка:
Дрэсіруйчыца, у прысунтасці льва,
З'ела свайго няячаснага мужа.

2001

**Генадзю Дэмітрыевічу
Карпенку**

на кнізе сатыры «Кантора» (на першай сесіі ВС Беларусі 12-га склікання)

Вось і ясна — хто каторы.
Ёсьць і шмат людзей з «канторы»,
І такое балантасяць —
Што быва: ні ў піць, ні ў дзесяць.
А найбольшы балантас —
Дык вышэй за ўсіх пралез!

1990

Уладзіміру Конану

на кнізе «Сказ пра лысую гару»

Дараці і любы дружка-браце,
Як шакада, што ў нашай роднай хаке
Лёс не звёў нас для быяд-гаворак
Лецечаку таму ну хоць бы сорак!

2004, 21, 3.

Анатолю Вярцінскамуна кнізе «Выбраныя творы»
у серыі «Кнігазбор»

Бог выбраў гэтую дату:
У светлы дзень ліпнівы
Ты мне ўручыў, як брату
Цудоўны том вішнёвы.

Дазволь табе аддзячыць
Такім жа каленкорам.
І я стаў нешта значыць,
Прызнаны «Кнігазборам».

I тут ужо не жарты,
Тут — з вечнасцю прыцірка.
Чаго быўлі б мы варты,
Калі б не сябра Цвірка?

2009, верасень

Уладзіміру Някляевуна кнізе «Выбраныя творы»
у серыі «Кнігазбор»

Правёўши вечар з гэтым томам,
Адзін сказаў мне строгім тонам:
«Тут імідж твой невыпадковы,
Але, на жаль, аднабаковы.
Дзе смех, што бліскай з-пад піта?
Дзе «Голі»? Дзе «Лысая гары»?
Прабач, том склаў ты неразумна,
Чытаць яго даволі сумна...»

Так, — пагадзіўся я з Адным, —
Том сумны. Реч, аднак, у тым,
Што смех, якому даў я волю,
Прапрос не з радасці, а з болю,
І тых, хто чуе, дзяліць,
Мой смех не можа юзвесяліць...
2010, 19, I.
Вадохрыща

Віктару Казько
на кнізе «Дзверы ў гісторыю»

Тым, што ў гісторыю штурмуюць дзверы.
Нялека эксыц: нервуючаца без меры.
Лепіш тым — прасцей на лёс
глядзяць каторыя:
«Ну вось: адпіў, ад'еў — і ўся гісторыя...»

27.X.2010

Ой, як добра!

Добра ў зацішку, на сонечку
Пасядзець. Ой, як добра!
На істот жывых спакойненка
Паглядзець. Надта добра!
На казюлечку-мурашачку
У траве. Ой, як добра!
Паглядзець на гулі шлюбленыя
Матылькою. Надта добра!
Сэнс эксыц — у гэтым, любыя.
З век вякоў. Ой, як добра!

2003

Дзіўлюся

О, як пранікнёна і пафасна
Выспеўваў ён Богу хвалу —
За тое, што смачна і яканса
Карміўся, пакорны сталу!

Цяпер ён натхнёна і горача
Складае хвалу Сатане —
За тое, што смачна і хораша
Шыкуеца харч на стале.

Дзіўлюся не з гада выкрутнага,
Дзіўлюся, што хоры народ
Тады яго слухаў, як мудрага,
І сення глядзіць яму ў рот.

2002, люты

СЯБРОЎСКІЯ ПАСЛАННІ**Знанаму доктару-артапеду****Мікалаю Герасімавічу Каракану,**

які «калдуе» над пераломам маёй ступні

Паэт — не воўк, яго не ногі кормяць,
Жоны хлеб, як і эксыц, — у словах.
Але каб быць у добрай творчай форме —
Ен мусіц бегаць на нагах эздаровых.

30.VI.1983

Вышла ў свет новая кніга Ніла
Гілевіча «Дзверы ў гісторыю»,
у яку ўвайшлі сатырычныя вершы
і эпіграмы, напісаныя ў перыяд
з 1995 па 2010 гады.

Іх адметнасць — востра іранічны,
ніярэдка саркастычны пагляд на познія
падзеі і з'явы ў сучасным сацыяльным,
культурным і духоўным жыцці грамадства. Сатыр бытавога плану сядр
іх няма. Завіршаючы кнігу гумарыстычны
сябровскія пасланні і жарты.

Распачынае ж выданне сямірадкоўе,
якое і дало назуву зборніку:

Дзверы ў гісторыю

Наконт гісторыі і дзвярэй
Дасцінна сказаў балгарскі габрэй
Стары літаратар Ісаак Пасі:
Дзверы ў гісторыю вузкія вельмі —
Цяжка праходзяць і людзі, і шэльмы,

Ядзвізе Паўлаўне Навуменка,слухаць гаворку якой —
адна мілата

Нам тое дорага і люба,
Што з Божай ласкі дадзена.
Ёсць мова Янкі і Якуба,
А ёсць і мова Яўзіна,
Якую слухаць кожны раз —
Як браць здароўечку ў запас.

1988

Васілю Антонавічу Вільтоўскаму

(у цяжкую для мяне часіну)

Вы — адзін з зусім, на жаль, нямногіх,
Хто ў адрозненіе ад посоў двуногіх
Разумее, спагадае, цініц,
І душу на костку не заменіць.

1989

Алесю Усеню і Алесю Няўвесю

на паднамхненне

Алесь Усеня
Се се се,
Алесь Няўвесь — калючки.
Але падобна,
Што абодва —
З адной рукі і ручкі.

І так рупліва
Роднай нівай
Праходзяць з Божай згоды,
Што ў іх і тое
І другое
Две жывыя ўсходы.

22.X.2010

Паэту Алесю Чобату

замест рэцэнзii

Я Вашы вершы новыя чытаў —
Перапыняючыся, па радку, —
Нібы з пярэдыхамі, па глытку,
Пякучы родны наш пяршак глытаяў.

2010, 25, 5.

Усмешка паэта

Вясковы ранак на пачатку чэрвеня,
З пары маленства выклікани памяцю:
Каровы пасяянца по роснай шэрэні,
З сіліб дымкамі цягне — печы паліца.
А росы колкія — аж бечы хочача,
А неба сінле — аж перасінена...
Вясковы ранак — як маленства, сонечны,
І беларускі — як усмешка Пімена.

Ніл Гілевіч**ДзВеРы
у гіСТОРЫЮ**

Сатыра і гумар

Дзверы ж адтуль — шырэй за вароты:
Вылеціш вон — і не ўспомніць, хто ты.

ЭС

КОЛЬКІ СЛОВАЎ ПРА ДЗЯДЗЬКУ ВАДЗІМЕРА

Уладзімір СІЧЫКАУ

Прывітанне, Браце!

Як пытается, — а цікаласць Твяя, відавочна, справакаваная юблем пісменніка, — дык раскажу Табе пра свае дачыненні і стасункі з дзядзькам Вадзімерам.

Нічадка бывае, што ў дружбакі да знакамітага чалавека набіваюцца пасля ягонаага адыху ў іншы свет дзясяткі, калі не сотні людзей. Анякім чынам не належу да іх у дачыненні да класіка, да творцы, што стаўся асобаю культаваю ў нашай, выбачай за таўталогію, культуры і літаратуры. Тым болей, што і канктацца він непасродна з дзядзькам Вадзімерам многім мелі куды больш магчымасцяй. А мае з ім сустроіць быў вельмі кароткі. Дык надараліся яны рэдка, і найперш праз то, што ў сірадзе сімілізмамі вчэльні і, бывала, гасцінава ў аднакусні і аднагрупніка, які на той час жыў з бацькамі не тое што ў адным пад'ездзе — на адной лесвічнай пляцоўцы з Карапткевічамі. І тым не менш, пашчасціла мне пабачыць дзядзьку Вадзімера не толькі ў гарнітуры пад гальштукам на пісменніцкіх, як казалі раней, форумах, але і ў хатнім халазе на кухні за кубачкамі кавы і з фасцэтна тримана цыгарэтаво, і ў кабінене, аздобленым знакамітай калекцыяй усялякіх чарцякіў.

У першай палове 80-х на філфаку ўніверсітэта не адзін год праседзэў на лекцыяхіх поруч з Паўлам Навуменкам, які гэтакса ма жыў у пісменніцкім доме на Карла Маркса. (Спадзялося, што калі-небудзь пераназавуць туго вуліцу ў горад Гарсія Маркеса, як перайменавалі колішнюю Танкавую ў вуліцу Максіма Танка, а ў кватэры на пятнадцатім паверсе адкрыцца мемарыяльны музей).

А покуль што ладвіцца задавольнацца тым, што на дому №66 усталівалі мемарыяльную дошку... Пра вуліцу імя слыннага літаратара покулю што разлічваць не дадавіцца: ужо ёсць у Менску вуліца Карапткевіча калі старога аэропорта, дзе непадалёк меў я першую свою менскую кватру. Была тым часам наўнай спуска думаць, што названа яна ў горад пісменніка, але... Застаецца, праўда шанец надца імя Уладзіміра Карапткевіча бульвару або праспекту!..

На другім філфакаўскім годзе вучобы мусіц пісаць курсавую па мовазнаўстве. І яраб'і ёсць эзмо «Асаблівасці лексікі Уладзіміра Карапткевіча (на прыкладзе апавядання «Былі ў мяне мядзведзі»). Здаецца, разабраў, раскладаў тады па палічках усё, што толькі можна. Дагэтуль адпаведныя стронкі ў дзвіхтомніку скроў скрэмзаныя майм студэнткам алоўкам...

Яшчэ прыгадваю перадсвяточны вечар у выдаўце «Мастакская літаратура». Супрацоўнікі ўжо разышліся, а Міхал Фёдаравіч Дубянецкі перахапіў мяне на калідоры, зачигнуў у свой дырэктор...

скі кабінет, каб падзяліцца радасцю, пакаць яшчу «шлёненкі», толькі з друкарні, сігнальны асобнік «Чорнага замка Альшанска». На просьбу аўтара быў той важкі том аздоблены каліяровымі палоснымі і разваротнымі ілюстрацыямі Пятра Драчова. А я парадаваўся разам з ім і таму, што ў кнігу была ўключана і аповесць «Зборы», якая сюжетна прымыкае да «Каласу»... і якую з асаблівым задавальненнем прытыць яшчу ў часопісным, «маладосцეўскім» варыянце.

Потым, калі ўжо прытрымліваща храналогіі, слухаў я ўспаміны пра дзядзьку Вадзімера, працуячи па літредактара і адказнага сакратара ў часопісе «Бярозка». Чуў іх ад людзей, з якімі працаўшы поруч і якія быў ягоноюмі блізкімі сibrямі і частымі спадарожнікамі, — ад «ягроўкаўца», мастака Пятра Драчова, якога ўжо гадаваў, і ад «маладосцеўца», фотамайстера Валіянца Ждановіча. Так нарадылася, што адна з вандровак гэтае твойцы па Прывілеі сталася пісменніку апошняю...

Але якраз фотадзядзькі сibrоў-спадарожнікаў пададзены ў пасміртнай кнізе пазней Майстра з надзячычай аптымістычнай жыццесціврдзяльнай назваю «Быў. Ёсьць. Буду».

Мабыць, і казаў Табе, што Уладзімір Арлоў налічыў больш за тры дзясяткі формаў імені Уладзімір, і патлумачы, чаму карыстаються варыянтам Вадзімер у дачыненні да Карапткевіча.

Больш за дзесяць гадоў быў я сябрам Семінара. У тым літаратурно-філософскім гуртку амбіркоўваў з колішнімі сibrямі мастакі і жыццёвага праблемы. На некалькіх паседжаннях апрабіраваў сваю дэтэктыўную аповесць «Сцэнарый смерці» Максім Клімковіч. Галоўным героям я быў дзядзьку Вадзімер — празай Даўгялевіч, і, спадзяюся, Ты ўжо здагадаўся, хто быў ягоным прататыпам, з каго быў спісаны той вобраз. Міжволі ім я гэтае ўрэзала ў падсвідомасць, і пазней стаў лавіць сябе на тым, што ў думках называю Карапткевіча менавіта дзядзькам Вадзімерам.

Пазней «семінарысты» ўваходзілі і ў літаратурна-грамадскую

аб'яднанне «Тутэйшыя». А ў ім, як вядома, таксама дужа, калі не свята шанаваліся карапткевічаўская традыцыя. У прывітанасці, быў пачуты заклік нашага куміра пісаць творы змаймальны і чытальнікі жанраў, каб публіка стала болей чыгтаць па-беларуску. Тутэйшыцы, ліч, усё ж нямала зрабілі, робіць і яшчэ зробіць (спадзяюся, што колісі нагіната ў мене гісторыка-рамантычнае апавяданне пра заснавальніка майстроў роднага Жодзіна князя Багушлава Радзівіла) у гэтым кірунку. Напісаны дэтэктывы і трэлеры, гістарычныя, прыгодніцкія, містычныя і меладраматычныя аповесці і раманы, тэле- і кінасцэнтраў і нават на малівани... і коміксы. Адзін з іх, «Дзікае паляванне», стаў адной з першых кніжак у асбістай бібліятэцы майстроў дзяціні Хрысціны. Дык сама яна, скажу тут, крыху запагаючы наперад, падчас вучобы ў Каледзькім мастерцвеў брала Ѹдел у выставе, прысвечанай 70-годдзю класіка — экспанавала ілюстрацыі да казкі «Ажабі і Чарапаха», з задавальненнем пайшла ў Чырвоны

Дзядзька Вадзімер не меў пры жыцці асаблівых рэгальці звязанні, але стаў сапраўдным народным пісменнікам.
А для многіх беларусаў ягоныя творы сталіся книгаю кніг

касцёл на вечарыну памяці пісменніка.

А калі вярнуцца ў «пера будоўчы» час, а дакладней — пад канец 90-га года, дык якраз тады пры Саюзе пісменнікаў была створана структура пад доўгім наіменнем Беларуская асацыяція дэтэктыўнага, прыгодніцкага і палітычнага рамана і з грувасткай абрэвітурай БАДП-ПР. Амаль тры гады ачольваў я Асацыяцію, і мяркую, што з'явілася яна дзякуючы і дзядзьку Вадзімеру. Паводле статуту гэта грамадская арганізацыя павінна была спрыць развіццю адпаведных літражаніяў на Беларусі, а створана была на ўзор Савецкай асацыяціі дэтэктыўнага, прыгодніцкага і палітычнага рамана на чале з Юліянам Сямёновым, які адзін з першых здолеў «правіць» выдаўецца права сваёй нездзяржанай структуры.

Пазней «семінарысты» ўваходзілі і ў літаратурна-грамадскую

мабыць, ёсць познай містычна, апасродкаваная сувязь паміж апавяданнем «Кінганоны» і тым, што БАДП-ПР запечаткавала не адно прывітане выдаўцаў і не адзін газетны кантаглерат...

Рэдакцыйны-выдаўецкі спраўяў займаўся ад заканчэння ўніверсітэта, а творы класіка (урэбкі з нарыса «Змія под белымі крыламі», аўтограф верша «Паўлюк Багрэм» і аўтарская маюнкі) пашчасціла рыхтаваць да друку, яшчэ калі працаўшы у «Бярозы». Але і сёня спраўджаю абавязак перад дзядзькам Вадзімерам публікаваннем ягоных тэксту і тэксту пра іго. Да прыкладу, у кнігу «Вялікі пісменнік ХХ стагоддзя» ўключылі з Пятром Васючэнкам ягоную персаналію — поруч з Янкам Купалам і Васілем Быковым — сірод ста творцаў, ста майстроў прыгожага пісменства мінулага стагоддзя, а ў зборнік «Сучасная беларуская драматургія». Традыцыйны і наватарстваў паставілі трагедыю «Маці ўрагану». У том «Сучасная беларуская проза. Традыцыйны і наватарстваў» паставілі трагедыю «Маці ўрагану». У том «Сучасная беларуская проза. Традыцыйны і наватарстваў», складзены мною разам з Міхалам Тычынам, патрапілі чычымліва-пранізліва апавяданне «Сіня-сіня...».

Цяпер заканчваю працу над патэчнымі зборнікамі антагалічнага плану. Прадаў, покуль што ні тэматыкі, ні назвы яго не адкрыю — бякоя сурочыць, а таму грукою па драўлянай стальницы. Скажу толькі, што падборка ад дзядзькі Вадзімера — адна з самых важкіх і адметных, што з прыемнасцю ўключыць у яе і эпітала, прывесчаную зборнікам беларускім. Кабржкай.

Павер, Браце, укладальніцкая праца цяжкая, а нічэдка і наўдзічная. Але, бывае, дорыць прымесным сустроі і адкрыці.

Скажам, дазнаўся дніамі ад мэтра нашае кніжнае графікі Арлені Кашкруэвіча, які, дарэчы, нямала ілюстраваў майстры з сутучным прозвішчам і падахвощуіся аздобіць складзенымі зборнікі, што менавіта на ягоную замову дзядзька Вадзімер у свой час напасці «Паэму пра явар і каліну»...

Васьмітомнія класіка стаіць у майстры бібліятэцы на віднай і лёгкадаслікай паліцы. Дніамі перагортваў яго, і звярнуў увагу на знакавую акалічнасць у першым томе. Фактычна пачынаеца ён быкаўскай прадмовай, а апошні аўтарскі тэкст — гэта вест-прывічэнне «Васілю Быкову», напісаны ў дзень ягонага 60-годдзя і з месяц задоходу дзядзькі Вадзімера. На могілках гэтых «рыцароў сумлення і свободы» ляжыць сёня пад скандынаўскім валунамі амаль што поруч...

Не прымай за нясціласць, але хочацца верыць, што фаліянт з новай серыі «Сучасны беларускі дэтэктыў» з гістарычнамістичнай назвай «Карона Вітаўта Вялікага», да якога як укладальнік і адзін з аўтараў маю непасрэднае дачыненне, — гэта і сімвалічна карона карала беларускага дзяткіцтва, своеасаблівівінок на ягоную магілу.

Дзядзька Вадзімер не меў пры жыцці асаблівых рэгальці звязанні, але стаў сапраўдным народным пісменнікам. Для многіх беларусаў ягоныя творы сталіся книгаю кніг, а сама посталь, як ужо гаварылася, — культура. У гэтым сенсе яго можна параўнаны з расейскім літаратарам Міхаілам Булгакавым. Або з іншымі творцамі, які мае беларускія карані (і цéжкім — Уладзімірам Сямёновічам!) Высоцкім, які гэта самамі буў «шматстаночнікам»: выйліяў сябе ў некалькіх відах творчасці. Зазначу тут, што ёсць у дзядзькі Вадзімера наядавычай выразныя, суперкспресіўныя майлонкі, а ягоныя подісы да фатадзымкам — найчасцей рыфмаваныя, самаіранічныя — проста віртуозныя!..

Часам дзядзьку Вадзімера папракалі ў міфатворчасці, але якраз міфи нічэдка зменшыліся. Дапамагаючы ёй самаусвядоміцца. Ён папраўдзе быў не толькі стваральнікам беларускіх міфаў, але і адкрывальнікам Атлантыды беларускай гісторыі.

Ужо абвешчаны прысвечаны яму літаратурны конкурс для моладзі, і падагавораў да чачок прыняць у ім удзел.

Спадзяюся, што сёлета будзе апубліканыя нямала сяброўскіх успамін на пра дзядзьку Вадзімера. Напэўна, можна будзе прачытаць, што меў ён за звязку садзіцца за працоўны стол у чыстай адпрасанай сарочцы, што наказваў маладзейшым калегам тварыць толькі на цвяроузу галаву, што пісаў адразу начынства, практычна бес правак і, завязаўшы рукаці на папцы матузкамі, адносіў машыністкамі, не мняў потым нават коскі, што страшэнна не любіў ракадтараў...

А калі хочацца найхутчай звязаны, што ёсць апублікананага, дык найперш параю Табе кніжку «Кынгіце і ўзнясенне Уладзіміра Карапткевіча. Парэрт пісменніка і чалавека» з-пад піра сабра і паплечніка Адама Мальдзіса.

На гэтым, Браце, сёня развіваюся.

З найлепшымі пажаданкамі, Уладзімір.

P.S. Калі ўпусціў Ты штосьці з твораў дзядзькі Вадзімера, дык зачыніш звязаны з дзядзькі Табе, як чытаваць, белай зайдзрасцю — атрымаеш асалоду! Гэтаксама як і глядзачу (хача ёсць у мяне нямала закідаў да кінематографіятаў), калі не бачыў Ты яшчэ эскранізацый «Чорнага замка Альшанска» і «Дзікага палявання...».

▶ ПОВЯЗЬ

«ХУТКА ЎЖО СВАБОДА ПРЫЙДЗЕ!»

**Іх было нямала... Тых самотных птахай,
закінчутых у сутарэнні, апаганеных
перад народам. Іх, як здраднікаў,
закоўвалі ў кайданы і высыпалі
з радзімы.**

Помнік героям паўстання 1831 года побач з вежай
Жакі Пастаўскага раёна

Іх было нямала... Але крылы не апусцілі
адзінкі. Хіба ж не вірталіся яны сюды ў
гухах сваіх тужлівых, а то і бунтарскіх
песні? Шкада толькі, што часам іх німа
каму слухаць, бо на гэта патрэбны і час, і
жаданне.

А можа, паспрабуем? Вернемся ў таям-
ніцае XIX стагоддзе і ўбачым у ім пажыц-
цёвага вязня лёсю — прызыбагта гамі
Антона Гарэцкага.

Антон Гарэцкі (1787–1861) — паэт з
цікавым лёсам і амаль не даследаванай
творчасцю. Нараdziўшыся ў Вільні ў сям'і
вайскоўца, атрымаўшы спачатку хатнюю
адукцыю, а пасля скончыўшы Віленскі
йуніверсітэт (1802–1805), Антон, ужо з пя-
ром у руце, распачаў вайковую службу ў
Варшаўскім Княстве, змагаючыся на баку
Напалеона. Падчас кампаніі 1812 года вай-
скоўцы цанілі афіцера Гарэцкага як аўтара
лагерных песен.

Пасля адстаўкі ў 1815 годзе ўзванні
капітана Антон Гарэцкі пасяліўся ў сямей-
ным маёнтку Дусіненты. Ен быў чаканым
госцем у арыстакратычных салонах Вар-
шавы, Вены і Вільні.

У 1816–1818 гадах паэт падарожнічаў
по Еўропе: наведаў Германію, Аўстрію,
Францыю, Італію. Падарожжа падарыла
яму цікавую памятку — альбом з пры-
вязаннямі саброй, спактканымі у дарозе.
На працягу ўсяго гэтага часу Антон
Гарэцкі не выпускаў пісці з рук і пра-
цягваў пісаць на польскай мове верши і
байкі — пераважна палітычнага зместу.
Творы гэтыя траплялі на старонкі папу-
лярных выданій: «Dziennik Wileński», «Pamiętnik Warszawski», «Tygodnik Polski» і Zagrańcza.

Калі ўлады жорстка пераследавалі філа-
мату, сям'я Гарэцкіх аказала студэнтам
грашовую і маральную дапамогу.

І вось у 1828 годзе вялікую папулярнасць
атрымала «Байка пра фурманаў», у якой
Антон Гарэцкі (ужо і як вядомы байка-
пісец) сцвярджае, што коням польскай
пароды патрэбны сімпатычны голас, а не
біч. За гэты твор паэт і быў арыштаваны
у Варшаве.

Але ўжо ў 1831 годзе Антон Гарэцкі
ўваходзіў у склад Цэнтральнага Віленс-
кага Каіміту, адказнага за організацію
паўстання ў Літве. Паэт ужо карыстаўся
вялікай папулярнасцю, і таму недаромна
быў абрани кіраўніком паўстання ва ўсёй
краіне. Німала могуць расказаць нам пра
актыўнасць паэта вершы, песні, запаленныя
заклікамі да боя.

Сапраўды, паўстанцкая накіраванасть
творчасці Гарэцкага вылучае ёю своеасаб-
лівай аўтарскай пазіцыі ў дачыненні да
галоўнага адрасата гэтых твораў. Па-пер-
ше, слова Правадыра, які бачыў, што
суседня Польшча ўжо ўзялася за зброю,
а яго народ, таксама прыгнечаны, усё
яшчэ марудзіц («Песні, напісаныя падчас
паўстання Літвы ў 1831 годзе»).

Па-другое, слова Барда, які натхнёна
апівае героям тых, хто апрану пояс з
кулямі і рушышы па сцяжыне змагання. У
гэтым шрагу сустэрэн розныя твары:
і нікому не вядомага адважнага хлоша-
стрыльца («Паўстанцы 1831 года ў Бела-
вежскай пущы»), і бескампраміснага
маладога камандзіра, які сам гіне ў бітве
(«Смерць Ясінскага»)...

Нібы своеасаблівы маніфест, вылуча-
еца сваёй урачыстасцю сярод астатніх
твораў паўстанцкай тэматыкі цыкл «Пес-
ні, напісаныя падчас паўстання Літвы ў
1831 годзе». Ён складаецца з пяці песніў,
кожная з якіх — новая хвала ў развіції
паўстання на тагачаснай Беларусі і новая
лавіна паучыцця ў бурлівай душы Пра-
вадыра. Песня першая — гэта абуралыны
дакор за пасіўнасць ліцвінаў, які пера-
растает у кіпучы заклік: «Сорам! Да зброі!
Да зброі!». Паставу такі дакорлыў тон
пераходзіць у гарячую просьбу да земля-
коў хутчэй асядлаць коней і рынуцца на
вогара (другая песня). Абодва дамінуючыя
памер, больш жывы, двухстопны вершаваны
памер, большы «рухлівасць» і палкасць,
якія практычна ўзялі ўсю вею з не вельмі
щаслівым разгортаннем падзеяў. У
прадзначанні біды (чаштэрця і пяція песні)
нарастаюць развагі-спакаеніе або ніжні-
насці чалавечага лёсу і Божага Суду, які
стане канчатковым вынікам замнога існа-
вання, дзе ўсё роўна не пазбегнеш путаў, і
пячаткі новага — вольнага — жыхаря. Але
змагацца за яго трэба тут; і паражэнне цела
не тоесна падзенне духу.

...Паўстанне пацярпела паражэнне.
Незадоўгі перад гэтым Антон Гарэцкі
быў накіраваны з дыпламатычнай місіяй
у Швецыю, Англію і Францыю. Па дарозе
яму ўдалося пазбегнуць арышту і сесіі на
ангельскім карафель «Пенелопа». З гэтага
часу і пачаліся яго пажыццёвый выгнан-
ніцкія бадзіні на Еўропе.

Дроздан, Парыж... Там, за мяжою, па-
бачылі свет амаль усе зборнікі вершаў
Антона Гарэцкага (а іх было больш за дзе-
сяць: «Poezie Litwina» (1834), «Bajki i poezje
nowe» (1837), «Kloszek polski» (1843) і інш.).
А пісці на польскай мове верши, цэлія зборнікі
вершаў? А пісці на польскай мове верши, цэлія зборнікі
вершаў?

Дык паслухаем... Пачнём успамін пра
Антона Гарэцкага хадзіць па стваральні-
ка паўстанцкай лірыкі, музыка якой крыху
аціхла за кароткі два стагоддзі...

Ганна СЕРЭХАН

Антон ГАРЭЦКІ

Песні, напісаныя падчас паўстання Літвы-Беларусі ў 1831 годзе

Песня першая

Ветрык вясновы ледзь вее,
Звоніц экаўрук над зямлёю;
Чуеш, Ліцвін, спеў наадзеі?
— Час нам да зброі! Да зброі!

Бронза грыміць, Буг струменіць
Цёплай крываў, Віслу пециць;
Ціш у тваёй, брат, краіне,
Не чырвянец, Ліцвін?

Там і на крою не скупица:
Не перамога — дык хвала!
Вам жа ці ў рэзкруты здацца,
Ці сухары пачы дблала.

Сорам! Да зброі! Да зброі!
Хутка свабода ўжо прыйдзе;
Лепш заручыца з зямлёю,
Чым у такой жыцьці агідзе.

Брація, да зброі! Да зброі!
Грудзі зглычыце з грудзімі.
Гляньце, няма тым спакою,
Хто так глуміцца над намі.

Хай паўстае ўсё жывое,
Хто ж нас цяпєр пераможа?

Жыцьці ў нямногіх цаною!
Выратуй край цэлы, Божка!

Песня другая

Чуце гром польскай зброі?
Брація! На коней! На коней!
Бог блаславіў на змаганне вас сёння —
Зноў ажыкаўшы палеглыя воі.

Польшча ўстае маладая, бы ў свята —
Божка! Табе ад нас трэба так мала —
Зброя народу не знічыла кратай,
Ты ж зарадаў — хутка ўсталала.

З цнотай дзядоў — у пагоню,
Брація! На коней! На коней!
Вораг няхай задрэжыць падчас бою
Ад таго мноства і коней, і зброі.

Некаму — Край свой, камусыці — свабода,
Хто не жадае праклёнай народу —
Хутка на коней! Не будзе правіны:
Што пачне Польшча, завершыць ліцвіні.

Песня трэцяя

Сэрца ў мужнисць, цела ў зброю
Апранем, хадзем да бою;
Загрыміць хай наша воля:
Край наш — сёння ці ніколі!

Хіба ж гнеў той і адвауз
Хтосьці знічыць будзе здолны,
Калі кожны дасць прыслыгі:
Ці памру, ці буду волны?

Чым хутчэй мінай Карпаты,
І Дняпро, і дзвінскі бераг,
Ты, малодышы сын сарматаў,
Рухайся ў мільённы шраг.

Украіны мужнай дзеци!
Храбрыя сыны Падолія!
Ваш скакун ліціць як вецер:
Бараніце сваю долю!

Сэрца ў мужнисць, цела ў зброю
Апранем, хадзем да бою;
Загрыміць хай наша воля:
Край наш — сёння ці ніколі!

Песня чацвёртая

Дзе гарматы грыміаць, хадзем, Хрысцінне!
Наших братоў краў-ліецца струменем —
Хто з нас бязгрэшны, нябес моцны Пане?
Зараз нам, зараз даеш адпушчэнне!

Шчасны ваяр, што не кінуўшы зброю
Ляжа, заслоніць Айчыну сабою:
Страшны суд прыйдзе, пара ўаскрасішня,
Раны яму прынясьць в вызваленне.

Свет гэты ўсё ж есць жыліл павеку —
Сёння ці заўтра заплюшым павекі.
Хіба ж не лепей прыспесьць хвіліны
І разам з брацьмі спачыць за краіну?

Прайдзе дзень важны, што труны
адчыніць:
Смерць не міне — і Бог суд свой учыніц.
Шчасны той будзе, за кім галасамі
Люд адзвеца: «Ён кроў праліў з намі».

Песня пятая

Слаўся, чаканы дзень бітваў заўзятых!
Край ускалыхваюць стрэлы, гарматы.
Войскі ўзначалі арол наш імклівы,
Для непрыяцеляў грозна-жаслівы.

Aх! Сэрца радасю поўніца лёгка!
Дзе толькі глянє ваярская вока,
Поле рабы наших войскай пакрылі,
Вораг не дасць адпор эстакай сіле.

Вы! Хто меў сэрца з глухога камення
І мардаваў змагароў у скліненнях;
Зноўку з'явіцесь ў дзённай трывозе,
Станьце з мячамі на іхнія дарозе.

Час вашым справам сярод той раўніны,
Што ў коўснай маці паклікала сына —
Зноўку вазьміце ж усіх, о тыраны!
Шліце ў Сібір іх і куйце ў кайданы.

Пераклад з польскай мовы Ганны Серэхан

Паўстанцы 1831 года.

► ДЫСКУРС

Андрэй Хадановіч: ЧАЛАВЕК БЕЗ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ІДЭНТЫФІКАЦІІ НЕЦІКАВЫ ЧЫТАЧАМ У СВЕЦЕ

У вераснёўскім нумары

«Літаратурны Беларусь»
была апублікавана гутарка з пісьменніцай Святланай АЛЕКСІЕВІЧ, адно з выказванняў якой — «Без расійскай культуры мы будзем правінцыяй, мала каму цікавымі...» — распачало завочную дыскусію паміж беларускімі літаратарамі.

У сёняшнім нумары паэт, перакладчык, старшыня Беларускага ПЭН-цэнтра Андрэй ХАДАНОВІЧ разважае пра касманалітізму літаратуры, пра неабходнасць нацыянальнай і культурнай ідэнтыфікацыі сучаснага творцы да перыпетыі ўручэння Нобелёўскай прэміі — як сусветнага прызнання асобных пісьменнікаў і нацыянальных літаратур наогул (гутарка змешчана на партале tut.by).

— На ваш погляд, Андрэй, ці атрымае калі-небудзь беларускі аўтар Нобелёўскую прэмію?

— Я не даю прагнозаў. І мы з вами — не аўтарытэтнае бюро прагнозаў. Але мы можам ка- заць пра нашу інтуіцыю і га- рабыя жаданні.

Так, зразумела, вельмі хаце- лася б, да і час даўно наспече, бо мы знаходімся ў цэнтры Еўропы, і тое, што незалежная дзяржава Беларусь існуе і разви- ваетца, ужо цікава ігнараваць. Беларусь, якая мае сваю мову, культуру і асобную, не падобную да іншых літаратуры.

І зразумела, што «Нобель» быў бы для нас аўтарытэтнай формай прызнання. Тады б ні ў аднаго імперыяліста, дзе б ён ні сядзеў — у Расіі, Польшчы, Немеччыне — якіх не павінен быў сказаць, што наша літаратура правінційная і несамастойная. Гэта быў бы знак якасці на сучаснай актуальнай беларускай літаратуре.

З іншага боку, наш рэгіён не знаходзіцца ў полі найбліжэйшай сусветнай зацікуленаасці. Мы адрозніваемся і з'яўляемся не да канца зразумелымі для заходне-еўрапейскага свету. Таксама мы не гарачаія кропка планеты і не настолькі экзатичная краіна, як пэўныя краіны Афрыкі ці Акіяніі, да якіх ціпэр, разумела, мацней прыкаваная ювага еўрапейцаў і амерыканцаў, якія шукваюць нешта вельмі непадобнае. Што дзіўніца, калі 48-мільённая Украіна не мае ніводнага набедиста. Вельмі цікавыя беларускія краіны, якія таксама не маюць «Нобеля». Але, спадзяюся, што і на іхній, і на нашай вуліцы калісці будзе свята.

Толькі гэтыя літаратар ці літаратарка павінны быць зразумелымі для чытчоў і стварыць вырашальную задачу для перак-

ладчыкаў, чытчоў, а таксама і для Карабеўскай Акадэміі. Думаю, такія аўтары ў нас ужо ёсць... Памятаеше, як мы калісьці марылі пра камунізм і пра то, як нашыя дзеці будуть належаць да культуры, узнагароджанай Нобелёўскімі прэміямі?

— Гэта значыць, што мы дачакаемся?

— Так, але гэта будзе не праз год і не праз два.

— *Хто з айчынных пісьмен-нікаў быў бліжэй да ўсіх да гэтай прэміі?*

— Васіль Быкаў, які быў на хвалі еўрапейскай славы, калі яго ваенныя раманы перакладаліся і ўваходзілі на еўрапейскія прызымы. Прынамсі, мae калегі польскія перакладчыкі і літаратары гаворыць, што Быкаў быў адным з самых папулярных і чытаных у Польшчы пісьменнікаў.

Іншая рэч, што Васіль Уладзіміровіч валодаў універсалнай прафесіяй мовай, якая не ставіла звышзадач для перакладчыкаў, і звяртаўся да пісьменнікаў, і звяртаўся да чытачоў у Польшчы пісьменнікаў.

Іншая рэч, што Васіль Уладзіміровіч валодаў універсалнай прафесіяй мовай, якая не ставіла звышзадач для перекладчыкаў, і звяртаўся да пісьменнікаў, і звяртаўся да чытачоў у Польшчы пісьменнікаў.

Іншая рэч, што Васіль Уладзіміровіч валодаў універсалнай прафесіяй мовай, якая не ставіла звышзадач для перекладчыкаў, і звяртаўся да пісьменнікаў, і звяртаўся да чытачоў у Польшчы пісьменнікаў.

Сёняня цікава сказаць, што перашкодзіла тады. Але спадар Васіль неаднаразова ўваходзіў у дзясятку найбліжэйшых прэ-тэндэнтаў на «Нобеля». (Прэмія пасміротна не ўрачaeцца. — Рэд.)

— Каму сёняні адаюць перавагу ў Нобелеўскую камі-тэце? Акрамя зразумеласці твору, якія яшчэ фактары ўлічваюцца?

— Давайце пасправаеў нама- цаў адрэз даўно полосы, паміж якімі і павінен балансаваць аўтар. З аднаго боку, ён не павінен быць нацыянальна замкнётым. Яскравы тому прыклад — геніяльны беларускі паэт Рыгор Барадулін, які пару разоў ужо быў вылучаны на Нобелеўскую ўзнагароду. Мая бязмежная пашана, павага і чытцкая любоў да яго не перашкаджае мне скеп-

тычна ацэньваць ягоныя шансы, бо Бог для беларускага чытчы ператвараеца ў незразумелага незнамца. Можа быць, яшчэ ўкраінцу, літоўцу і бліжэйшаму суседу гэта зразумелае, але праз некалькі межаў — ужо дзесьці ў Францыі — сумніваюся, што чытч змог бы ацаніць у поўным сэнсе. Надта глыбокі дзілдзікава Рыгор занураны ў беларускую ментальнасць, рэалі і мову. Тут трэба дадаць, што ён яшчэ і геній версіфікацыі, які вымагае перакладчыка, талент якога вышыши ўзанталент. А таксама здараеца даляк не штогод і не ў кожнай краіне.

Кепскі пераклад — гэта знішчаны цуд, які ўжо нічога не прамаўляе.

Але я паслядзяў і супрацьлеглага поясу. Гэта не можа быць абсолютна ўніверсалны касманаліт, і калі сёняні хтосьці зацікавіцца Беларусью ў свяtle Нобелеўскай прэміі, гэта павінен быць аўтар, які быць і цікавай мовай апавядвае свету пра Беларусь. Чалавек без нацыянальной ідэнтыфікацыі, за якім не ляжыць досвед яго пакалення, культуры і быцця ў Беларусі, нецікавы чытачам у свеце.

Досыць блізка до Нобелеўскай прэміі, як мне здаецца, знаходзіцца аўтар non-fiction Святланы Алексіевіч — вельмі востры і актуальны аўтар, які кране сучаснага чалавека за глыбокі і балючыя кропкі. Калі

Узнікае адно «але»... Наколькі сёняшні свет здолы ацаніць пазію, у тым ліку «пазію не для ўсіх»?

б дадалося ёй больш беларускага акцэнту, калі б спадарыня Святланы захадзела павесці не проста пра трагічны досвед Афганістана альбо Чарнобыля, альбо неікай балочым моманты, звязаныя з прастытуцый і інш., яшчэ і у большым беларускім свяtle... Магчыма, упłyvaе тое, што яна піша па-расійску, а не па-беларуску. І магчыма, тады б яе шансы быўшы да вышы.

Алесь Розанавіч — мой першынны кандыдат на першую беларускую Нобелеўскую ўзнагароду. Ён можа быць адначасова глыбокім, метафічным, актуальным, універсальным, але разам з тым — паэтам, не і ментальнасці, які прэзентуе

сабой беларускага чалавека ў найбольш метафічным яго вымярэнні. Гэта можа быць цікава чытачу. Праўда, узікава адно «але»... Наколькі сёняшні свет здолы ацаніць пазію, у тым ліку «пазію не для ўсіх»?

Так, перамог бліскучы перанскі праазік Варгас Льёса. Але сярод найбліжэйшых кандыдатаў быў ўжо блізкія Алесю Разанаву паэты — швед Томас Транстромер і паляк Адам За- гаёўскі.

— *Як вы ацэньваце кандыдатуру Георгія Марчука, які вылучаўся праўладным Саюзам пісьменнікаў?*

— Познія арганізацыі могуць вылучыцца сваімі кандыдатаў. Зразумела, што кожны мае права вылучыцца самастойна, але гэта не спіца...

Кожны пісьменнік мае права і на вялікія амбіцы — дрэны той салдат, які не хоча быць генералам. Часам, завышанасць гэтых амбіцій можа выклікаць іранічную ўсмешку, што віда- вочна ў выпадку са згаданым кандыдатам. Але ён ёсць свае чытчы, якіх яго творы чапляюць за жывое.

Любое вылучэнне мусіць мець вялікую папярэднюю пра- пазу — ці то Георгі Марчук, ці то Барадулін із Разанавым. Нікага вылуччання не бывае без вілікага міжнароднага аўтарытэтту літа- ратара. У дадзеным выпадку, баюся, імя Георгія Марчука не віда- вочна ў большасці чытчакіх аў- дыторый, акрамя беларускай.

Таксама не бывае вылучэння і не бывае наяўнасць добрах пераклада- ду і выдання кніжак, якія павін- ны быць на кніжных рынках тых краін, дзе чытаюць кандыдата на Нобелеўскую ўзнагароду.

У літаратараў ёсць свае ту- соўкі і сферы ўпłyvu. Бліскучы тыму прыклад — паэты-эмігранты, якія жылі ў Амерыцы і выкладалі іх на Берлінскім Універсітэце. Але я паслядзяў і супрацьлеглагу поясу. Гэта не можа быць добрах слова за сваёга малодшага калегу і сябра Іосіфа Бродскага, які атрымаў сваю ўзнагароду праз сем гадоў пасля Мілаша.

Узнікае адно «але»... Наколькі сёняшні свет здолы ацаніць пазію, у тым ліку «пазію не для ўсіх»?

Не ведаю, колькі сёняшніх «набеліст» гатовыя паручыцца сваім аўтарытэтам за Георгія Марчука. Таму, думаю, што працы для яго — яшчэ і чытчы — пракацаюць з замежнымі беларусістамі, дабівацца таго, якія яшчэ і у большым беларускім свяtle... Магчыма, упłyvaе тое, што яна піша па-расійску, а не па-беларуску. І магчыма, тады б яе шансы быўшы да вышы.

Алесь Розанавіч — мой першынны кандыдат на першую беларускую Нобелеўскую ўзнагароду. Ён можа быць адначасова глыбокім, метафічным, актуальным, універсальным, але разам з тым — паэтам, не і ментальнасці, які прэзентуе

— У адным з інтар'ю вы сказаць аб тым, што ўручэнне прэміі — пайдзе палітычна. А на выбар кандыдатаў, якіх вам дапамагаюць выбіраць эксперты, упłyvaе ідэалогія (большасць экспертаў маюць левыя погляды, што, безумо- вна, адбіваюць і на выніках). Приклад з СМІ — Хорхе Луіс Борхес, які ў свой час пасціліў руку Пінарэту і не атрымаў прэмію. Палітыка насамреч мае такі моцны ўплыв?

— Безумоўна, але не толькі. «Нобель» — гэта як алімпійская гульня, якія з'яўляюцца толькі спартыстамі.

Калі гэта так, то чаму Злучаныя Штаты Амерыкі ў разгар халоднай вайны не ўзрэльнічалі ў маскоўскай Алімпіядзе і наадварот — Савецкі Саюз не ўзрэльнічалі ў Алімпіядзе ў Лос-Анджељесе ў 1984 годзе? Альбо чаму кітайскі спарцмены з такай зацікавісцю змагаюцца з амерыканцамі і проста перакоўваюць свае магчымасці для таго, каб перамагчы?

Зразумела, элемент палітыкі прысутнічае. І магчыма, з таго моманта, калі «Нобель» запанаваў як галоўная і самая аўтарытэтная ў літаратуры. Можна паспрачацца, дрэны ён ці добры, але ж наавіце больш аўтарытэтную ўзнагароду. З іншага боку, на кану і вялікія грошы, а сур'ёзныя літаратары не зарабляюць, як адвакаты, стаматолагі і ці бізнесмены. Зразумела, што ўпłyvaе многа фактараў, і палітыка — адзін з галоўных.

Дастаткова прасачыць гісторыю ўручэння Нобеля рускім, савецкім і постсавецкім кандыдатам, якія адлюстроўвалі пачапленне ці пахаладанне адносінаў з Савецкім Саюзам. Пры ўсёй канікунтры Нобель цалкам не выключае, што яго атрымае сапраўды геніяльны і адзін з наилепшых жывых пісьменнікаў.

Зразумела, Барыс Пастарнак — генійны паэт. Праўда, прэмію атрымаў за палітызацію раман «Доктар Жывага». Іосіф Бродскі — генійны паэт, які атрымаў ўзнагароду пераважна за ангельскамоўную іезуітску сваёй пазіі. Архан Памук — бліскучы раманіст, але наўрад ці ён атрымаў бы «Нобеля» без абвяшчання сітуацыі вакол турэцкіх арміяў свайго дыслінцкай пазіцыі...

З іншага боку, апошнія па- трапрайка гадоў паказваюць, што прэмію зноў пачынаюць атрымліваць беларускія пісьменнікі, а тыя, якіх мы чытаці і чытчы, не падаюць зададзяга да атрымання імі прэміі. Напрыклад, на маіх кніжных палітічках стаць кнігі Льўсі, Гонтера Граса ці Віславы Шамборской... Скарэй пра палітыку — раз- мовы на карысць белінных. Так, чарговы раз не атрымаўшы Нобеля, можна сказаць: «Эты свет несправядлівы! Літаратуратуры тут і не пахне!» і гэта даіць. Але гэта слабае суцішэнне, і «Нобель» атрымліваюць усё ж такі наилепшыя.

► АПОВЕД

ЛІНІЯ

Уладзімір САВІЧ

Уладзімір Савіч — празаік, драматург, актор і рэжысёру. Народзіўся ў Магілёве ў 1958 г. Жыве ў Манрэалі (Канада). Мае свой расійскамоўны тэатрык, для якога піша п'есы, сам ставіць і сам грае галоўную ролі.

...Усе прадказвала цуд: і венер, які з лёгкім гукатам форткі залітаў у клас, і старыя дрэвы за вакном, гатовыя вось-вось выбухнуць кляйкай маладой лістотай, і красавіцкі маладік, што заглядваў у мае рамантычныя сны каліграфічнай літаратуры («С», сэкс..., сэкс...)...

Нязведаны, загадаваць свет прыадчыніў там сваё покрыва. У снах гулілі ружковыя вітры, шапацоў плёскаваў блакіты ажыкі, і чароўныя жанчыны адкрывалі мне свае таемніцы. Я прагнаўугледваўся ў твары супстрочных жанчын, намагаючыся ўбачыць сирод іх тую, што стане мaim першымі адкрыццем, але яны не звярталі на мяне ніякія увагі і прылагалі міма. Ці то мой позір быў занадта пажадлівым, ці то маладжавы мой выгляд вылікаў плюні ўх асціору? Дыл што іншыя маглі вылікаць у іх недарчыны блакіты ажыкі, і драпаць там грубым металічным піром на цнатаўшай чысціні мелаваны паперы рамантычныя вершы, прысвечаныя той, навечна першай.

Цяпер, ужо даўно раскусіўшы розныя варыянты жаночых загадак, я ведаю, што рабіць. Тады ж пісаў, чуючи ў музыцы рыпучага пяра жарсыні акорды будучых асалоды. О, калі б ведаў, якія віршы мне хутка давядзенца страшы, я зусім не ёў бы той зімой памаранцу ўзлікі.

— Прыгым тут аліўк? — запытала чытач. А вось прычым. Той зімой, якія папярэднічала майданіца, якія сімнадццатка вясне, у гароднінную краму, што размяшчалася якраз у нашым доме, завеялі нябачных да той пары таўстаскурых маракансіх памаранцуў і масліністых, як вочы съятага ката, грэцкіх алівак. Сказаць, каіны мін спадабаліся, гм!!! Але мама! Ох, ужо тия мамы, дай ім Бог здароў!

— Вітамін Б, вітамін С... Эпілэрміс, імунітэт, гены роста... — якіх толькі наўкуковыя тэрмінай ні напрыдумвалі маці, запіхваючы ў мене чарговую порцію тых вітамінаў. Я люблю свою матулю, і наўстані прыцігаю паслухмяна глытак замарочнай дыёты і выконваюча небіверні ачышчальныя працэдуры...

Цяпер памножце мае сімнадццать гадоў на той багаты спектар вітамінаў, якія спрыяюць пышненню сексуальнага тонауса, і вы зразумееце і юрліві бляск у маіх вачах, і маё рыфмаплётца, і эратычныя сюжэты маіх сноў...

Пасля таго, як празвініў званок з урака французскай мовы, ранішнюю цішыню ўзвараў сігнал пажарнай трывогі. Усхватываныя настаўнікі загадалі ўсім выйсці з школынъ двор, што было ўспрынята з бурнай радасцю.

Хутка на двары запанавалі вяёльныя жарты і шум. Хтосьці курыў, кідаючы бычкі ў праёмы школьніх сутарэнняў. Дзеесьці спрачаліся аб тым, на які час закрыць школу. А хто й проста пазахаў, лежачы на ўжо зафарбаваным маладой травой перыметры школьнага газону. Цені яшча не прыкрытых лістотай галінкам не міласарын танталіла наша класічная — настаўніца французскай мовы.

«Mes amis, mes amis!», — кірчала Ганна Самойлаўна, спрабуючы з'арганізаціі дзясяткі «Б» у кіраваную масу. Намаганіні яе быўлі марнімі. Хвіліна працьбынца, раскалоўшыся на «пралетарыяў» да «інтелектуалаў», блакіт зігк са школьнага двара. «Пралетарыяў» паглынуў місцовы рэгенератарны завод. «Інтелектуалаў» прыгролі парэшткі старога касцёла.

На дарозе Сатаноўскі распавяў нам аб падзеях, якія адбываліся на лініі. Выявілася, што майстар-пастраноўчык уключыў у п'есу новых герояў. Мужчына і жанчыну, Дакладней, двух мужчын і даціну жанчыну. Класічны трохкунтнік, які лёгка вырашыў ў палявых варунах прычыгунчай лесападар. Трохкунтнік ужо настрымана наталіўся сжусальна-гаралачнымі ўщемкамі, калі на лініі ступіла новая «пралетарыяў» дзясятка «Б». Пралетары быў нагружанымі «Кагорам» і «Кыгуліўскім півам», набытагімі за гроши, заробленыя на разгрузцы вагонаў. Школьнікі пілі. Хмялелі і з цікаўасцю назіралі за трохкунтнікам, хаваючыся за кустамі заселінага глогу. Пасля чарговай шкільнікі адбылося ўзбуджэнне, пасля наступнай — бунт, і роўвонічынныя вышылі з падпіллю. Убачыўшы рашучыя твары маладых сэкс-агрэсараў, гаспадары жаночага цела працавалі кампраміс. Два «Кагоры» — і цела, якое мірна пахранівалі на ѹядвінай траве, перакачавала «да пралетарыяў». Што адбываўся з ім, пакуль на лініі не з'яўлялася наша «інтэлігэнцыя», чытага можа згадацца сам. Я гэта апісаць не могу. Хати я ведаю падрабязнасці...

Такія «лініі» пазней я сустракаў у розных канцах свету. Іх прызначэнне, здаецца, у тым, каб венер не выдзімаў насып летам і не засыпаў рэйкі снегам зімой. Не ведаю, магчыма, дзе-небудзь яны ўжываныя, сканаваныя сваё прамое прызначэнне. Нашая ж лінія спакон веку (асабліва ў цёплі час года) была прытулкам алкашоў і бесквартарных захаханых...

Аднак вернемся да падзеяў п'есы. На сцену выходзіць дэкалізаціі элемент Себасціян Сатаноўскі. Бліжай да вечара, калі класічна «арыстакратыя» амаль забыла пра сваіх пралетарскіх таварышаў, у пахіленай касцельнай браме ён і ўзік.

— Панацы, бабу хочаце? — выгукнуў пад канец Себасціян.

Пасля гэтых слоў у Міхася на гэдзэрскай гітары лопнула шостая струна, і густы гук вібрацыі дойга чуць у мірэвіцкай цішыні, якія апанавала касцельную прастору.

— Ну, дык мы раем? — сплюнуўшы бычком дарагой цыгарарты «Опал», разбудзіў цішынью Себасціян. Твары тых, каму адрасавалася гэтая пытанне, выцягнуліся ў выявілі крайнюю залапачанасць, якай межавала з лёгкім вар'яцтвам. Адчуванне магчымасці нечаканай і блізкай асалоды несумненна замінала засяродзіцца. Крыху сабраўшы думкі і выяўляючы найграную абыякавасць, як пацікавіўся:

— Ісці далёка? — Гэта прагучала так, нібіта недзе побач у мене была іншая альтэрнатыва.

— Да гне. Вуны, у кустах на лініі. — Патлумачыў Сатаноўскі.

Уздымчаючы віслёкавы пыл дарогі, якая вілася паміж ка-ператыўных гаражоў ды нейкіх будак, «інтэлігэнцыі» кранулася на сустрач дурманлівой навізне. Адлегласць паміж «класамі» пачала скарачацца.

На дарозе Сатаноўскі распавяў нам аб падзеях, якія адбываліся на лініі. Выявілася, што майстар-пастраноўчык уключыў у п'есу новых герояў. Мужчына і жанчыну, Дакладней, двух мужчын і даціну жанчыну. Класічны трохкунтнік, які лёгка вырашыў ў палявых варунах прычыгунчай лесападар. Трохкунтнік ужо настрымана наталіўся сжусальна-гаралачнымі ўщемкамі, калі на лініі ступіла новая «пралетарыяў» дзясятка «Б». Пралетары быў нагружанымі «Кагорам» і «Кыгуліўскім півам», набытагімі за гроши, заробленыя на разгрузцы вагонаў. Школьнікі пілі. Хмялелі і з цікаўасцю назіралі за трохкунтнікам, хаваючыся за кустамі заселінага глогу. Пасля чарговай шкільнікі адбылося ўзбуджэнне, пасля наступнай — бунт, і роўвонічынныя вышылі з падпіллю. Убачыўшы рашучыя твары маладых сэкс-агрэсараў, гаспадары жаночага цела працавалі кампраміс. Два «Кагоры» — і цела, якое мірна пахранівалі на ѹядвінай траве, перакочавала «да пралетарыяў». Што адбываўся з ім, пакуль на лініі не з'яўлялася наша «інтэлігэнцыя», чытага можа згадацца сам. Я гэта апісаць не могу. Хати я ведаю падрабязнасці...

— Стоп! — Загадаў сэкс-расперацьль. Мы ў чакані заціхлі на ўзлеску і выцягнуўшы шы, заглядвалі ў ціхую шэршань прыдэржных кустоў. Там ляжалі тое, абы чым якія гаспадары шкільнікі адбылося ўзбуджэнне, пасля чарговай шкільнікі адбылося ўзбуджэнне, пасля наступнай — бунт, і роўвонічынныя вышылі з падпіллю. Убачыўшы рашучыя твары маладых сэкс-агрэсараў, гаспадары жаночага цела працавалі кампраміс. Два «Кагоры» — і цела, якое мірна пахранівалі на ѹядвінай траве, перакочавала «да пралетарыяў». Што адбываўся з ім, пакуль на лініі не з'яўлялася наша «інтэлігэнцыя», чытага можа згадацца сам. Я гэта апісаць не могу. Хати я ведаю падрабязнасці...

— Якія? — Задзіўся Сатаноўскі.

— Тады за мной, — усміхнуўся Іван, павірнуўшыся да напай групы і рантам спыгтаў:

— Voulez-vous la femme?

«Інтэлекутуал» азірнуўся на мяне. На іх спалоханых фізіяноміях жыў страх дзяяці, якія баяцца праспіц навагоднюю ноц. Ад пачуцця, якія перапаўнілі мяне, язык распух і ператварыўся ў рагашпіль, нараджаныя не словы, а нейкія шыпучыя з падсвістам гукі. Нарэшце ў мяне вырвалася адна больш-менш вязніца фраза:

— Pourquoi pas. (Чаму б і не.)

— Тады за мной, — усміхнуўся Іван, павірнуўшыся да дзяяці панес мажны квадрат свайго цела да ледзь прыкрытымі лістотай кустоў. Побач з грудзівілівізія падпіллю. Наперадзе была невядомасць і непазблежнасць часткі першай артыкуула ста пятнашатага.

— А за вакном гаспадарыла вясна. «Вясна трывог наших» працікалася цéптымі праменямі ў закрэтаване вакно міліцыйскай машины...

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Свабодны, — нарэшце сказаў следчы і праехаўся прэс-пап'е па майдане.

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

— следчаму Чымирову — і часта карыстаўся выратавальним «Не помні».

— Неўзабаві пад кавылі паказані занадта цікаўнаму чалавеку

</div

ФРАГМЕНТЫ

СЛЁЗЫ ГАРЫСЛАВЫ-РАГНЕДЫ

УРЫВАК З РАМАНА ««ПА КУДЗЕЛІ» РАГВАЛОДАВІЧЫ»

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Многія і сённяшнія, абдзеленыя прайдзівым вывучэннем беларускай гісторыі, школіўні ўсё ж ведаюць: было ў наас Жанчына, першай іменем названай Нестарап'скім летапісем. І быв у яе сын Ізяслав, і з ім яна за ўчынкі супраць не мужа Уладзіміра Святаславіча была сасланая з Кіева ў сённяшнія Заслаўе. Эта — полацкая князёўна Гарыслава (гарыць славай — Рагнеда. Але не толькі школьнікі вераюць Ізяславу — адзінны яе сын. Многія ж летапісцы, даследчыкі сцвярджают: яна мела шасцеру дзяцей. Адзін з першых расійскіх гісторыкаў XVII стагоддзя В. Таціуш зачназахаў, што яна «выйшла замуж» у 975 годзе — значыць, за 12—13 гаду магла мец 4 сыны і давэдзячі. Я, грэшны, заканчваю раман, дзе апавяданне пра кожнага з Рагнедзіных крыўін, а да мастактваў твору дадаю дакументальную ўстаўку, прафады пасплюсю, што сыходзяць з тысячай азнаёмленых гісторыцаў і каментарыяў да іх. Закончаны раман будзе прапаноўваць часопісу «Дзеяслў» ды чакаець абсагненага выдання.

Аўтар

Цяпер, наприкінці сакавіка, неба було як части і ў познію восень: па ім з халодна гара ніскавата пльви адна за адної цяжкія сіза-чёмныя хмары, раз за разом засланялі вись, а ў перальніках яна, вишнія, праянялася, нават паказаваліся молада блакітнія лапіны, а неўзабаве зноў хутка насуўваліся шэрасць і змрохнаць. Дык і цяжка было зразумець: неба вось так і будзе праз некалькі хвілінай мяніць свае колер і аблічча ці, паколькі яням зондага марозу, густа пачиарусіць мокрым снегам, што тут, сярод лясу і балотаў — скопішчы цени і холаду, быў і цяпер, увесну, стылі. Ужэ залявалі палі, дарогі і двары снежніца — талая вада, ёй аплансуліся, напіліся птушкі і ў досталь здаволілася маці-сыра-зямля, албіраў вочы дыван руні, ужо цурчэй кляновік, капаў бязрозавы сок, а моладзь гэтых прысвіславікіх мясцінаў «спаліла зіму» і пагукала вясну», дзеці пацешыліся не толькі салодкім печымвам «жакурумамі», а і спевам над праталінамі на полі гэтых любімых раннепрылётных птушачак, ды, як вершы тубильцы, адагнаны веснавыми циплом Зюзя зноў выскочылі з лесу, затрос булавой і белым футрам, каб узвіхурыць вецер і снег, непагадзю засланіць высокага і гарачага Даждожа, не дапушціць

Прагнеда — у доўгай сукні з
дараю візантыйскай тканіны,
как і ўсёй іншай, якія
былі вышиты на плащах
крымак, што і тут, у будынніне
праз вузкае ажэнца ўкулілася их
нія трывожнае ці нават злавеснае
тумане.

аолимаваная залатой і спрэ́зы-
най вышы́ўкай, каштоўны́мі
камяніямі, з накинутым на плечы
футрам, аздобленым гарнастae-
вымі скуркамі, — стаяла тут,
на другім паверсе быцкара пірама-
да, невялікага акенца, затулё-
нага даволі прырастым, здалёку
прыўзывным шклом, несвядома
у́зіралася ў надворную прастору
і не толькі як след не разумела,
што ўе яе на душы, але нават і
таго, чаму нечакана апънула-
ся тут, у далёкім, невялікім,
абгароджаным завостранымі
бярвя́намі гарадзішчы (яго па-

будавалі прадзе́ды на мяжы з дрыгва́цкай замлёю), у асобнае абркужанай плашкамі сяздзяе багатага баляры Мудраслава. Тут, у святліцы, стаялі скрыны з яе «дзяржаваю» (маймасце) — з адзіннем, абуткам, посудам, грашымъ — візантыйскімі солідамі, кіеўскімі срабранікамі з мордзінкамі, але найблойш з мордзінкамі і лапакамі куніцай да ваверёка пергаментнымі кнігамі. Гэтыя ро́чи напоўнілі цэлы пакой (ёй) — сказали, што ў гэтай будынніе адзінае ў паселішчы некуродымнае аципленне, падлога незаглінавана, а з расколатаых, аплазавальных і нацерхтых воскам бэрвя́ну, сваім нязвычынм тут, пахкім кіеўскім духам. А яшч тут былі стол, лавы, сынаў ложак (за шырмай з іядбу мелісі стопік, ложак і для яе). Сын, Ізяслаў, таксама ў княжкай апраты — у пазолочанай жайго́ту-рудой туныці, у сінім пасярэбраным падцепленым сукном расхінутым плашчы зашпіленым на шыи залатай фібулай, — ціпец сяздзея кала стала. Як і ўсе дзеці, спаўняючы нейкую марудную работу, цырпіліўся, адчагу́рыху́сь, але чырво́нагу́сь, кам яго паводзіў па губах.

Вось лавіна сирої хмары сплыла за рочакчую Свіслач і лес, але на прагае не зусім асвялтелася: туды кінулася плойма варонаў. Яны закружыліся і так заштісі крыкам, што і тут, у будынкіне прас вузкае акенця ўкупілася іх нае трывожнае ці нават злавеснае поганьце.

«Бядя нейкай будзе. Мо і пажар», — міжволі падумалася ёй. А калі ў варонім лімпянне замест «кар-кар» ёй здалося «ук-раў, ук-раў», та мільганула думка пра нейку пакражу. Яна змалку, як халопы, чэлядзь, таксама лічыла, што свойскій і дзікій птушкі, якія жывуць паблізу чалавека, многае пераймаюць ад яго: куры, гусі, індыкі — гаспадарлівасць, гарбату і лебедзі маюць добрыя людскія душы, шпакі — віслелья, ластіўкі — чистыя і святые, верабі'і — хітрыя, а вось вароны і крумкачы

— паганыя. І яшчэ пэўны знак: на дварэ, мо седзячы на загародзе застракаталі сарокі. «На гасцей і на нейкую наўяні вяліжу. Ця надвор'е зменіцца. Пара ж: хутка будзе ўжо камаедзіца, калі час мяждведзю з брэлогі выпаўзі і шукаць па першым часе маладую сакавітую траву».

Здаєща, син ціхенка аклік нуў. Не, ёй не здалося, сапраўдъ падае голас:

- Мама, паглядзі.
- Яна павярнулася:
- Што, чада маё?
- Што і як я напісаў.

Яна падышла, зірнула на ад чыненую вакскушку — скрынчаку запоўнены воскам і выгладжаным да бліскучасці. Па ім Ізяслав пісаў заточаным металёвым шылам (другі канец шылу быў пляскаты, каб сцірэць напісане зноў раўняць воску). Потым, калі яна ўхваліць альбо скажа, што як я паправіць, ён перанясе напісаное на перграмен.

Уладзімір-муж, бацька і яе дзяцей, найбліжы часу трапіць на пажохды і гульбішчы, мала глядзіцца за напачадкамі, але хашеў, каб яны бытых пісьменныя. Паколькі за ёю у прыкіеўскай Лыбедзі асаблівасць сачылы яго вікі, яна скітравала падмелася, калі яны навучачца грамате, паіраў ім апісаць яго род па бацьку Святаславу. І гэта галоўнае было засімейчы пергамен, чарніла і піро. Затым яна папрасіла туго родавую і іншыя кнігі дазволіць ёй прывезіць сюды у Свіслоч (каб Ізяславу, тое-сёма саскрబши, па чыстым запісаным імёны князёў з яе роду Рагвалодавічай). Там, у Лыбедзі, не паспела дый не вельмі магла заахвоціць Ізяслава запамінаць, хоць па паміці: толькі да юных гадоў сямі быў з ёю, а пасля яго забралі ў кіеўскі книжні палац. Ціпер яму ішоў дванаццаты год — узрост больш прыдатны для разуменія і запамінання.

— Блізкая, аде і чужая гатая

— візкає, але і чужаї гетажи

— Пішаш пра сваё, але і як пра чужое.

— Гэтая азбука новая. Нялгё-
кая, але найблойз зразумелая
нам, бо старая была зусім цікавая.
Новую таксама склала славініца
азбучы грэцкай, але па складзені
мовы балгаруа⁷. Дамаглісі, каб
нале перакладаць хрысційскінскій
кнігі. Балгарская мова далёкая ад
нашай, ды ўсё ж даступная. Егдан
(калі) і ў нас па дзянісці (сле-
удзе) бацькі твары будзе адзін.
Бог, вера ад сына яго Хрыста, то
па гэтай азбучы будуть пісаць
усе навучання ад хрысційства
людзі. Свайф азбукі мы не на-
мыслілі. Раней, як казала табе,
у нас, у Палацескай, бытоль толькі
«черты» (рыскі) і «резы» (засечкі).
Іх высыкалі на камінія і дрэве-
ці вышпіскалі на гліняных пліт-
ках. Для меліся ячча патаемныя
знакі — руны. Я ихшо працедзы
нашы далякі прынеслі. Малой
спазнала азбуку славянскую і я,
дых спазнавша і ты, бо не мутны
рэзумам і не нішчы духам, а
мыслісты. Дый ізвол (жаданне)
да наувак маеш. Ціпєр прыходзіць
такі час, што ўжо грэх лічыць
пісанне і чытанне чарадзействам
вялікім...

Сын супакоїся. Разбіраєца, куды і да чаго маці раней хіліла нашептам, а цяпер асабливы ізволі мае. Спазнае, што ён цяпер адзіны з Рагвалодавага роду. Таму і сталее рана.

— Нам з табої, син, выпаў лёс для тых, хто яшчо будзе на гэтым свеце праз шмат сонцаваротаў, памяць пакінуць пра злыміш нашу родную, пра сладкага дзеда Рагвалода і яго прашчурэй... А без записанай памяці не будзе святла ў галаве і на душы. Дык не будзе і языка (народа)...

— А мы доўга тут будзем, мама? — запытала ся скрухай. Бедні, перажываше, што не бацьца з братамі і сёстрамі, што ссыльны ў глухамань: можа выйці са свайго двара толькі з дазволу прысланых з імі Уладзіміравых дружыннікаў-прыстаўнікоў (надзіральникаў). Нават у паезды да блізкіх святых капішча, дуба і агно, што на Лісай гары кали паселішча Валоўшчына, іх адных не адпускаюць ды замінаюць, каб да іх то з тубыльцаў наблізіцца. Дружыннікі, якія жывуць у прыбудове да іхнія дому, па чарзе за ўсёдэй стаяць пры воротах у іхні двор, а калі вольныя, ды цікавалочацца па паселішчы, шукаюць медавухі з маладых узех, ці балабоніць-шумиць, храпуць у сваёй бакоўцы. Нялепшай прысланай з імі ключніца: кали прыстаўніковая вартівіх пасядом, то яна — і тут. Да ўсяго абкрадае іх нават з таго, што самахоц прыносіц' ёй і сину людзі. Не ў цымніцы ці ў порубеях з Ізяславам — яна за тое, што на п'янага і соннага Уладзіміра руку падняла, Ізяслава за то, што, прыхеяўшы з бацькам у Лыбедзь, змог застуپіцца, але ўсё роўна ў высылчынам зняволені.

Ды што яна магла сказаць праіхні далейшы выгнанніцкі лёс? Што рошаць у Кіеве (цяпер найперш візантыйка, новая жонка

Уладзіміра), тое і стане. Толькі пастаралася не ўздыхнуць цяжка:

— Не ведаю, сыне.

...Калі, ачуняшы, зірнула на яго пасля род'я, прыклада да грудзей, адразу ж пільна агледзяла: на како падобны? Зальнілася позір і ципер. Як у башкі і яго маци. Малушы, цемнія, з адценем сінізны вальасы, высокі лоб, роўны прыгожы нос, ад яе, маци, — не вальяны, а лагодна швараватыя, з тамлівай павалокай вочы, пухлуватыя губы. Можа быў гаваркі, гарэзны, але і можа раптоўна паблізець, забінцуз і надоўта стаць абыякавым. Вось гэта і прыносяць ёй пакуту барадай, і Уладзімір, і яна абое вінаватыя ў сынавай мо і хворасці. Ён — у тым, што даў жыщце дзяціні неправедна: па падбухторванні дзядзькі Дабрыйні з помачку яго слуг (тримала за рукі і ногі) браў яе, ледзь не звар'яцелу ад страху і ганьбы, на доле перад вачымі башкью, братоў і бяраў, якіх по-такм закалолі яго дружынікі. А яе віна м' ў тым, што са змусам, са слязьмі і праклящем ехала ў Кіев жонкай не любага ёй Яраполка, а ненавіснага гвалтуніка і, пакуль не нарадзіла, мела, маласяказаць, непрыязнь да нежекана-га дзяціці. Палипода толькі тады, калі яно прыпала да не грудзей і прагна ўцігнула яе яшчэ тады невялікі смакутунок: адразу ж адчула сябе маци палюбленаага холчыпка.

Усещайшуся ім і Уладзімір, хоць любоў яго да яе і іншых іхніх дзяцей была дзіўная, а то і дзікаватая. Моя і ад успыхвальна-га характеру ці ад таго, што меў дзяцей і ад іншых жонак. Вяртаячуся з паходу, часта кіраваў не ў Кіев, а да яе ў Льбядзь — то ѿмілляўся ласкамі незвычайнymi, то ѿзрываўся грабасцю і прапокамі, што любіла Ярополка і моі ізяслай, ад таго (маўліў, ён загадаў забыць таго, звондага брата, найперш з-за рэўнасці). А калі напіваўся, вымольваў на каленях дараванне, называў яе і іхніх дзяцей самымі прыгожымі на свете. Вельмі скішдаваў, што іхні Яраслаў не можа хадзіць (калі і яго прынеслі развітвачца з ёю, то ірвануўся з рук нянікі і... паймачу нават ад страху за тое, што біжкы... сасля гэтага пачаў хадзіць, толькі мнона кульбага). Уладзімір, які і першы раз, браў яе сліл. А потым і па пакоры, а то нават і згодзе: не, не прыходзіла хаканне вялікае да яго, але па-свойму ўладарыла я моцнае і пышнае цела — страсцю да мужчынскага цела. Маладосць, жаночкасць бралі сваё. За кароткі час абсцяпашыўся дзецьмі (за дванаццаць гадоў шасцёра; іншыя Уладзіміравы жонкі-суперніцы, зайдросцячы за яе красу і любоў-цигу да яе мужа, кілі з гэтага па-жаночаму непрэзиян, змілэраліся са сваёй жаночай долі): павінны ж бысь у нашчадку і маці, і бацька — ды не праста заступні і карміцель, а бацько не иксес.

— Калі стаміўся, то адпачні,
— бачачы, што сын вяне, пагла-
дзіла яго па галаве. — Толькі

сёняння скавай ваксоўку ў тайнік. Я таксама прылагу, — але не дадала, што сёняння чамусці вельмі трывожна на яе душы.

Рагнедзе не ўдалося пасля полуночі ні падрамаць, ні паліжаць з заплюшчанымі вачымі і думашчымі-перадумашчымі пра ўсё, што навалілася вялікім цяжарам за апошній паўсундравата (паўгода). Толькі скінула візантыйскія боцікі, прылегла на заспаныя прасцірадлам і посцілкай пухавік, накрылася футрам і прымружыла павекі, звыкаючыся з ціхім звонам увушы, як да слыху днаслесі тутап, штурханне і злонісна галасы ў двары. Канечне, ахойнікі зноў чапіяна да непажаданых ім гасцей і не пускаюць сюды, у церам. Калі хто па загадзе ці па спагадніці прыходзіць з клункам, дзе хлеб, маса, яйкі, малако, то дружынікі ўсё перагледжаюць, штосьці смачнае бірцузу сабе (хоч іх па змусе кормяць), да астматыя прераюць яе ключінцы. За гэты месяц, што тут, так і не сустрэлася сам-насам з нікім з мясножных людзей. З сынам — церамныя пустэльнікі.

Надакучыла гтота дружыніцкае сваюльце, паднялася, абулася і, накінчыўши на плечы фурта, выйшла з будыніны на двор, што і ў шары час асвітліўся ад снегу, што зноў убельцаў зямлю. Сапрауды, калі варотаў адзін з маладых дружынікай (а тут, у зацишніх месцы крывіца-дрыгавіцкай замлі, яны хадзілі не толькі без шчытогу, але і без цяжкіх нагалоўкай, насынікай і наплечнікай) — шлемаў з барміцай, — без нагруднікай-кальчуг, без рагацін, паліц і сікераў, толькі з мячамі, апранутыя буйні ў мясцовыя аблавухі, какужкі ды боты), — дык вось чарнівы і кучараўісты дружыніні груба выштурхуўшаваў за вароты трох старцаў — сівабородых мужыкін у лапчах, старых какушках, аблавушках, а двах з паўпустымі торбамі на грудзіне, з жабрамі посакамі.

— Ды пусці ты, акаянны, да кнігін!

— Кажу, пайшлі преч, валацугі!

— Мы хочам пакланіцца кнігіні, жонцы вялікага князя кіеўскага і сыну яго. З намі сам старшыня валхеў!

— Добры моладзец, — Рагнеда падышла, прыкінута ласкава за-гаварыла да дружыніка, — пусці святых людзей. Я памрапу іх памінучы крэўных, памаліца за здароўе ўсіх іх, за прыплод сканды гэтых місініцай, на пакаранне злоснікай жытла чалавечага.

— Ім месца не ў цераме, — той не меўся саступаць. — Іх слухай, частуй на далей парога.

Холадна ж. Ды яны, моладзец, мо і табе пашынту лепшую долю, чым гібель тут. Но зноў вернешся з гэтых болотаў і лесу ў столыны Кіеў. Ды пабойся за знявагу святых людзей бедаў і ністачаў розных — пажару, на што і сёняння каркалі вароны, наўгору ці мору скані.

Той цяпер прымхіла паслушаў, адступіў. Як мо згадаўшы б нарецце ўшанаваць яе і яго старшыні.

— Скажу ключніцы, каб з майго запасу віна грэцкага дала табе, — спаскі падзяжалава яна і запрасіла нечаканыя гасцей зайніці ў дом. Яны, зняўшы аблавухі і схілюючы галовы, патупалі да гарнку з накрытым — ад дажджу — прыдашкам. Іх яна, здаеща,

нядыўна бачыла. Каля капішча ў Валоўчынне. На першым паверсе ў цераме, дзе вісела верхніе адзенне, былі паліцы з посудам, хлебам, стаялі розныя кадубычы (пад гэтым паверхам яшчэ была клець, дзе стаялі скрыні з жытам, пшаніцай, ячменем, просам, лёнам, з ролай, капустай, буракамі, а таксама былі ступа і жорны; водадаль ад церама знаходзіліся хлеў і прыхлебнікі для коней, караб'ю, авечак, свіній і курай, азірод з сенам... Мудраслаў быў багаты чалавек, ён і цяпер валадоў усім гэтам, дык вось тут, на першым паверсе, звычайна гаспадарыла ключніца, таму і густа пахла вараным ды смажаным. Госці пасталі адразу па гаромах. Спусціўшыся сюды, уніз, іх тут ужо чаکаў цікаўны на новых людзей Ізяславу.

— Сядзьце, людзі добрыя, — кінчыўшы на шырокую, нацёртую людзьмі да бляску лаву, запрасіла Рагнеда, радая, што нарецце бачыла не праста мясцовых, а мудрых людзей. — Няхай адпачніць ваянья старыя ногі.

— Не, не, кнігінка, — загамілі. Тут жа апусціўся долу, а адзін, сляпны, з даўнавата скалечаным тварам, сашчапаў руку з душўнымі плачамі. — Мы адпачнем, кнігінка, на каленіх. Гонар на! Гарыславачка! Рагнедзька!

Голос яго здаўся ёй знаёмым — яшчэ з тых часоў, калі была ў Палацеску. Прыйгледзялася, але не пазнала. Канечне, з-за ягонага калецтва.

— Хто ты, дзядуля? Ты не чужы мне чалавек.

Ёй заплакаўш, хоць слёзай з апльных вачый не было віданца. Толькі затросліся яго і цяпер шырокія плачукі.

— Я, кнігінка, баярын Вярнідуб. Падвяводак твайго слáнага бацькі Рагвалода. Калі цябе ў Кіеў забіралі, тысічы жанок і дзяцей і на візантыйскі, але і на рымскі лад. Меркаваў: яны роўныя, дык лод сам мог выбіраць, як пакніцца адному богу. Ішча меней князіў яго брат Камар. Пасля яго пагібелі людзі пакропіці сесіі на пасад удаву язычніцу. Люд яе любіў, буй ёй адданы. Падаспальных да яе забойцаў пакаралі. Тады Уладзімір рапышаў скрыні і Тураў сілай, паслаў туды дружыні. Тураўцы пабілі яе. Але неўзабаве не стала і кнігіні. Уладзімір казаў: памерла. Ды наўрад ці сваі смерді. Новы напад кіеўскай дружыны Тураў без мудрага і мондага уладара не адбіў, буй скораны, пачаў, як і Палацеск, быць пад рукою і воліяй Уладзіміравага пасадніка.

— Грызнікі вялікі ён. Не толькі чужая, але і братава кроў на яго руках, горасна пахітаў галавой Вярнідуб. — Забівае яго душу прараги ўлады вялікі.

— Тут ён не першы і не апошні, — адрачона сказала Рагнеда.

— Колькі было і некалі, то вёй

вайну за вайной, ліў мора чалавечы крэві, каб захапіць як мага болей. Не толькі заўладарыў, але дамагчыся ад усіх пакоры і пакланення. І з-за гэтага многія вакол ужо прынялі хрысціянства.

І Уладзімір загароўшы ўзвысіцца яшчэ больш, чым яго бацька. — І, ведаючы, як у Кіеве спачатліла пра тое, якую новую веру прыняць і як узрачна пагадзіліся пра выбар, патлумачыла: — Хрысціянства будзе яму спрыяць: адзін бог, адна вера. Па ёй, кожны чалавек — усяго толькі раб, а люд — усяго толькі паста, статак, а ўлада кнізя — улада ад бога. Толькі трэба будзе дабіцца, каб новыя светары служылі не толькі Богу нябеснаму, але і Богу зямному. Ці траба будзе ўмесьці з імі ладзіць... Міне ўсім этым не тады пакрыўдзіла тое, што Уладзімір адпраеца ад веры дайўнай і мяне. Зняважыла яго «дабрыні»: у новыя музы ён падшучыў мne старога баярына-удаўца. Каб не адціц маладому. Хіба так ужо трэба мне новыя муж, тым болей грыб сапішы? Ускіпеле адпомісць яму за сваю і Пала-

— Рослы. Значыць, ужо не падлетак, а дзяцюк. Хутка ўжо можа і сам па сабе кнізэм быць... — А затым скрушліва: — Саслалі, вясігінка?

— Саслалі, баярын.

— За гордасць тваю?

— Так і не так. Уладзімір на-

думаўся панішчыць старую веру,

багоў нашых, і замест іх прызна-

ць аднаго, хрысціянства. А хрыс-

ціяніну, як ведаеце, можна толькі

адну жонку мец. Дык цяпер такай яго жонкай, можа, будзе сястра візантыйскіх базілеўсаў.

Калі ён прыме хрысціянства з рук

Візантыйскіх патрыярх

будзе мец хрысціяніу тут за но-

вых сваіх паслушнікаў. Праўда,

пры гэтым ён хоча пакацаць, што

не столькі просьць, колькі робіць

Візантыйскі гонар.

— Але ж ён у Кіеве гэтак ушаваў нашых багоў! Сэрбам, золатам, ухаўшы іх! — падаў голас святар зінча.

— Ён нават дазволіў кіеўскім жрацам прынесці ў ахвяру хрыс-

ціян. Але «дазвол» яго зусім не

прости: ахвяравалі дзядзькам

маім, князем Турам і яго сынам

Іванам. Уладзімір рукаў жрацоў

дарашты высек наш мужчынскі

род. І камісіонікі не хоча адстраваць альбо быць убаку.

Прагне выйграць, як выйграюць

іншыя. І не даць, скажам, лякам

скрыстацца, нападаць нібыта

для таго, каб прынесці новую

веру дзікім язычнікамі...

— У цізе ж, кнігінка, пяцёра

дзетак? — запытаў Вярнідуб.

— Пасцяці.

— Чулі, іхнім імёнамі ты

князія Рагвалода працоўнік

ушаваў.

— Змагла. Во яму, Ізяславу,

— 12 сонцеваработаў, Яраславу

— 10, Прадславле — 8, Мсціславу

— 6, Усеваладу — 4, а самай мен-

шанькай дачучы яшчэ няма і

двох сонцеваработаў.

— Сюды ўсіх Уладзімір не

адпүсціў?

— Не.

— Ціжак, боль вялікі на мат-

чынным сэрцы тваім, Рагнедзька,

— уздыхнуў Вярнідуб. — Малыя

ішчы тваі крэвікін. Без цябе іх

на свой лад гадаваць будуть.

Канечне, не ў павазе да Палацеска

нагаша.

Што яна магла сказаць пра

свяю жаноча-мацярынскую го-

рыцу неусвे�тную? Заплакаць,

заплакаць слзы? Гэта на ўчым не

ратавала іх. Я была наядзе, што

ёсё Уладзімір верне ёй калі не

старэйшын іхніх атожылаку,

то хоць малечу. Каб з маці раслі, з

ёю свет, дабро спазнавалі. Дык і

і перавяла цяжкую гутарку на

іншае:

— Чула, Палацеск наш абудаваны.

— Абудаваны. На новым мес-

цы. Паўнапраўны гаспадар Улад-

зіміра пасаднік, люты сын

Касціні лютага Дабрыны. Вечы

склікае толькі для прыліку. Яго

дружыні аki зверы. Нікай не

пакоры не дапускае. Таму вось

і ажыўліўся ёсе, калі ты з сынам

тутапынулася. З надзеяй... Можа,

выкращыцца нам твайго Ізяслава

ды схаваць? Калі паб'ём прыхад-

ніў, яго — на палацескі пасад...

Падлікті нашыя, што пры табе

былі, цяпер спраўныя... Гато-

вы для ўнuka слáнага Рагвалода

жывата не пашкадаваць...

— Не трэба, — папасіла.

— Моц ва Уладзіміра большая. Самі

візантыйскій базілеўсі папасіл

іх памачы, калі супраць іх

пастаўлі. Ціпёр ён на пахадзе.

І з яго вернеца з візантыйскай

ухвалы. Ды трэба чакаць лепшага часу...

— А зноў перамініла размову:

— А кніжніца наша захавалася?

— Не, кнігінка, — горасна

пахітаў галавой Вярнідуб.

— Кнігі дараўнаныя, пергамен

чыстыя вывæзлі, гліняныя дошчачкі з

запісамі пабілі. А камень вялікі,

цеска крэўду, знявагу вялікую

— зарэзца п'янага і соннага. Як

на тое, прачнусі і перахапіў нож.

Са злосці ён таксама ўскіпіў: «Як

любіў і люблю, так і сам заб'ю!»

І мага загубіў бы, каб не стаў Ізя-

славі.

— Рагнеда, — падыскала

чып'яны, — падыскала пад

чып'яны, — падыскала пад</p

ПЕРАКЛАДЫ

► ПАЭЗІЯ

ЖЫЦЦЁ І ЛЁС

Ніна Сяргеевна Дзябельская нарадзілася ў Маскве 25 чэрвеня 1937 года. Скончыла Інстытут замежных мовай, атрымала і мастацкую адукцыю. У 2005 годзе выдала кнігу «Вершы. Пераклады. Переастрэварні». Піша на расійскай і французскай мовах.

Некалькі радкоў з яе згадак: «... мой дзядзька — сябар Максіма Багдановіча па Яраслаўлю — вёў і вядзе мене па языць, прывёў да перакладаў. Мяні проста ўражвае сугучнасць беларускай пазіцыі з французскай».

Цяпер яна заканчвае працу над антalogіяй беларускай пазіцыі ў сваім перакладе на французскую мову. Туды ўвойдзіць творы М. Багдановіча, Р. Барадуна, Н. Маяц, А. Разанава, У. Нікляева і яшчэ больш як дванаццаць паэтаў з Беларусі. Ніна Дзябельская адзначае: «Беларуская мова на маіх адкуваннях у чымсьці больш тонкай і выяўленчай, чым расійская і вадодзе нехікім асаўблівым шармам, што дадае большай даступнасці для паэтычнага перакладу».

А мне было важна паказаць, перакладаючи вершы Ніны Дзябельской, якім шармам аздоблена яе ўласная паэтычная натура, творчая душа з вялікім пратуберансцем згукай Беларусі.

Сяргей Панізьнік

Ніна ДЗЯМБОЛЬСКАЯ

Каля музея Горкага

Чатыры дужыя кааштны
Заселіл пладамі тратуар.
З-пад кронаў выбігаюць апантанта
Юнак, дзяцок і веку вададар.
Тлумее неба. Утлісіц ў хмары
Штыхіх маланак. А сядзіты гром

Махае կулакамі, на абшары
Раскручвае агністы свій паром.
Плякотна-прикра. Сцішана работа.
Глухую думку паглыняе яр.
Крутоға — пры наявле — паварота
Жыццё нам не даруе без ахвяр.

* * *

Галіччына, Галіцця мая!
Крык пеўніка да дзённага прыхода.

Сільвія ПЛАТ (SYLVIA PLATH)

Сільвія Плат нарадзілася ў Бостане (ЗША) у 1932 годзе. Закончыла Кембрыйскі ўніверсітэт. Адна з самых вядомых паэтасаў у амерыканскай літаратуре. Апошнія гады жыла ў Англіі. Не справіўшися з працяглай псіхічнай хваробай, у 1963 годзе паэтеса скончыла жыццё самагубствам.

Яе бацькі родам з Аўстраліі (маті) і Польшчы (бабка).

Творчасць С. Плат вывучаеца амаль ува ўсіх праграмах амерыканскіх універсітэтаў. Яе пазіцыя адкрываеца ад класічных традыцый як па форме, так і па настроі.

А перад ей нічога — адна вялізная прастора

Бельх і алавінных блікаў, і стук, як быццам

Сробных справаў майстар увесычнасна б'е

Па непадатлівым метале.

Магнолія на водмелі

Под кркы чаек над морам
ішлі мы праз лабірінт
рэліквій, ракавін і крабаў

як быццам у летнія цішыя.
Лета павярнулася спіной.

Соўгаемся па зялёнаі глуши,
схіляем голавы і успамінаем
погляд неўміручых
садоў у антычнай кнізе,

і як на сцене ў габелене,
лісце каробіца і падае.

Апошні месяц настае.

Над морам белая чайка
ніясцяца ў паветры
і крычыць. Крабы

паўзуць па камянях;
мідзі, як гронкі вінаграду.

У дзюбе — здабыча.

Мастак хапае пэндзаль
і ў напружаным паветры
малое далягляд без караблëў,

бераг і скалы голыя.
Малое забіруху ён,
якую ўтвараюць чайкі.

Лэдзі Лазарус

Я работу так ізноў.
Адзін раз на дзесяць гадоў
Мне ўдзеца эта:

Я — ўд на нагах, мая скура
Свеціца як нацисцікі абажур,
Мая правая нога

Лёгкая, як папера,
Твар згублі рысы, свеціца,
Як тонкая блізіна жысьду.

Скіньце сурватку

Задорысты той золакавы клич,
Кіч-запрашэнне: вось яна, свобода!
Жыўі, працуй, ладкісі, чалавек!
Свой творчы зір не абрывай з павек.
А кім разбуджаны, не забывай ты.
І мы не пойдзем ад яго — у спраты,
З зямліяй блесконай злучаны наевек.

Сонца цэлы месяц не заходзіць.
На душы туман за яснай.
Сэрца комам коціца з абрыва.
Хто аклікне маладой хадой?
Знаная распуста з чорнай грывой?

Невялічкая байка

У лопуха міраж: ён прыгажун,
А талент — да вушай.
І любіць прасталытак.
«За ўсіх я знакамітасці ў вышэй
І племяю юнаму ў набытак».

Але чаму прыбрани ён з алеі?
Так і цвіце ў закутку, дуралей.

У Браславе

Тут кожны дом як філіял музея,
А кожны ганак — сходні ў дауні век.
Людская памяць, веру, не стэрзе.
Гартаю, нетутэйны чалавек,
Я прыпаміны помнага габрэя...
Тут кожны дом як філіял музея,
А кожны ганак — сходні ў дауні век.

Жыццё і лёс

Жыццё прамчыца, як адна хвіліна.
Пачатак высвেціц — пастой відзён.
Эх, лёс, напэуна, павярнуўся спінай:
Стай крумкачом салоўка-маладэён.

Пераклад з расійскай
Сяргея ПАНІЗЬНІКА

МАГНОЛІІ НА ВОДМЕЛІ

О, мой вораг,
Я пускаю...

Нос, вачніцы, зубы?
Слабое дыханье
Скончыца праз дзень.

Хутка, хутка цела...
Магільная вар'ятня
Будзе майм домам.

І я, жансчына з усмешкай...
Мне толькі трывакі.
Як котка, я маю паміраць дзевяць разоў.

Палата нумар тры.
Якая лухта
Кожны тыдзень.

Мільён швоў і нітак.
Натоўп. Жуюць арахіс,
Лезуць, каб убачыць,

Як бінтты здымаюць мне з рук і ног —
Валікі стрыптызы.
Джэнтэльмены, лэдзі!

Гэта мае руки
Гэта мае калені.
Можа, я скура ды косci,

Але я — жансчына, якую пазнаць можна.
Першы раз было так, калі мне было дзесяць.
Няшчасны выпадак.

Другі раз я не збіralася
Вяртацца наогул.
Мяніе замкнулі. Гайдалася на вяроўцы

Як у марской ракавіне.
Мяніе клякалі і клякалі
І збіralі з мяненей нейкіх малискуй,
як кляйкія перлы.

Паміраць —
Гэта як мастацтва, як і ўсё.
Я раблю гэта выключна добра.

Я раблю гэта чорт ведае як добра.
Я раблю гэта натуральна.
Кажаце, прызванне?

Лёгка рабіць гэта ў келлі.
Лёгка рабіць гэта і не рухаца.
Гэта рыхтык як тэатр,

Вяртнанне ў ясны бэлы дзень
Да свайго месца, да свайго твару,
свайго кашмару.

Крык здэзіўлення:

«Вялікі ўчуд!»
Гэта бнятэжыць мяне.
Хвалююца,

Калі глядзяць на мае шнари, хвалююца,
Калі слухаюць маё сцра —
Яшчэ не спынілася.

Хвалююца, вельмі хвалююца,
Калі нешта какуць або датыкаюца,
Або бачаць кроў,

Або пасму маіх валасоў, маю адзежу.
Так, так, спадар Доктар.
Так, спадар Вораг.

Я твой опус,
Я твая каштouнасць,
Чыстае залатое дзіцে,

Якое ператвараеца ў віск.
Кручуся і згарано.
Не думай, што не даацьніваю твой клопат.

Попел, попел —
Поркаеца і варушы.
Цела, косci, больш нічога...

Кавалак мыла,
Заручальны пярсцёнак,
Залатая пломба.

Спадар Бог, спадар Люцыфер,
Асциярожна!
Асциярожна!

З попелу
Падымаюся. Рыжыя валасы тырчком.
Глытала людзей як паветра.

23-29 кастрычніка 1962 г.

Пераклад з ангельскай Алены ТАБОЛІЧ

▶ КРЫТЫКА

КЕЛЬТЫ I ПРАБЛЕМА НАЦЫЯНАЛЬНАГА РУБЯЖА

(АПОВЕСЦЬ АЛЕГА ЛОЙКІ «КЕЛЬТЫ НЕ ЎМІРАЮЦЬ...»)

Генадзь ПРАНЕВІЧ

**Рубеж 90-х — пачатку трэцяга
тысячагоддзя ў беларускай
літаратуре — эта час
развітвіння з роднай мовай
П.Панчанкі, горкіх разваг-
сумненняў В.Быкава наконт
таго, што «беларусы спазніліся
на свой цягнік, цяжкіх
роздумаў нацыянальнай
інтэлігенцыі над перспектывай
развіцця народа ва ўмовах
новай грамадска-палітычнай
сітуацыі, якая склалася падчас
перабудовы і адразу пасля
распаду Савецкай імперыі.**

Якраз у гэту пару і з'явілася рамантычная аповесць А.Лойкі «Кельты не ўміраюць...», якой сам аўтар даў падзагаловак «камаль лётэктывна пазма-аповесць». У ёй А.Лойка выступіў, з аднаго боку, як прадаўжальнік Караткевічавай традыцый рамантызованай гісторыі, з другога, узняў і разгромніў на матырыяле грамадска-культурнага руху 60-х гг. — 90-х гг. XX ст. плае копу пытаннай нацыянальнага быцця, паклаўшы ў аснову твора лётэктывна-прыгодніцкую сюжэт з гісторыяльнымі вуземадаўчынніяў маладога дацэнта і паэта Міраслава Струменіча ды загадкавай студэнткі філфака Вікторыя Кельт.

З гэтага эпізоду і пачынаєца вірліўная гісторыя пошуку Струменічам нацыянальных кельтаў іх вучонага адносяць сёння прыкладна насељенства сучаснай Еўропы) генезіс беларускай рамантычнай традыцыі, але і ўвасобіў ідэю пераемнасці ў арыгінальным мастицкім творы сваіх наувковых ідэяў. Невыпаковка, што галоўны герой аповесці дацэнт Струменіч, як і прафесар А.Лойка, трэбывае думкі, што «кельты пайшлі не толькі на заход — да Альбіёна, але мелі сваім месцам расселення і Планім».

Дэягненая рамантызваная афарбоўка гэтых філософскіх сэнтэнций не можа, аднак, завуліраваць іх сур'ёзнай сацыяльна-палітычнай падаплёткай, абумўленай перспектывай рэжымнага ўтрымання і немінучай гібелі беларусаў на задворках імперыі, цынічна і груба абмаліваючай карабістам мэрам Філем: «Не жыць будзе, а гніць, беларусы няшчасны, вырадак бліздак ўсіх гэтых славянину і шмельтагу-кельтаў!..».

Цынізм выказавання не адмаліе, аднак, выдатнай падрыхтоўкі, цвірозага разліку і глыбокіх ведаў, якімі валодаюць ахоўнікі рэжыму і спецслужбы Савецкай імперыі. Распачатае мэрам Філем і камп-

тапоглядам, а галоўнае, фатальным падабенствам гісторычных лёсau кельтаў, што былі канчаткована выніччаны германцамі і леґіёнарамі Цезара і згінулі на рубяжы новай эры як народ з самабытнай культурай і мовай, пагльнутыя Рымскай імперыяй, і беларусаў, што апынуліся перад падобнай перспектывай на рубяжы III-га тысячагоддзя.

Праблема гэтая не толькі вызначае развіццё сюжета і галіновых фабульных ліній аповесці, але і складае асноўны прадмет шматлікіх дыялогаў, трэлогаў і ўнутраных маналогаў ды роздумаў герояў аповесці. І на першы — яе галоўная героя Міраслава Струменіча, на якім трымаючы лірычна плынь і ідэйны стрыжаньне твора.

Пralогам да пастаноўкі і асэнсавання названай праблемы ў аповесці сталі напісаны Струменічам рамантычны верш, прысвячаны кельтам, і асафія фрэлексіі і крэтычнай запытальнай медытациі вакол ягона гэмсту, што з'яўліся ў аўтара цігам тэлідня пасля яго напісання: «Калі і гніць, то горда! Жаль гэты ў яго, вядома, да кельтаў, з-за таго, што іх, такіх, не стала, бо як шкадаваць сябе, самога сябе?..».

У лістах-паслannях, якімі абменяваюцца Струменіч і Вікторыя Кельт, пошук адказаў на пытанні:

«Чаму кельты?» пераўтвараеца ў пытанне, як дзеялі чаго і ў імі чаго патрэбна жыць і паміраць, як ставіцца да смерці. У першым лісце таямнічая адрасатка Струменіча піша, што кельты не баўліся смерці, а таму «Вікторыя Кельт» дзеялі перамогі пойдзе на смерць. Дзеялі перамогі патрэбныя ахвяры, а гэта значыць — патрэбна смерць. Смерць ахвяраў. — але гэта ў нашым разуменні, а не ў разуменні кельтаў, бо яны не ўміратлі, паміраюць, бо яны ніколі не ахвяравалі сабой, так як верылі, што смерць — вароты ў іншое жыццё, якіх лепшае, чым зямне. Зрешты, граніцы паміж жыццём і па-за жыццём у іх не было. Тому яны не паміралі, а простишлі на пярэбary ў іншы свет, якія супрадаваліся.

Другая — хітрая і тонкая палітыка паставаў духодна-культурнай асіміляцыі, якую праводзіў Рым у дачыненні да заваяванага ім народа: «забіць кельта Патрык, — так, той палешкі ардыбіскуп і цікі біскуп, што ўтвараў кельтам каталіцізм, што пад іх кельцікі святы і абрды падводзіў міну заражнага дзеяння, што пераўтвараў іх, незадаважнае ім самім, ласіці ѹм, колычы перад імі, ну, не раунчы, што Хрушчоў перад беларусамі, калі казаў на парозе Беларускага ўніверсітэта, што беларусы — малайцы, што яны перышлі да камунізму дойдзць, бо ўжо гаворыць на рускай мове!..».

Трэцяя, на думку Філя, заключаеца ў самаабойчай скільнасці саміх кельтаў да піроў, ажырладкі і блісконогіх пахмелак, якія і сёння адгукаеца ў іх нащадках, усходніх славінах, даградаесяй і самазішчаненем: «Ах! — і вы, Струменіч; «Ах! — і ваша найянейшая Вікторыя: братэрства па піцці-баліяніні, па гасціннасці, па перазовах!.. Чытатлі ўчарашоніка «Літаратурку»? Чытатлі, як на Ра-

занічынне мужыкі і бабы тыдзенем прапіцоўца палучкы і тыдзенем равучы каровы ў кароўніках: цяляты карацей, іх маткі-красулі — даўжэй. А дохнё не толькі каровы, — мэр люд, мэр народ. Гаркі хваліўся: «Велика Россия: тысціцы весей! у яе!..» Ці ж ціпэр «вельзіка»? Ці ж ціпэр весеу ў яе тысціцы, як і не тыя вёскі даўно ўжо і на Беларусі. Кельты гніць? Ды вёскі гніць — рускія, беларускія, украінскія!..».

Над усімі — аўтарамі і ге-
роярамі рамантычных твораў — па-
нене і ўзышвашацца трагічны знак
гісторыі кельтаў, культура, міфо-
логія і лад жыцця якіх дали старт
грандыёзнай эпосе рамантызму і
рамантычнага способу мыслення і стаўлення да рэчаінасці, якая

ахопіц сабою ўсё Сярэднявечча, самым радыкальным чынам паўплывае на адраджэнне і стаўленне новых нацыянальных літаратур у Еўропе XVIII-XX стагоддзяў.

Трагедыя Струменіча як рамантычнага героя і рамантычнай асобы — якраз у разарванасці гісторычнай самасвядомасці, у катакстраfічным разладзе паміж адраджэннем мараю і жыццем, паміж айтпымістычным адчува-
нем духоўнай прыналежнасці да Купалавай «сакалінай сім'і» і ўсведамленнем амаль фатальна нака-
наванага яму і ягонаму пакаленню лёсу Багдановічавага «Страцім-
лебедзя», якія авалодваюць героям перад спрабай самагубства: «Але ж якя я сям'я, — пакутуе Струменіч, калі я — ні беларус, ні кельт, і хата — не мая, і Вікторыя — не мая?..
Хай, аднак, сям'я ніяма, дык ёсь-
жа я: я — птушка, я — сокал! Купалаўскі белы сокал!».

Сюжэт аповесці А.Лойкі «Кельты не ўміраюць...» жывіці не толькі фантазіі і выдумка раманіста, але сама жыцьцё, актыўным удзельнікам і сведкам якога быў ён сам, якое адгукалася ў ім балочай памяці атрагеды ягоных выхаванцаў-узлётнёўцаў (сяброву ўніверсітэцкага літаратурнага абліяднання «Узлёт») — дацніца філфака, пісменніка і літаратуразнаўца Рыгора Семашкевіча, выдатнай пэзэты Ягнітіі Янішчы, што калісці сагнінулі ў вялікі свет пазі і наувкі з-пад ягонага алякунчага крыла і тра-
гічна загінулі, скончыўшы жыццё самагубствам у атмасферы жыццёвай неўладкаванасці і духоўнага надлому, выкліканых грамадскім застоеем і крызісам 70-80-х гадоў.

Пісменнік, аднак, змяніў у творы ўжошчэні фінал сваіх герояў. У аповесці і Струменічу, у аблічы і паводзінах якога аўтарскі рысы і ідэйны перакананні цесна спалучаны з пазнавальнымі дзяялістамі і рэальнымі фактамі з жыцця Р.Семашкевіча, і Вікторыя Замара-Кельт, збіральны вобраз якой утвараецца ў сябе некаторыя рысы і жыўція ўражанія ад асобы Я.Янішчы, застаюцца жывымі — як надзеялі перакананне, што ахвярыкі і пакутнікі за вялікую ідэю, за красу, прайду і чалавечнасць не паміраюць, застаюцца жыцьцё у людской памяці і сэрцах.

Такім чынам, пастаноўка А.Лойкам у аповесці «Кельты не ўміраюць...» праблемы нацыянальнага рубяжу і ўсебаковае асансіванне ў ёй перад прымому архаічнай гісторыі кельтаў перспектыву нацыянальна-культурнага і дзяржаўнага адраджэння беларусаў у аbstаваніах глабальных сацыяльна-палітычных перамен на 90-х гадоў, з'яўліся важным падгучыненнем ідэя-філософскіх пошукаў і здабытку беларускай рамантычнай прозы канца XX стагоддзя.

тупа глядзелі ўверх. На самой віршыні валуна зеўрала вілізная вышчарбіна з амаль ідальна роўнымі краямі. І раптам у яе лініі асплюльня яркія проміні ўзыходзячага сонца. Здавалася, хтосьці ўсемагутны і веичны шчодрай рукой налівае ў вілізны куфель залацістую інбесную вільгачы. Дасыгнуўшы краёў, яна бясконымі струменем лінула ўніз. Спалох змяніўся пачуццём неапісанай радасці, хадзелася сарваць з сябе вонратку і галяком плескацца ў гэтых жыватворных, чароўных струменях. Першым перадаолей зদрэнневе Жук:

— Слой! — з дзікім ліманта姆 ён кінуўся да раштаку некалі на-дэянага і трывалага німечага намёта. У бакі палаціце спаль-нікі, швэдэры, рашткі знявеча-нага аломініевага каркаса, яшчэ нешта, нарешице, задам з-пад прызента выпаў ззадаволены Жук. На віцягнутых руках ён урачыста тримаў круглы мэдыцынскі слойкі цёмна-зялёнага шкла з шырокім кормаком. — Вось, цэль, а Яшку блатны ліхтар усмятка. — Ён, неябесчна косячыся на-верх, з амаль забонінай любоўю паставіў слойкі з «дурманным зел-лем» на зямлю. Усе, хапаючыся за жываты, пакацілі ад смеху. — Вось чаго, дабы, зубы шырэ-пце, я ж пры разліве ўсё ўлічу.

Ад кіркуя і гучнага рогату прачнучы Яшка:

— Вы чаго гарлапаніце?

— Млоціям спаце не даеце, — з кепікамі перабіў яго Паша, — Што, прадыхніўночку? Вог-нішча загубіў? Племяя без цяпія і гарачай капусты пакінуў? Напад невядомых сілай на вілікіх пра-вадыроў не прадухліў? Што з ім, о беларусы, зробім?

— У кратр яго, да цудзішча, — на ўсякі вішпадак прыцінушы да грудзей запаветны слойкі, уклочыўся ў перасвартку Жук.

— Не, сібры, які на чорту кра-тэр! Ён не годны лёгкай смерці! — узім'ю руки да сонца Дамавік. — Не і яць раз не хай. Рамантуне палацінамі вігвам, увесль дзеенія ка-шаварыш, а калі дзёйнае свіціла сыйдзе на супакой, а шаноўныя правадыры ўзыдзцу на святыю гару рады, — ін тэтральным жэстам паказаў на вышчарблены вішчы валуна, — то хай гаты сналию самотна ляжа на месцы нащага ціперашнігя начлегу. Да-дапамогуць яму нябесныя сілы.

— Стаялі на галасаванне, — падвів падрахунок Паша, — хто «гаў?» Ты бачыш, заспны Млоць, усе аднадушныя!

— О, бедная моя габрэйская галовачка, — яшчэ нічога не ра-зумекочы, здзіўлена азіраючыся па бараках, Яшка сходу ўключыўся ў іх старую слоўную гульню, — і гаварыла ж мне памерлана бабу-ля Цыля... Не, пачакайце, — не вытрымаўшы гтотай напускной веселасці, узмаліўся Млоць. — Мне хто-небудзь без балды можа растлумачыць, што адбылося з намётам?

Гадзіны паўтары пайшло на аповеды, аблеркаванне сітуа-цыі, рэзвію наўгурдай маёмаў. З

запаветнага слоіка было трошкі адліта, разведзена і прынятая ўнутр за шчаслівы ўход начы. Намёт, дарчы, пасярэдзе не вель-мі. Млоць, выконавочы рашэнне рады і мучачыся згрызотамі сумлення, хутка справіўся па кра-вецкай частцы. Матэрыйальных стратаў, акрамя Яшкінага ліхтара і ўціснутых у мяккую лясную зямлю брыкетаў спрэсаванага кісяля і кашы, не было. Схадзілі яшчэ за

да абрыву, пры дзённым свяtle паглядзелі на змесціва здравен-най ямы: горы піску і камяніёў. Убачанае не супаковало, а, наад-варот, узмадзіла трывогу.

— Браты беларусы, а давайце прызнаемся ціпер адзін аднаму, хто абы думе, толькі пра-ду, — нібыта мік іншымімі сказаў Паша, калі яны вярталіся да лагера.

— Я пра валун, — адказаў Костусь, — траба б на яго злазіць, а страшна.

— Я толькі што пра гэта паду-маў, — без ахвоты азваўся Жук.

— І я таксама, — прызнаўся Млоць.

— І ў мене ў галаве дзееща тое ж саме, так што, хочацца таго камускі абі не, а на камень гэты мы палезем...

— Мужыкі, глядзіце, што гэта за фігія?! — ускрынушы, паказа-ючы на валун, Яшка.

— ?

— Ды вы што, сляпя? Вунь, глядзіце, на гэтай камяніюцы нешта намалівана.

Толькі ўжажлів прыгле-дзешысы, сібры ўбачылі tote, што прыкмету вачастыя Млоць. На плоскім боку валуна выразна праступалі контуры круга з роўнастороннім крыжкам усяздзінне.

— Ні фігашанкі сабе значык, — прысыпіснушы Дамавік.

— А што ён значае? — звяр-нуўся да яго Паша.

— Гэта старажытны знак сонца, ім нашыя праоды пазначалі Перуна — аднаго з галоўных паганскіх бажаствоў славянскага пантэона...

— Не толькі галоўных, — да-поўніў Жук, — але і крывавых.

— У сэнсе? — не зразумеў Паша.

— Наконт сэнсу я сумніваюся, — прыглагваў Жук, — а народу, каб яго залагдзіць, змарнавалі, мяр-куючы па летапісах, безлі.

— Не сібры, які на чорту кра-тэр! Ён не годны лёгкай смерці!

— узім'ю руки да сонца Дамавік.

— Не і яць раз не хай. Рамантуне палацінамі вігвам, увесль дзеенія ка-шаварыш, а калі дзёйнае свіціла сыйдзе на супакой, а шаноўныя правадыры ўзыдзцу на святыю гару рады, — ін тэтральным жэстам паказаў на вышчарблены вішчы валуна, — то хай гаты сналию самотна ляжа на месцы нащага ціперашнігя начлегу. Да-дапамогуць яму нябесныя сілы.

— Стаялі на галасаванне, — падвів падрахунок Паша, — хто «гаў?» Ты бачыш, заспны Млоць, усе аднадушныя!

— О, бедная моя габрэйская галовачка, — яшчэ нічога не ра-зумекочы, здзіўлена азіраючыся па бараках, Яшка сходу ўключыўся ў іх старую слоўную гульню, — і гаварыла ж мне памерлана бабу-ля Цыля...

Не, пачакайце, — не вытрымаўшы гтотай напускной веселасці, узмаліўся Млоць. — Мне хто-небудзь без балды можа растлумачыць, што адбылося з намётам?

Гадзіны паўтары пайшло на аповеды, аблеркаванне сітуа-цыі, рэзвію наўгурдай маёмаў. З

запаветнага слоіка было трошкі адліта, разведзена і прынятая ўнутр за шчаслівы ўход начы. Намёт, дарчы, пасярэдзе не вель-мі. Млоць, выконавочы рашэнне

рады і мучачыся згрызотамі сумлення, хутка справіўся па кра-вецкай частцы. Матэрыйальных стратаў, акрамя Яшкінага ліхтара і ўціснутых у мяккую лясную зямлю брыкетаў спрэсаванага кісяля і кашы, не было. Схадзілі яшчэ за

да абрыву, пры дзённым свяtle паглядзелі на змесціва здравен-най ямы: горы піску і камяніёў. Убачанае не супаковало, а, наад-варот, узмадзіла трывогу.

— Дамавік, глядзі, — перабіў яго Паша, — можа, гэта і ёсьць шапка. — Ён нагоў спрабаваў вывернуць з пісчанага грунта нейкай камені.

Шапка знайшла пазней і, вычыпчаная ад бруду, вымытая ў ручай, была вернута на месца. Костусь паклаў да падножжа іда-ла дзве цукеркі, што заваліліся

у кашы. Над палінай нізка кружкы вялікі каршак...

Астатак дні пайшоў на вывчи-чинне наваколіка. Несуцішлі-ныя прагнозы Пашы цалкам пачвердзілі: яны апынуліся на высце, з усіх бакоў ажуканай тварнію і вадой. Варты сонеікі хоць бы на хвіліну схавацца за хмарьку, як неслічоны потчышы-чи камароў імгненнем абліплялі твары і руки. Тужливу карпіну дапаўняла густая смуга, якая рассеявалася толькі апэзурамі. Але стрымана вяла яго за сабою ўніз, да вадера. Туман, кашы і вечны, як біблейская барада Маісея, стаяў над вадой. З гэтай амаль містычнай субстанцы, гатовай растварыць у сабе любы прадмет, тырчай, кальхахоючыся на лёгкай хвалі, ног выбеленага сонцам і часам чоўна.

— Пакін тут ўсё жалезнае, — у жыцці яго няма і нам яно не спітробіца.

Костусь скінуў з сябе брызен-тавую камізальку з дзясяткамі кішэнняў, набітымі разнастайнімі паходнымі дабром, вялікі паліўнічы нож на шырокім афішэр-скім рамяні, гадзінік, нейкую дробязь, запалініцу і падкаваныя ватковікі чараўкі.

— Мы паплыўем з табой у сму-гу, ты ж гэтага хочаш, прайда?

— Спітала дзіўчына.

Кішэнія падараваў штаны, ступіў на ўцілую ранишнюю ваду, пры-трымала лодыгі і падножку, кашы і вечны, які пахі лётнімі борам, сонцам і возерам, палаваў салодкі ад слёзаў вочы.

— Праз гадзінку ты ўсполыш-ши да сваіх сібры, і твой бяздумны жалезны свет разлучыць нас. Пройдуць адмерына Прамаці сцяня дзевяць месяцаў, і сонца ўбачыць новае жыццё. Гэта будзе дзяўчынка з тваймі шэра-сінімі вочымі.

— Мы паплыўем з табой у сму-гу, ты ж гэтага хочаш, прайда?

— Спітала дзіўчына.

Ён пададраў штаны, ступіў на ўцілую ранишнюю ваду, пры-трымала лодыгі і падножку, кашы і вечны, які пахі лётнімі борам, сонцам і возерам, палаваў салодкі ад слёзаў вочы.

Чарнікі падараваў штаны, ступіў на ўцілую ранишнюю ваду, пры-трымала лодыгі і падножку, кашы і вечны, які пахі лётнімі борам, сонцам і возерам, палаваў салодкі ад слёзаў вочы.

— Ідзі да міне...

— Я голас, якіс усполых святыя, яркі і вабны, сцёр усе яго думкі і сумніні. Палеся стаяла па ві-лікі, апянуўся на ўніз, зеўрала, кашы і вечны, які пахі лётнімі борам, сонцам і возерам, палаваў салодкі ад слёзаў вочы.

— Ну, як ж ты забалоўся, — гаварыла я, цябя ня зъем, — гаварыла яна, агальчиючы роўнай беласнежнай зубы.

Костусем авалодалі ніяровыя дрыжкы. Думкі борсаліся ўгаль-нічай, якія кашы і вечны, якія пахі лётнімі борам, сонцам і возерам, палаваў салодкі ад слёзаў вочы.

— Нагоў прыліпнуў яму руку...

Палеся — такім дзіўным імем назавала сябе незнаёмка — увесль час нешта гаварыла. Яе гарачы шапт вымышаў маладое сэрца выскокава з грудзеў. Святло, абларсанася цэплай, ранішній смугой, пампавалася збоку ўбок.

— Упершыню ў жыцці Костусь

адчуваў кожнай сваёй клеткай

непадуладны розуму покліч жыцця. Падавалася, што ўсё ў прыродзе заціхла і чакае ад іх нейкіх вельмі важных і патрэбных дзеяній.

Усё далейшае ён памятаў кеп-ска, нібыта гэта адбылася не з ім, а з некім іншым, вельмі падобным да яго. Хрышчоная частка ягонай душы, не жадаючы прыманы дзелу ў ўзычніцкіх іг-рышцах, аддзілілася ад грашнага часу...

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай, як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў. Палеся бессаромні, але стрымана вяла яго за сабою ўніз, да вадера. Туман, кашы і вечны, які пахі лётнімі борам, сонцам і возерам, палаваў салодкі ад слёзаў вочы.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

Палеся гаварыла на старажытнай беларускай мове, вечнай,

як гэтая балоты і каміні. Пра-цяглья, глухія, піяччыя, злёткі гарантанічныя гукі Костусь разумеў, яны напаніўшы яго нейкай аса-лівай сілай, якая ішла з глыбіні стагоддзяў.

я чакала цябе, мой кахраны. Я горкай слизай аблывала кароткі летнікі ночы, я бела завірухай бяліла бурштынавы дзвяночкі косы, у дажджівую восень лістком высыхала дубовым, увесну зацвітала з надзейай хлебе... У марах мы сустракаліся з табой, мой кахраны...

Над імі скропа невядома якім цудам узімкі ў тумане прагал свіціла радаснае язычніцкае сонца. Яны выйшли з вады і зноў зіўзіліся на пасы. Космас двух процілеглых і дапаўнельных пачаткаў, мудрагелісті, пераплітаючы целы, мацнай уціскай.

Час перастаў існаваць, сонца як быццам застыгла на адным месцы: згасала яно або не, Касцусь зіўзіліся на пасы.

— Вось і ўсё, я падоўжана, маё жыццё ў бе-з-бечы ў стагоддзях, а таваё гушкаецца ў мене пад сірцам.

Костусь, нічога не разумеючы, павольна гладзіці яе да лікатнага вадора.

Сонца, які пахі ліхтнімі борам, сонцам і возерам, палаваў салодкі ад слёзаў вочы.

— Праз гадзінку ты ўсполыш-ши да сваіх сібры, і твой бяздумны жалезны свет разлучыць нас.

Пройдуць адмерына Прамаці сцяня дзевяць месяцаў, і сонца ўбачыць новае жыццё. Гэта будзе дзяўчынка з тваймі шэра-сінімі вочымі.

— Мы паплыўем з табой у сму-гу, ты ж гэтага хочаш, прайда?

— Спітала дзіўчына.

Човен, які пахі ліхтні

ШКАЛЯРЫЙ

► УРОК

РАДЗІВІЛЫ (працяг)

Уладзімір АРЛОУ

Уладзімір Арлоў падрыхтаваў да друку новае выданне сваёй вядомай кнігі гісторычных апавяданняў для дзяцей «Адкуль наш род». Зборнік павялічыўся на цлае XX стагоддзе і ў трэх разы «распаўнёў». Новыя апавяданні напісаны і пра падзеі даўніх вякоў.

Прапануем юным чытачам разам з аўтарам пагартыць старонкі будучай кнігі.

Пісьменніца Уршуля

Княгіня Уршуля Францішка паходзіла з даўніга рода князёў Вішнявецкіх. Стаяў жонкаю вілікага гетмана Міхала Казіміра Радзівіла Рыбанкі, яна пераехала ў Нясвіж і зрабілася там сапраўднай гаспадынай. Уршуля ўпрыгожвалі замдаківым залі, кларапіцілася пра архі і бібліятеку, напрасіла мужа зноў адчыніць друкарню.

Ёй не падабалася тое, што нясвіжская шляхта бавіць час у бісконцых паліваннях, балах і застоліцах. Уршуля хадзела зрабіць жыццё ў радзівілаўскай сталіцы больш цікавым. З дзяцінства княгіня любіла тэатральныя пастаўкі і марыла, каб спектаклі ставіліся і ў Нясвіжі. Для будучага тэатра яна сама начала пісаць творы.

Першую камедью Уршулю Францішкі «Дасцілнае каханне» паказалаў ён дзені імінінай князя Рыбанкі пад адкрытым небам. Знатныя госці і святары сядзелі на канапах, а простыя шляхціцы стаялі вакол сцэны. Дзеяніямі асобамі былі пастухі і пастушкі, лекар, Арлекін і старожытныя багі. Спектакль атрымалаў вельмі вясёлы. Гледачам спадабаліся і смешныя прыпейкі, жарты, і віншавальныя вершы, якія са сцэны чытала князь-імінінікі быгаві палявання.

Гаспадыня Нясвіжа напісала імяніца пятнадцать камедый і трагедый. Апрача іх яна пакінула ў сваёй спадчыне вершы і творы для дзяцей. Вы, відаць, памятаеце казачную гісторыю пра зачарованую прынцэску, якія надоўга заснуды. Княгіня зрабіла з гэтай вядомай ва ўсёй Еўропе казкі камедыі тэатральных твор.

Уршуля Францішка пісала на польскай, італійскай, французскай і немецкай мовах, але простила людзі ў пастаноўках часта гаварылі на сінене-беларускую.

У 1746 годзе даўнія мара кнігіні здзейніліся, і ў Нясвіжы з'явіўся сапраўдны тэатр.

Радзівілаўскія тэатры

Для яго ў прыгожай мясціне на беразе штучнага возера быў пабудаваны амфітэатр будынак. Гледачы сустрокала вілікую ўтоляльную залу, якую асвялялі пяцьдзесят ліхтароў. Сцэну адгароджвала залатастая тканая заслона з гербам Радзівілаў.

Партрэт Уршули Радзівіл

Герб старажытнага Слуцка

У тэатры разам з камедыямі і трагедыямі Уршули Францішкі паказвалі творы славутых французскіх пісьменнікаў Вальтера і Мальера, а таксама оперы і балеты тагачасных кампазітараў.

Ролі выконвалі мясцовыя акторы, спевакі і танцораў з сілянінай навакольных вёсак. Побач з імі ў спектаклях народка ўдзельнічалі самі Радзівілы, навакольная шляхта і афіцэры нясвіжскага княжскага войска. У залі граў аркестр з не-калькіх дзясяткаў музыкаў. Гэта былі таленавітыя сяляне. Аднаго з іх, скрыпача Яна Ценціловіча, Радзівілы паслали вучыцца ў Італію, а потым прызначылі кірауніком свайго аркестра.

Здольныя дзеці прыгонных сілянінічаста разам з княскімі дзецемі навучаліся ў створаных пры тэатры музычнай і балетнай школах. Хлопчыкі вучылі граць на скрыпцы, флейце, валторне, фаготе... З юнымі талентамі займаліся спачатку настаўнікі, запрошаныя з Францыі і Італіі.

Але на змену ім хутка прыходзілі беларусы. Былога прыгоннага сіляніні Антона Лойку, які быў

таленавітым людзей быў вашым продкам.

У той самы час іншы Радзівіл — Геранім Фларын — адчыніў яшчэ адзін тэатр у Слуцку. Князь любіў спектаклі, дзе адбываліся бітвы, штурмы фартэцці і дуэлі на шпагах і рапірах. У такіх спектаклях маглі ўдзельнічыць сотні жаўнероў са слуцкага гарнізону.

Тэатральная зала Слуцкага тэатра была не менш прыгожай, чым у Нясвіжы. Вялікімі лоштэркамі, барагатымі крышталёвымі світлінамі і размаляванай столлю на шпагах і рапірах. У такіх спектаклях маглі ўдзельнічыць сотні жаўнероў са слуцкага гарнізону.

Кампазітары Мацей і Антон

Сярод Радзівілаў нараджаліся і таленавітыя музыкі. Найболейшую вядомасць з іх набылі князі Мацей і Антон. Тады, дарэчы, Нясвіж лічыўся адной з еўрапейскіх сталіц музычнага мастаства.

Мацей Радзівіл пісаў палаанзы, серэнды ды іншыя музычныя творы, якія выконваюцца і сёння. Ён стаў адным з аўтараў оперы «Агатка, або прыезд пана», якая пасля Нясвіжа ставілася на сцэнах Вільні, Львова, Варшавы і Любліна.

Князь Антон Генрык Радзівіл добра співаў і граў на дзясятку музычных інструменту, але найбольш любіў віяланчэль. Яшчэ ў маладосці ён пасябраў з выдатным німецкім пастам Гётз. У 1814 годзе Антон напісаў музыку для оперы «Паводле гётэўскай трагедыі ў вершах «Фаўст». Пээт вельмі ўпадабаў твор нашага суйчыніка.

Антон Радзівіл быў добра знайомы з усімі знакамітымі кампазітарамі Еўропы. Да яго на гасціны прыяздзілі юны Фрыдэрык Шапен. Пазней гэты польскі музыкант прысыядзіў Радзівілу серонаду для віяланчэлі. Присячэнне князю Антону было напісаны на адным з твораў німецкага кампазітара Людвіга ван Бетховена.

Мацей і Антон жылі тады, калі Расея і яе хаўрускі Аўстрыя і Пруسія дзялілі паміж сабой Реч Паспалітую. Абодва кампазітары ненавізелі захопнікаў. Мацей даў волю сваім сілянам-удзельнікамі вызвыльнага паўстання Тадэвуша Касцюшкі. Прыязна

Смаргонскі настаўнік з вучнямі

ставіўся да паўстанікаў права-дара і князя Антон.

Ужо ў наш час музычныя творы Радзівілаў быў пастаўленыя беларускімі тэатрамі і набылі другое жыццё.

Смаргонская акадэмія

На ўсю Еўропу грымела слава пра створаную князімі Радзівіламі Смаргонскую акадэмію. Вялікія мяждведжыя выступы можна было ўбачыць на кірмашах і народных святах Польшчы, Нямеччыны, Францыі і нават Швейцарыі. Нашыя чатырохногія суйчынікі весялілі гледачоў, паказваючы, як цалуюцца закаханыя, як вяртасцца дадому з карчмы падпіты дзідзікі, як сваражца кабеты. Вучоныя беларускія мяждведзі ўмелі калоць дровы, насяці са студні ваду, частаваць гасцей.

Кажуць, што князі Радзівілы ездзілі на запрэжаных у карэту мяждведзіах з Нясвіжка ў Мір, а то ў Горадні. Але такія падарожжы не вельмі падабаліся свабодабільным «акадэмікам». У Смаргоні ваду і сёняні раскажуць, як адзін мішка не захаціў становішча ў запрэжку і, узбунтаваўшыся, наскінуўся на князя Радзівіла. Ка-салагата артыста ледзь супакойлі пернікамі ды цукеркамі.

Радзівілаўскія мануфактуры

Многія Радзівілы быў добрымі і гаспадарамі. У падарожжах па Еўропе яны цікавіліся не толькі баўямі, турнірамі ды іншымі за-бавамі, але і гандлем, ураджаймі, майстэрствамі рамеснікаў.

Радзівілы адчынілі першыя ў Беларусі мануфактуры.

Мануфактура — гэта прадпрыемства, падобнае на невялікую фабрыку. На ёй працавалі рамеснікі, але яны ўжо не рабілі, як раней, усю працу ад пачатку да канца сваімі рукамі, а дзялілі яе паміж сабою на часткі. Кожны адказаваў за тое, што ў яго пернікі або кавалак хлеба з мэдам. Настаўнікі пытаваліся ў касалапага артыста: «Сказкі, Міхалкі, ці любиш пернікі?». Кемліўцы «акадэмікі» ківаў галавой і браў з рукі новы ласунак.

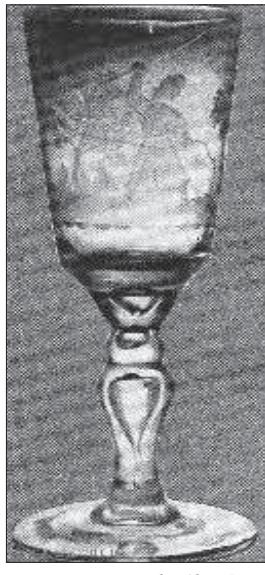

Старажытны Нясвіж — рэзідэнцыя найвядомага і найбагацейшага рода Радзівілаў

Першая беларуская мануфактура з'явілася поблізу Столбцаў у мястэчку Налібоцкі. Там работілі рабочы са школа. Такія мануфактуры называліся гутамі.

Налібоцкая гута выпускала больш за ста розных вырабаў — люстэркі, свечнікі, бутлікі і кварты, збанкі, сальнічкі і цукарніцы... Для дзяцей рабілі шкільныя цацкі і забаўкі: котачак, лісічак, буслікай, мудрагелісты пачашны посуд.

Захапленне выклікалі налібоцкія вырабы з каляровага шкла — рубінавага і смаргавага, блакітнага і пурпурнага. Госпі Радзівілаў са здзілленнем аглядалі ў Нясвіжскім замку адлітую ў Налібоцках вілікую ванну на яблеснага колеру.

Выраб Налібоцкай гуты

Не меншую славу мела яшчэ адна радзівілаўская гута ва Ўроччыце на Літоўшчыне.

Напачатку ўзорам для нашых гутаў была прадукцыя Дрэзденскай шклянной мануфактуры ў Нямеччыне. Але неўзабаве беларускія майстры сталі выпускальнікамі некаторых дзяржаў. Князь часам вёў сапраўдныя войны з іншымі магнатамі і кідаў выхлік самому вялікаму князю і каралю. Аднак найперш ён застаўся ў книгах і ў людской памяці не праз свае высокія пасады, а таму, што быў вяліким дзіваком і аматарам самых неверагодных чынін.

Налібоцкі і ўроччыцкі гутнікі любілі аздабляць шклянныя вырабы выявамі гербаў, жывёлаў, птушак і кветак, а таксама вясёлых сцэнак з палявання і паўсядзённага жыцьця. На кубках, келіхах і шклянках можна было прачытаць верши, жарты і пажаданія. Нашыя майстры бліскучыя валодалі ўмельствам разъబы па шкле, размалёўванням сробрам і золатам.

Аристакраты розных дзяржаў замаўлялі на беларускіх гутах свае партрэты. Вялікі князь і кароль Станіслаў Аўгуст загадаў, каб у ягоным варшавскім палацы ў Лазенках на стале стаяла толькі налібоцкая шкло.

Шмат якія вырабы з Налібоцкай і ўроччыцкай гуты былі выдатнымі мастицкімі творамі. Сёня яны захоўваюцца ў музеях розных краін.

Заснавала гуты княгиня Ганна Кацярына Радзівіл. Гэтая працавала і руліла кабета адчыніла і шмат іншых мануфактур. Яна хадзела, каб вырабы беларусаў пераўыходзілі замежныя, і не шкадавала грошай на навучанне здолбных людзей. Аднойнай да княгіні прывялі сялянскага хлопчыка, які размалёўваў замковую сцену. Юны мастак блысці, што яго пакаранцы. Ды Ганна Кацярына засміялася і сказала: «Добра малош. Але каб сцены ў маім замку бытъ чыстыя, пашлю цябе вучыцца за мяжу».

Кароль Станіслав па мінуці
Пане Каханку

Вы, пэўна ж, чулі пра нашыя знакамітые ўса ўсім свеце слуцкія паясы. Пра іх складаныя вершы і песні. Гэтыя дзівосціны паясы выпушкала Слуцкая мануфактура. Іх ткалі з шоўку, ядвабу і аздаблялі арнаментамі з выявамі валошак, незабудак ды іншых беларускіх кветак. Апрача ядвабу ткачыя выкарystоўвалі залатыя і срэбныя ніткі. Часам пояс здаваўся зробленым з чыстага золата.

Паясы мелі даўжыню ад двух да чатырох з палаваю метраў. Яны былі часткай адзенія магнатаў і шляхты. Падобныя паясы ткалі таксама ў Польшчы і Францыі, аднак нашыя заўсёды цаніліся значна вышыні.

Пане Каханку

Княгіня Уршула Радзівіл нарадзіла 36 дзяцей, але ўсе яны памерлі маленьkim. Да стала гаеку дажы толькі адзін — Кароль Станіслаў. Дзякуючы свайму ўлічненню прысьлou ў гісторыю ён ушаўшоў пад мінуцію «Пане Каханку». Такім словамі

князь заўсёды звяртаўся да кожнага шляхціча.

Пане Каханку быў самым бағатым магнатам Рэчы Паспалітай. Ягонае ўласнае войска могло паспрачаць колькасцю ўзбраеннем з арміямі некаторых дзяржаў. Князь часам вёў сапраўдныя войны з іншымі магнатамі і кідаў выхлік самому вялікаму князю і каралю. Аднак найперш ён застаўся ў книгах і ў людской памяці не праз свае высокія пасады, а таму, што быў вяліким дзіваком і аматарам самых неверагодных чынін.

Магчыма, вы чыталі кніжку пра славутага мудрагеля і маనюку барона Мюнхгаўзена. Пане Каханку называлі ліцвінскім Мюнхгаўзэнам. Ён любіў, да прыкладу, апавяданьці, як штурмаваў іспанскі горад Сарагосу. Непрыцельская артылерыя страліла надзвычай трапіла, але князь ўсё ж здолеў ускочыць на абарончы вал. І толькі тады заўважыў, што ўжо даўно едзе на адной палове каня, бо другую адарвала ядром.

Госпі Пане Каханку ніяраз чулі пра тое, як іхні гаспадар сам сібе выцягніў за валасы з балота. Альбо пра тое, як ён злавіў на Налібоцкай пушчы чортага і тры дні адмоўчай яго ў святой вадзе.

Некія князю захацелася ўлетку пакатыцца на санях. Ён загадаў густа пасыпць ваколісы Нясвіжскага замка соллю. А паколькі ездзіць на конях Пане Каханку было ўжо нецікава, у ягоныя сані запярглі вучоных мядзведзяў. Несвіжане з гэтага не толькі здзіліся, але мелі і карысць, бо змаглі на некалькі гадоў назапасць сабе солі.

Не ўсе князевы забавы былі такія баскірскімі. Ён мог даць загад, каб ягоныя сяляне залезлі на дрэвы ў замковым парку і

кувалі, як зязюлі. Тым часам Пане Каханку браў стральбу і страліў па няшчасных «птушках» перцам.

Гаспадар Нясвіжа любіў велизарныя застоліцы, на якіх часта вялікія шляхцічы. У добрым гуморы ён неверагодна щодра адкорваў незаможных гасцей. Быўвалі выпадкі, калі князь раздаваў усё свае бағатства адзеніне і заставаўся ў адных швараварах.

Віданы, таму, што сам Пане Каханку любіў вандрайкі ды прыгоды, яму вельмі падабаліся цыганы. Містичка Мір ён абіясціў стаўліца цыганскай каралеўства, а тамтыхія жыхара Яна Марцінкевіча зацвердзіў цыганскім каралеўствам. Кароль Ян уладарыў дранаваніца гадоў. Ён збудаваў сабе палац і часта запрашала гасцініцы князя. Пра то цыганскіе каралеўства стварыў цікавую аповесць нашы выдатны пісьменнік Уладзімір Караткевіч.

Шмат твораў напісаны і пра самога Пане Каханку.

Пытанні і заданні

- Чаму княгіня Уршула пачала пісаць п'есы?
- Расскажыце пра Нясвіжскі і Слуцкі тэатры. Якія нашы таленавітыя землікі там працавалі?
- Якія творы напісалі Мацей і Антон Радзівілі?
- Што такое «Смаргонская акадэмія»?
- Дзе знаходзіліся славутыя Радзівілаўскія мануфактуры? Якія вырабы прынеслі ім еўрапейскую славу?
- За што Радзівіла Пане Каханку называлі «ліцвінскім Мюнхгаўзэнам»? Чым яшчэ праславіўся гэты князь?

АСВЕТНІК ГАЛЛЯШ КАПІЕВІЧ

Царская зайдзрасць

У канцы XVII стагоддзя на царскі трон у Расеі сеў Пётр I. Сярод ягоных настаўнікаў быў і наш зямляк Сімён Полацкі. Цар добра разумеў культурную і наўкуовую адсталасць сваёй краіны ад Еўропы, часткаю якой было Вялікае Княства Літоўскім. Каб павучыцца ў білікі і далёкіх суседзіз, Пётр I з вілікім пасольствам выправіўся за мяжу.

Цар вельмі здзіўся, што амаль ва ўсіх буйных еўрапейскіх гарадах працавалі друкарні. Яны выдавалі самыя розныя кнігі: ролігійныя, наўкуовыя, падручнікі, слоўнікі, маасткі творы сучасных і даўніх пісьменнікаў.

А ў велізарных уладаннях Пяцьтры было ўсяго тры друкарні, якія выпускалі толькі літаратуру для цэркви. Паслы бачылі вялікія бібліятэкі з тысячамі томоў. Расейскі ўладар з зайдзрасцю ўспамінаў, што ў ягонага бацькі, цара Аляксея Міхайлавіча, было ўсяго чатыраццаць кніг.

Трапіўшы ў галандскі горад Амстэрдам, Пётр I вырашыў распачаць там друкаванне неабходнай для Расейскай літаратуры. За гэтую справу ўзўсілі адзін тантмішы купец, аднак высыветлілася, што галандец не ведае расейскай мовы і не мae адпаведнага шырфта.

Але цару пашанцевала. Ён да-ведаўся, што ў Амстэрдаме жыве

адукаваны ліцвін-беларус, які, апрача роднай мовы, валодае яшчэ польскай, німецкай, галандскай, лацінскай і расейскай.

Выхаванец Слуцкай гімназіі

Гэтага вучонага чалавека звалі Галляш Капіевіч.

У дзяцінстве, падчас вайны Рэчы Паспалітай з Расеяй, царскі баярин вывез яго на чужынку.

Хлопчыку часта сніліся родныя місціны, сабры, ласкавыя каб Базыль і бацькоўскі дом, які спалілі расейскія стральцы. Толькі праз шэсць гадоў Галляш пашчасціла вячынца з маскоўскай наўкоў.

Пазнаёміўшыся з Пятром I, Галляш пагадзіўся дапамагчы ёму. Ён хацеў, каб наўку вымыслиць на санях. Ён і ў непісьменнай Расею. Першым чынам усходнім суседзям трэба было дадаць падручнікі. Капіевіч склаў спіс на целую бібліятэку і смела ўзліўся за справу.

Пазнаёміўшыся з Пятром I, Галляш пагадзіўся дапамагчы ёму. Ён хацеў, каб наўку вымыслиць на санях. Ён і ў непісьменнай Расею. Першым чынам усходнім суседзям трэба было дадаць падручнікі. Капіевіч склаў спіс на целую бібліятэку і смела ўзліўся за справу.

Гісторыя, арыфметыка, граматыка...

Наш зямляк меў няпростую задачу. Треба было не толькі падабраць патронную кнігі і пекраклесці іх на расейскую мову. У Расеі датуў не існавала многіх слоў, якія называюцца наўкуовымі тэрмінамі. Але Капіевіч не разгубіўся. Ён сам прыдумаў дзясяткі тэрмінаў, якімі дагэтуль карыстаюцца расейцы.

Першай выдадзенай Капіевічам кнігай стала падручнік гісторыі. Гэта было невыпадкаво. Наш зямляк добра разумеў, што чалавека, які не ведае гісторыі, нельгма называць адукаваным.

Але цар збройўся вялікай хутчай атрымаваць кнігі, патронную якім для гэтага. Капіевіч мусіў выдаць падручнікі вайсковага майстэрства і мараплавства. Але ён сказаў цару, што траба друкаваць і іншыя кнігі, бо людзі нараджадаюцца найперш не для вайсковага, а для мірных клюпатаў.

Галляш падрыхтаваў і выпусціў буквар, першую друкованую расейскую арыфметыку,

падручнік астралогіі і першую ў Расеі карту зорнага неба. З друкарні нашага земляка выйшлі расейскай і лацінскай граматыкі, расейска-лацінска-німецкі і расейска-лацінска-галандскі слоўнік. Побач з расейскімі словамі ў слоўніках ён часта ўпісывалі беларускі, бо ніколі не забываў Бацькічынны.

Капіевіч упершыню ўвёў у расейскі друк арабскі лічбы. Раней лічбы абазначаліся ў нашых суседзях суседзіз літарамі.

А яшчэ асветнік, які і сам склаў вершы, пераклаў і надрукаваў свае ўлічненія творы старацьгнага грэцкага пісьменніка Эзопа і Гамера. У Беларусі ён чыталі яшчэ ў часы Еўфрасінні Полацкай і Кірылы Турскага, а для расейцаў гэта стала першым знаёмствам.

Да свайгі Галляш Капіевіч пісаў цікавыя падрамовы і паслімовы. Там ён тлумачыў, як важна чалавеку быць адукаваным, а непісьменных людзей падраўноўваў са сляпымі кратамі.

Беларуская азбука

Але цар заслугаў Капіевіча было стварэніе новага друкарскага шырфта. Ён узяў за аснову шырфт свайго выдатнага падручніка Францішка Скарыны і зрабіў яго яшчэ прыгажэйшым. Літары сталі больш круглыя і зручныя для чытання.

Пётр I уладарыў шырфт Капіевіча і зацвердзіў яго ў Расеі ў 1708 годзе. Новы літары яшчэ стаў гадоў называлі «беларускай азбукай».

Як вы ўжо ведаеце, асвета і культура тады ішла ў Москвію з нашай краіны. Беларусь можна назваць культурным мастом, дзікуючы якому єўрапейскія дасягненні траплялі да адстальных суседзіў.

Шрыфт Галляша Капіевіча і сёняні карыстаюцца беларусы, украінцы, расейцы, балгары, сербы, македонцы. Газета, якую вы трывале ў руках, таксама надрукавана шырфтом, створаным трэцім суседзем суседзіз літарамі.

Не састаўлі і мудры слова асветніка пра тое, што «пісьменныя чалавекі павучычаюць, сучыяшоць і робяць смелым, а дзяржаву навукаю ўмацоўваюць і праславяюць».

Пытанні і заданні

- Чаму Пётр I выправіўся з пасольствам за мяжу?
- Колькі кніг было ў бібліятэцы ягонага бацькі — цара Аляксандра Міхайлавіча?
- Чаму Пётр I мусіў звярніцца да Галляша Капіевіча?
- Расскажыце пра дзяцінства і юнацтва асветніка.
- З якім выдатным німецкім вучоным перапісваўся наш зямляк?
- Якія кнігі выдаў Капіевіч для расейцаў?
- Што такое «беларуская азбука»? Якія народы карыстаюцца ёю?

ВАНДРОЎКІ

24 (16)

► ЭС

НА СКРЫЖАВАННІ КАСМІЧНЫХ ПРОМНЯЎ

Валянціна КОҮТУН (Леся БЕЛАРУСКА)

Тут — нават птушкі не баяца людзей,
горда праходжаючыся паблізу
цябе з вёрткай здабычаю ў дзюбе,
прыгажуні-коткі, не азіраючыся на
прахоях, незалежна, без страху
дэманструюць сваю зацікаўленасць
у жуўным мышыным шархаценнем у
бліжэйшых кветніках ля старажытных
будынкаў, на вонкіх якіх не відно
фіранак. Кветкавыя гірлянды, ружы
акружаюць тут вас паўсюдна. Сабакі
горда і з артыстычным разуменнем
пазіруюць фатографам, вожыкі на
беразе мора незалежна зіркаюць на
цябе і каштуюць недаедзены дзіцем
яблык...

Тут людзі, адставіўшы ўбок свае веласі-
педы, сыходзяцца па абедзее пад шаты драў-
на берагавых узвышэннях, каб сусід сям'ёю
дачакацца вечара. Маўляў, дзень, завяр-
шыўся. Дакладней, яшчэ адзін, дараваны
табо Богам, дзень убачыў заход сонца, які
ўсе сустракаюць волгаскімі... Тут не чула
я розкіх крикаў і дзіцячага плачу, тут не за-
ўважаеш затраўленых позірку, людзі спа-
койна нізаіраюць за коннымі паліцэйскімі,
тут паўсюдна бачиш на тварах усмешкі і міжволі адказваеш сустречнымі такімі
ж усмешкамі, паступова пазбаўляючыся
ад комплексу недабранасці і адвечнага
ментальнага страху насупленых жыхароў
славянскіх краін. Адным словам, штохвілі ты, прыезджы з «цэнтра Еўропы»,
віртаеш у свой светлагідамаль забытага
беларусамі адчуванне годнасці чалавечага
існавання.

Тутадчываеш сябе ў далонах стагоддзяў,
вернутых з глыбіні касмічнага прадония.
Тут у нейкі момант быццам трапляеш у
асяродак нашых гордых прарадзедаў-
вікінгагу, якія, здаецца, на тваіх вачах
сыходзяцца на старадаўнія ладзі, каб
адправіцца да берагоў далёкіх склавінскіх
земляў. Дарэчы, вось такіх жа вершнікаў-
вікінгаў, у вакіх кальчугах і пры мячах,

Востраў Готланд

можна было реальна ўбачыць у жніўні
падчас штогодняня свята старажытнасці
на вуліцах шведскага вострава Візба, дзе
менавіта пра гэты юнікальны востраў-пры-
тулак творчых людзей з розных краін — і
ізда мая гаворка.

Свята старажытнасці было ў разгары;
ажно цэлы тэйдзень захаплялся якіхар-
мі, якія хадзілі па вуліцах на старажытных
апратках, рослымі мужчынамі, велічымі
жанкамі і маленкімі аўстраўчанамі,
— тымі адметна апранутымі ў даўнія
світкі дзесьмі ў шаломах, якія генетычнай
памяццю сваёй усладзілі славу продкаў.
Нам бытакое гістарычнае свята. Толькі без
прынку чыноўнікаў і ідалагічных прыя-
зак. Паводле добраў волі кожнага...

Аднак, важней было тут, на шведскай
землі, тое, што ў Балтыйскім Цэнтры
пісьменнікаў і перакладчыкаў кожны з нас
займеўмагчымасць пазнаёміцца з калегамі —
прадстаўнікамі Нямеччыны, Даніі,
Фінляндіі, Латвіі, Польшчы, папраца-
ваць, адчуць сябе наўпішнімі на сапраўдной
планете мастацкага слова, чаму спрыяла
таксама кантактаванне з незвычайнай аба-

ильнай і дасведчанай у літаратуры Ленай
Пастэрнак — дырэктарам Цэнтра.

Упершыню за дойті гады я ўзяла тут у
руکі не толькі паэтычнае пяро, але і амаль
забыты з цінціцтва пэндзаль мастака-сама-
вuka. Быццам свет афарбаваўся ў таналы-
насць сапраўднай сабоды, разнаволенас-
ці, адкрыцця бісконцасці часу, праз які з
табою пачынае гаварыць вечнасць!

Развітваемся. Азіраюся.. Позірк не
знаходзіць шпілю ў старажытнага храма
Святой Марыі, бізія якога, праз левіцу ў
семдзесят пяць прыступак, узвышающа
два будынкі Цэнтра, у адным з пакояў
якога адчувала я сябе наўзідзі утульня і
працадольна.

...Магчыма, больш падрабязна трэба
было бы распавесці пра мае начынья клопаты
з прывезенымі фарбамі, мальбертамі, пэн-
дзілімі, пра ранішнія прафесіі да пірса, дзе
у коле самых адчайных місцовых жыхароў
акуналася я ў халодную Балтыку, пра паез-
дкі ў рыбакі пасёлак з цікірамі пры беразе,
пра паставянную прысутнасць караблёні ў
яхтам на гарызонце, пра шыцьбу даверлівую
вытанчаную моладзь, пра маленькія рынкі
і кавярні бізі ўпаўзіруемых руйнаў

колішніх замкаў, пра старажытны цвінтар
з маўклівымі камянімі паміж лесу, дзе я
насібрала жменю суніцід, пра наведванне
канцэртаў у бліжэйшым храме і тэатралі-
заваныя прадстаўленні прости на вуліцы,
пра кантактаванне з сёстрамі нашага
Свята-Елізавецкага манастыра, якія патрапілі
сюды якраз на падзядадні свята
старажытнасці, пра сустречу з прыязнай
польскай перакладчыцай Мартарт, надзвы-
чай адукованым пеціцірбужцам Аляксанд-
рам, немкай Гізлай, латышкай Крысцінай і
іх мужам, адчайным мататыкістамі з
фермерам, якія так любіць фатаграфаваць
птушак у палёце... Але — знарачыта не
ўдаюся ў гэтага і іншых падрабязнасці, а
таксама ў моманты эканамічнага, геаграфічнага,
побытавага кшталту, таму што самае важнае тут, у шведскім Балтыйскім
пісьменніцкім Цэнтры, — усведамленне
азонавай вышыні натхнення, эмайчнай і
мысліцельнай згушчанасці, а яшчэ пас-
таяннага абнаўлення, самавыхавання,
далучанасці да энэргетыкі сапраўднай
творчасці.

Заўтра — адлёт, праз Рыгу, на Мінск.
Але ты ўжо іншы. Зменены, адхойчены.
Адроджаны. Ужо не правінціяльны геній,
а паднамоцны жыхар віялікай Планеты
з назваю, што ўзнікла на перасячэнні ка-
мічных промніяў...

Візбю!

Пасля наведвання Музею камянёу на Візба

Майму Чалавеку прысвячаеца

Гэта вікінгай маці.
Паўмесяцы разбраў каменных.

Пачынаеца шторм.

Праз вар'ітва Гальбстрыму плыву.

Семя ў lone майм.

Як жарсця ўспаконівек Мона Лізы.

Прадчуваю манаства

Гудыблінай ярасі Ѹым.

Развітння пары.

Назаўсёды. На зміг. I на вечнасць.

Каб у новых стагоддзях

Прачніца ў сінечы ня мой.

Нахіляюся знў

Над лютэркамі вечнай любові.

Саркафаг мой праstryты.

Саркафаг мой спрадвеку зямны.

Гайдчую тады на губах сваіх,

Спэсічаральных,

На расплывеных вуснах

Пранікаючи стронцяя чад.

Гэта боль пацалунку —

Таго, што быў першым... з апошніх,

На які мы ў гуртоўні

З табой не рашыліся ўж..

Бляск сузор'я — з вачніц.

Ўсё нябачнае ў новай прыродзе.

Гэта будучы свет.

Грэх і святасць спрадвечных жарсцей.

За-чи-на-ем Дзіца.

Бесцілеснае ў сне радыцці.

Гэта я — новых вікінгай маці...

Пастукала! Чуеш мяне?

Ці маркуюш — да зорак

Кожны з нас у самце ўзлітае?

Бач — Анёлы ўаходзяц. Мой. I Твой.

Каб сыграч у салодкія горны.

Гудыблімалоца з хвалі драконы

Парокаў і тайнаў людскіх.

Кожны пеклам нам зросіць.

Кожны кліча ахсыц з ім — у раіскім,

Кожны прагнє у вечнасць

I полымы мае назоў.

О каканне маё.

О сумота мая.

О святасць абарачэння.

О боль сладастраснасці.

О сэнс незапатрабаванасці.

О недаўменне закаханасці.

О — недасканасць наша!

Пробач! Пробач мне.

Пробач. Пробач мяя... не!

Але як яса балоча, о, Гостадзі...

Ліпень-жнівень 2010 г.

Выгляд шведскага горада Візбо

19 ЛІСТАПАДА, ПЯТНІЦА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 15.55, 17.00, 18.00, 19.00, 23.45

Навіны.

06.05 Дзень спорту. «Добрай раніца, Беларусь!». 06.10, 07.10, 08.15

«Добрай раніца, Беларусь!». 07.05, 08.10

Зона X.

07.30, 11.50 Дзялова жыццё.

08.35 Сфера інтэрсай.

09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша» (Расія).

10.05 Серыя «Спальны раён» (Расія).

10.35 Меладраматичны серыял «Маруся» (Украіна).

11.25 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Ёўрабачанне-2010».

11.40 Актуальнае інтар'ю.

12.10 Камедыя «Традаецца дача» (Расія).

14.05 «Іліка доктара Камароўскага» (Ток-шоу) (Украіна).

14.30 Кулінарнае шоў «Кухар дома» (ЗША).

15.20, 19.15 Навіны рэгіёна.

15.40 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Ёўрабачанне-2010».

16.00 Відэофільм АТН «Дзеці Ёўрабачання».

16.25 Жаночнае ток-шоў «Жыццё як жыццё».

17.35 Меладраматичны серыял «Маруся» (Украіна).

18.40 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Ёўрабачанне-2010».

19.25 «ЕНІО».

19.30 «Зона X». Вінікі тыдня.

19.55 Камедыйная меладрама «Маргоша» (Расія).

21.00 Панарама.

21.55 Камедыіны серыял «Адчайнай хатнія гаспадын-5» (ЗША). Заключная серыя.

00.00 Прэм'ера. Драма «Зачыненныя прасторы» (Расія).

01.45 Дзень спорту.

13.00 Нашы навіны.

13.05 Навіны спорту.

13.45 «Кантролыны закуп».

14.50 «Зразумець. Прабачыць».

15.25 «Хачу ведаць».

16.00 Нашы навіны.

16.10 Навіны спорту.

16.15 «Заручальны пярсцэнак».

17.05 «Слова жанчыне».

Шматсерыйны фільм.

18.00 Нашы навіны.

18.15 Навіны спорту.

18.20 АНТ прадстаўляе: «Чакай мяне».

Беларусь.

18.55 «Поле цудаў».

20.00 Час.

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

21.05 АНТ прадстаўляе: «Што? Дзе? Калі?

у Беларусі». Зімовая серыя гульняй.

22.30 АНТ прадстаўляе: «Музычны суд».

00.05 Фільм «Ніхто, акрамя нас...».

03.00 Начынная навіны.

06.00 «24 гадзіны».

06.10 «Мініччина».

06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».

07.30 «24 гадзіны».

07.40 «СТБ-спорт».

07.45 «Раніца. Студыя добрага настрою».

08.30 «Меч», Серыял.

09.30 «Аўтапанарама».

10.00 «Лічбі гісторый».

10.30 «24 гадзіны».

10.40 «Багатая і хаканская». Тэленавэла.

11.30 «Далёкая сваякі».

11.40 «Званая вічара».

12.35 «Дарослая гульня». Серыял.

13.30 «24 гадзіны».

13.50 «Не хлусі мненіе».

14.40 «Студэнты 2». Серыял.

15.30 «Дарыні, дарогі, грошы». Гумарыстычны серыял.

16.30 «24 гадзіны».

16.50 «Эпаратэрскія гісторыі».

17.20 «Мініччина».

17.30 «Званая вічара».

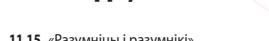
18.30 Ток-шоў «Лёс».

19.30 «24 гадзіны».

20.00 «Сталічныя падрабязніасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, малиня».

06.00, 09.00 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 «Жыць здорава!».

10.10 «Мал жонка мяне прычараўала».

Шматсерыйны фільм.

11.00 Нашы навіны.

11.05 Навіны спорту.

11.10 «Марскі патруль-2». Шматсерыйны фільм.

12.20 «Дэтэктывы».

13.30 «Разумніцы і разумнікі».

12.00 Камедыя «Каралева беланкалонкі».

13.30 Камедыя «Па сімейных abstавінках».

16.00 Нашы навіны.

16.15 Навіны спорту.

16.20 «Мой радавод».

17.10 «Дзьбытак Рэспублікі: Вячаслав Дабрынін».

19.30 «Аднін супраць усіх».

20.30 Нашы навіны.

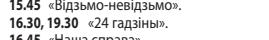
21.00 Навіны спорту.

21.05 АНТ прадстаўляе: «Беларусь-гэта мы».

23.00 «Дэтэктар хлусні».

00.00 «Грахэкстэрпрэссыскітан».

00.40 Фільм «99 франкай».

06.25 Фільм «Русалачка», СССР-Балгарыя.

07.45 Фільм «Пацалунак на ўдачу».

09.35 «Давай паспрабуем!».

10.30 «Мінск і мінчане».

11.05 СТБ прадстаўляе: «КультуРА!».

11.35 «Сандаты. Залатыя серыі».

13.20 «Новыя падарожнікі дылетанта».

13.55 Фільм «Фудзьце май мужчын».

15.35 «Дзяржаранія перадача».

15.45 «Відъзмо-невідъзмо».

16.30, 19.30 «24 гадзіны».

16.45 «Наша справа».

17.00 «Вільны горад».

17.35 Фільм «Актак і Ален».

20.00 «СТБ-спорт».

20.10 Фільм «Не каки ні слова».

22.15 Фільм «Забойства варон».

00.00 «Сакрэтныя матэрыялы».

03.15 Вострасюжэтная спартовская драма «Стрыгеры».

(Расія).

01.15 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

11.05 Дзень спорту.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароуе».

10.35 «Смак».

ЮБІЛЕЙ

ПОСПЕХІ МАЛАДОЙ СВАБОДЫ

Алег НОВІКАЎ

Вядучая правадыкальная газета Германіі адсвяткавала 20-ю гадавіну сваго існавання.

Есці сасіскі пад піва, балець за Баварью і чытаць жоўты «Bild». Гэта не ўсё, што вымагае кодзекс сапраўднага нямецкага бюргера. Апошні павінен таксама стабільна галасаваць за партыю Хрысціянска-дэмакратычнага саюза (CDU) — вядучую правадыктырыйскую партыю ФРГ. Аднак сёння з партыйнымі сімпатыямі ў бюргераў узімку складанасці.

Фрустрацыя кансерваторыйных выбаршчыкаў — следства пра- валаў кабінета Ангела Меркель — спрэвакавала падзенне даверу да CDU і запыт на новых правых. Адпаведна альтантам, калі 18 працэнтэту прыхільнікаў CDU гатовыя галасаваць за партыю, якая стаіць на больш правых пазіцыях, чым хаджкі.

Адсюль такі вялікі інтарэс да правасційных ксенафобскіх заходаў Ціца Сараціна пра тое, што турецкія эмігранты — гэта машины для вытворчасці дэзюць на хустках, да з'яўлення шэрту правых партыйных праектаў кшталт Партыі Свабоды або блоку «За Берлін». Не супрада пагуляць на гэтым попі, дарэчы, і Ангела Меркель. Можна гадаць як нядзелі спічка пра нехобнасць рэзвіція прынцыпаў міграцыйнай палітыкі.

Ціперашні правы паворот у Германіі наўрад ці быў бы магчымы без газеты «Die Junge Freiheit» (JF), што ў перакладзе значыць «малададаваць свабоду». На дніх «Маладой Свабоды» адсвяткавала свой дзівасці юбіль.

Газету заснаваў Дзітэр Штэйн, які даслову выконава функцыі яе галоўнага рэдактара. «Die Junge Freiheit» нарадзілася як школьная газета прыхільнікіў малададаваць секты кансерваторыйнай Свабоднай народнай партыі (FVP) у Фрайбургу. Штэйн быў, безумоўна, журналістам ад Бога. Інакш яго прафесія не аказа-лася б больш папулярнай за пар-

тыю, органам якой яна фармальна была. Хутка наклад аматарскага выдання вырас. У гэты момант яе аўтары вырашылі пакінуць FVP і заснаваць свой выдавецкі праект. Восеню 1990 года дэзвідзь маладых журналістаў зарэгістравалі апрацываннае таварыства «Junge Freiheit Verlag».

Далейшую гісторыю JF можна паразаўнаць з эвалюцыяй «Tageszeitung» (вядуче левасце выданне Германіі, заснаванае ў 1980 годзе). У вытоку «Tageszeitung» стаяў таксама калектыв, сабры якога інтуітывна зразумелі, што ў час постмадэрнізму газета — не проста крыніца інфармацыі, а форма палітычнай ангажаванасці. Партынны білет замяніла падпісна на газету, якая, з аднаго боку, мае выразны ідэйны палітычны профіль, з другога — прыносіць задавальненне.

Прыкладна такім жа шляхам прайшла «Die Junge Freiheit». Праўда, гэта было ўжо праз пэўны час пасля заснавання. Спачатку выдаўцам было цяжка. Каб стварыць стаўную аўдыторыю, ім давялося выдаць некалькі нумароў за свой кошт. Газеты распаўсюджваліся ў розных ўніверсітэтах ФРГ, пакуль нараэшце не ўзнікла кола падпісчыкаў.

Другім донарам рэдакцыі сталі кансерваторыйнай палітыкі, якія хутка зварнулі ўвагу на актыўнасць Штэйна і яго кампаніі. З 1993 года газета пачала выходиты раз на тыдзень. Яшчэ праз

год памер выдання павялічыўся з 20 да 28 стронак. Узнікла традыція праводзіць штогод летнюю акаадэмію для чытачоў. Нараэшце, у 1995 годзе JF змяніла форму ўласнасці: стала выдавецкім холдлінгам. У 2000 годзе на базе выдання ўзнікла аналітычнае суполка Інстытут дзяржаўнай палітыкі. Паралельна пачала выходзіць свая кніжная серыя.

У чым незвычайнасць і сакрэту поспеху «Маладой Свабоды»?

Відавочна, што газета знайшла сяве аўдыторыю. Гэта той самы бюрбер, які нездаволены напыкам эмігрантаў і хадзеў бы больш рашучай палітыкі ўраду ў гэты гадзіні. Пры гэтым, аднак, ён не хадзеў бы, каб яго лічылі нацыстам.

Перш за ўсё рэдакцыя «Маладой Свабоды» пашырала канон пра-вадыкальных прэсы, які базаваецца на культыве Трэцяга Рэйху. «Die Junge Freiheit» адмовілася ад традыцыі. Наадворт, у кінжай серыі JF можна пабачыць выданне «Забытыя герояі наўты», прысьвечаная ўздельнікам змоў супраць Гітлера ў ліпені 1944-га.

Аднак антыфашизм — гэта толькі фасад. Патрабуячы свабоды публіцыстыкі, газета ў сваіх матэрыйялах уздымае вельмі балочную і тонкія для нямецкай палітычнай культуры проблемы — Халакост, адказнасць Германіі за другую сусветную вайну, злачынствы салдат Вермахту. Даеща шмат трактовак тых з'яўў, у тым ліку і правых. Ухваляеца адна-

часова прускі мілітарызм і працы кансерваторыйных філософіяў 1920-х гадоў, на ідэйным фундаменце якіх узімку канішчыла Трэцяга Рэйху. Рэдакцыя таксама не хавае свайго крэтычнага стаўлення да волыту Веймарской рэспублікі.

Канкію журналаўства ёсць пра-вакацыя на гістарычную тэматыку, якія для не вельмі адукаванага чалавека падаюцца праудзіўмі. Напрыклад, вялікі чытачік разанае смей нядайні артыкул пра тое, што напад Германіі на Польшчу ў 1939 годзе быў прэвентыўным ударом. Быццам напярэдадні Варшава ў рамках агульнай ма-блізіцці прызвала 2 мільёна чалавек, і беднаму Гітлеру нічога не заставалася, як аддаць загад Вермахту перайсці мяжу.

Газета ахвотна дае пляцоўку для выказвання правых радыкальных палітыкіў кшталту Уда Фойгта, лідэра нацыянал-дэмакрату. Побач з падобнымі матэрыйяламі можна пабачыць цалкам палітычна каректны каментар якога-небудзь сацыял-дэмакрату або кансерватора. Гэта стварае ілюзію таго, што ненацызм — гэта нешта цалкам нормальнае.

Пад соусам заклікаў «трываць годнасць нямецкай духоўнай і культурнай традыцый», «абараніць палітычную эмансіпацию Германіі і Еўропы на аснове іх ідэнтыфікаціі і залів народад» грамадству называюцца тэмы нацыяналізму і культурнага

расізму. «Разабуць гегемонію дыскусіі — наша доўгатэрміновая задача», — сказаў яшчэ ў 1995 годзе Дзітэр Штэйн.

Нельга сказаць, што нямецкае грамадства не сочыць за паў-зучым наступам ультраправых.

У сярэдзіне 1990-х гадоў некалькі разоў рэдакцыя атрымлівала папярэднікі ад дзяржаўных структур, якія займаюць барацьбой з правым экстремізмам.

У жніўні 1994 года, пасля публікацыі ў газете супрэзілівага артыкулу пра Халакост, невядомы зрабіў падпал у друкарні, якія працавала з JF. Адказнасць за акцыю ўзяла на сябе «Група ровалюцыйных лесбіяноў». Цікава, што левыя партыі, напрыклад Зялёныя, асуадзілі атаку на «Die Junge Freiheit», пабачыўшы тут «атаку на свабоду прэсы».

У 2004 годзе Цэнтральны савет габрэяў ФРГ заклікаў палітыкаў не даваць інтэрв'ю журналістам JF. У 2005-м партыйны сход берлінскіх сацыял-дэмакратуў прыняў такую ж рэзоляцыю. У 2008 годзе пайшоў у адстаку адзін з лідэраў хрысціянскіх дэмакратуў Цюрынгія, паколькі, як стала вядома грамадскасці, быў стальным аўтарам «Маладой Свабоды».

Нигледзячы на ўсё гэта, 20-ю гадавіну сваго існавання рэдакцыя сустракае ў стане эйфарыў. У Штэйна напалеонаўскія планы — узімку наклад выдання на 40 тысяч асобнікаў і стаць тым чынам другой нацыяналінай палітычнай штотыднёвай газетай.

Аднак гэта не ўсё. Штэйн не хавае, што хадеў бы дапамагчы стварыць «партыю Сараціна» — больш правую за CDU структуру, якую, па яго словам, магла бы «перафарматаваць партыйны спектр ФРГ».

Як і парадаксальна гучыць, лёс гэтых пражэктаў зараз заляжыў ад лідэраў CDU. Калі кансерваторы адмовіліся даваць Штэйну каментары і запрашаньці яго на свае кактэйлы, выданне хутка стане маргінальным.

Аднак у атмасферы хаосу на правым флангу і папулярнасці сярод кансерватораў аনтызмігранцікі лозунгі, такія як «Германія не падбачае».

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЕСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Аздыні кандыдат ад апазіцыі, калі ён існаваў у реальнасці, мог бы лёгка выйграць першы тур выбараў і выйшаў бы ў другі фаварытам.

HTB (Расія)

С пробы Лукашэнкі абхітыць Pacio і яго празаходнія пазіцыі сур'ёзна разлавлалі Крэмль. Пакуль Лукашэнка лічыўся самым блізкім саюзікам Масквы, Pacio падтрымлівала яго рэжым у палітычным, эканамічным і ваенным плане. Аднак пасля таго, як Лукашэнка пачаў спрабаваць дэзініцац самастойна, Pacio, імкнучыся паслабіць яго уладу, робіць свой унёсак у дэмакратызацыю краіны. Pacio можа ўпершыню надаць упaryу пасрэдніштву дэмакратычных паціяў, якія падчыниліся. Аднак было бы наўна думаць, што для Pacio дэмакратызацыя з'яўляецца самамэтай. Дэмакратычныя працэдуры могуць быць для яе зручныя ў

тых выпадках, калі яны здолыны дапамагчы змяніць непрызны рэжым на лялянны.

«New Europe» (Бельгія)

Грошы ўнёслі раскол у, здаваліся б, такія блізкія адносіны Pacio і Беларусь. Доўгі час Лукашэнка карыстаўся таннымі пастаўкамі энерганосібіцай з Pacio і такім чынам фінансаваў сваю невільнікі эканамічныя бум. Зараз з нізкімі коштамі скончана, і Лукашэнка шукае сабе новых сбюроў. Тому Лукашэнка ціпер з задавальненнем прымае прадстаўнікоў Захаду, хоць мы ім павучанні і здвойнічаюць на нервы. Ён хоча збліжэння з Еўрасоюзам, і больш-менш свободныя выбары ўяўляюць яму не занадта высокай цаной. Паразы ён усё роўна не байдзца, бо апазіцыя занадта слабая. Што датычыць еўропейцай, то глыбока зімі ў насцалася.

«Sueddeutsche Zeitung» (Германия)

Еўропа выдаткуе Беларусь 3 мільярда ўраў. Еўропа савай дапамогі ў рамках праграмы «Еўропейскія партнёрства». Тым самым ЕС афіцыйна признаў: Брушель будзе готовы падтрымкаў перарабранне Лукашэнкі ў выкладу яго адмовы з дзяржавы. Аднак зімі ў насцалася з глыбокімі драматычнымі змінамі, якія звязаныя з падпісамі пад дэкларациі нацыяналізму.

«Sueddeutsche Zeitung» (Германия)

Сваймі апошнімі рэзкімі заявамі Лукашэнка, Макавія засялілі краіну. Аднак зімі ў насцалася з глыбокімі драматычнымі змінамі, якія звязаныя з падпісамі пад дэкларациі нацыяналізму.

«Росбалт» (Расія)

С ваймі апошнімі рэзкімі заявамі Лукашэнка, Макавія засялілі краіну. Аднак зімі ў насцалася з глыбокімі драматычнымі змінамі, якія звязаныя з падпісамі пад дэкларациі нацыяналізму.

«Взгляд» (Расія)

ЗАМЕЖЖА

28

▼ МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ІСПАНІЯ. ІСПАНЦЫ АДМАЎЛЯЮЦЦА АД КАТАЛІЦЫЗМУ

Xто б мог падумаць, што Іспанія — традыцыйная каталіцкая краіна, будзе сустракаць пантыфіка, які вырашыў наведаць край, такім мочымі пратэстамі. Акрамя таго, візіт Папы даў нагоду шматлікім сацыялагічным кантаром аптытаць іспанцаў пра тое, як яны ставяцца да рэлігіі. Лічбы дастатковая цікавыя: 73 працнта насељніцтва адносіць сябе да вернікаў Касцёлу. Аднак толькі 29 працэнтага

рэгулярна наведаюць царкву. Найбольш мочымі страты Касцёла мае сірод юнацтва. Толькі палова маладых іспанцаў вераць у католіцкія догмы. Праўда, сірод людзей маладей за 18 гадоў каталікоў амаль 82 працэнты. Цікава, што вучні прыватных школаў больш рэлігійныя, чым іхнія калегі з дзяржаўных установаў. Увогуле, падзенне цікавасці да рэлігіі часткова звязана з палітыкай кіруючай у Іспаніі Партыі сацыялістыў. Аднак атэстам эгата мала. Яны патрабуюць перагляду давомы паміж Ватыканам і Мадрыдам, якія была заключаныя 30 гадоў таму. Адпаведна документу, Касцёл атрымаў шмат эканамічных і сацыяльных прывілеяў. Акрамя таго, сацыялісты баяцца прынесьці закон аб аддзяленні царквы ад дзяржавы. Каталіцызм дасколь застаецца афіцыйнай рэлігіяй.

Па матэрыялах іспанскай прэсы

РАСІЯ. А ХТО ЗАМЕСТ ПРЭЗІДЕНТА?

Дзяржаўная дума прыняла закон, які забараняе дубляж назваў пасад кіраўніку федэральных і мясцовых адміністрацый. Такім чынам, Якуція, Башкірія, Татарстан і яшчэ шэраг суб'ектаў федэрациі, якімі па мясцовых кантстытуціях кіруюць прэзідэнты, апынуліся ѿ пікантным становішчы. Лічарам рэспублік траба прыдумляць сабе новыя тулыты. Маскva пратранае ім называцца праста — «кіраўнік рэгіёна». Але ў глыбіні з этым не згодныя. У прыватнасці, доктар гістарычных науак, сапраўдны сябра Акадэміі науак Якуціі Васіль Іваноў знойшоў тулыт. Пo меркаванні прафесара Іваноў, ёсьць два прымыслыя варыянты тытулу кіраўніка Якуціі — «кулуба» і «басыльк». «Кулуба» — гістарычна адпавядзе становішчу агульнагранічнага лідэра грамадства, а «басыльк» мае некалькі значэннія, у тым ліку «самы паважаны», «шліхетны», «правадыр грамадской группы», «начальнік». Ініцыятыва пакуль не каментуеца ў ўрадзе рэспублікі, затое яна выклікала цікавасць у інтэрнэце. Шматлікія каментары рабяць прэзідэнту Якуціі Ягору Барысаву ўзяць сабе адразу два тулыты і звяца «кулуба-басыльк».

Па матэрыялах расійскай прэсы

ПАР. ПЛЕМЯ МАНДЭЛЫ — ЗА СВАЮ ДЗЯРЖАВУ

Племя тэмбу (субэтнічнай супольнасці коса), з якога паходзіць Нельсон Мандэла, першыя чарнаскеры прэзідэнт Паўднёва-Африканскай Рэспублікі (ПАР), плануе выйці з-пад кантроля Прэзідэнты і стварыць сваю ўласную дзяржаву. Пра эта заяўку кароль клану Буелехай Даіндзьєба. Па яго словам, падданыя дайно ўжо прасіць падобную зяўю. Апошнім, што перапоўні чаушу цярпення, стала крымінальная справа, якую завялі на яго каралеўскую асабу ў Прэзідэнты. Следныя лічыць, што кароль мае дачыненне да выкрадання нейкай жанчыны на землях тэмбу. Калі суд дазвядзе, што манарх спарадыў вінаваты, яго чакае да 15 гадоў турмы. Аднак да суда спраса можа не дайці, паколькі раней падзарэваныя можа стаць лідэрам незалежнай краіны Тэмбулэнд (Thembuland) — так плануеца называць новую дзяржаву. Праўда, Тэмбулэнд можа не з'явіцца на мале ў выніку, калі ўлады ПАР прынесць крымінальную справу на карала, і ў дадатак да маральнаў кіруйду выплаціць яму прыкладна 110 тысяч долараў. Цэнтральны ўрад ПАР пакуль праігнараваў сепаратысцкія забабоны тэмбу, называўшы зяўю яго карала «жартам».

Па матэрыялах «Mail and Guardian» (ПАР)

ЕГІПЕТ. ВЫБАРЫ, ЯКІЯ ЗМЕНЯІЦЬ КРАІНУ

Хосні Мубарак, прэзідэнт Егіпта, нарэшце прызначыў дату парламенцкіх выбараў — 28 лістапада адбудзеца першы тур, а 5 снежня — другі. Абраниe заканадаўчага органа стане прэзідэнтам да прэзідэнцкіх выбараў, прызначаных на верасень 2011 года. Выбары, па меркаванні шматлікіх экспертаў, будуть вяжоў ў егіпецкі гісторы. Сам Мубарак, якому 82 гады, сыходзіць са сцэны, пакідаючы пасля сябе краіну, у якой, аднак, назіраецца крэзіс даверу да інстытуту рэспублікі. Не хуткіх парламенцкіх выбараў, нягледзячы на шматлікі перашкоды з боку ўладаў (егіпецкі ЦВК нават забараніў на выбараў выкаристоўваць рэлігійную знакі), вядучая партыя апазіцыі «Браты-мусульмане» разлічвае атрымаць 30 працэнтэй месццаў. Відавочна, што пераможа прэзідэнцкая Националь-дэмакратычная партыя, якой намалююць патрэбную лібі. Але настав траціна парламента — ужо плацдарм для законнага прыходу да ўлады антызахоных сіл. Тым больш, што праз год «Браты-мусульмане» змогуць вырашыць вынік прэзідэнцкіх выбараў. Пакуль у структурах улады німа адзінства наконт нашчадка Хосні. Канкурэнтнай два: яго сын Гамаль і Амар Сулейман — шаф разведкі. Калі яны абводва пойдуть на выбараў, то «залатая акцыя» будзе ў ісламістах.

Па матэрыялах брытанскай прэсы

ЦІКАВА

БУРЫ ПРЫЕДУЦЬ У ГРУЗІЮ

Алег НОВІКАЎ

**Уся Грузія ў апошнія
дні бурана абліяркоўвае
нечаканую навіну. Урад
краіны пачаў актыўна
лабіраваць перасяленне
пайднёваафрыканскіх бураў на
тэрыторыю Грузіі.**

У кастрычніку на грузінскім тэлебачанні быў паказаны сюжэт пра планы перасялення белых фермераў-бураў з Паўднёвай Афрыканскае Рэспублікі (ПАР) у Грузію.

На экране турысты-буры агледзелі працаваныя землі, сустрэліся з афрыканскімі асобамі і азнаёміліся з агульнай сітуацыяй у Грузії. Асабіста міністр МУС Грузіі зрабіў уводзіць у крымінальную сітуацыю ў краіне і падроздніраваў эффектунасць працы грузінскай паліцыі.

У якасці бонуса турысты ўсяго за 10 хвілін аформілі грузінскія правы на кіраванне міжнароднага ўзору і ў падзарунне атрымалі ад міністра асабістую шумары — у ПАР гэтыя працы займае, дарэчы, 3 месяца.

Пра прычыны міграцыі на Каўказ паведаміў адзін з турыстаў. Ён кажа, што ў ПАР белых фермераў тэрарызуюць чарнаскеры. Шанец на выратаванні белым фермерам прапанавала Грузія.

Міністр па спраўах дыспары, у сваю чаргу, сказаў, што Грузія гатава прыняць усіх белых фермераў ПАР — 41 тысяча сем'яў (гэта каля 150 тысяч чалавек), якія сплатна надзяліць іх зямлі і максімальная спрасіць афармленне ўсіх неабходных дакументаў на побыт. Дарэчы, фермер з ПАР Вільям До Клерк ужо атрымаў грузінскія грамадзянствы. «Ідэя грузінскага ўраду прывезіць сюды фермераў вельмі добраў. Яны могуць прынесці Грузіі шмат выгаду. Крымінальная сітуацыя ў ПАР з кожным днём пагаршаецца. Калі ў Грузіі будзе гарантавана асабістая бяспека бураў, а таксама іх уласнасці, то гэты спраўе будзе спрыць вялікі поспех», — сказаў До Клерк.

Бяспека белых фермераў пасля прыходу чарнаскераў большасці да ўлады спарадыў з'яўляецца вялікага праблемы ў ПАР. Сёння тэм забіваюць калі ў тысяч белых агардышаў у год.

Дзяліца спрэвайдлівасці, варта дадаць, што не толькі белыя, аднак і чарнаскеры фермеры ў ПАР з'яўляюцца ахвярамі злачынстваў. Акрамя таго, урад спрабуе штосьці зрабіць. Некалькі міністэрстваў паліцыі пайшлі ў адстаку ўзімудзельнасці спрэвайдліць. Ва ўрадавай партыі Афрыканскія нацыянальныя кангрэс ідэя дыскусіяў прыходзіць з боку ўладаў (егіпецкі ЦВК нават забараніў на выбараў выкаристоўваць рэлігійную знакі), вядучая партыя апазіцыі «Браты-мусульмане» разлічвае атрымаць 30 працэнтэй месццаў. Відавочна, што пераможа прэзідэнцкая Националь-дэмакратычная партыя, якой намалююць патрэбную лібі. Але настав траціна парламента — ужо плацдарм для законнага прыходу да ўлады антызахоных сіл. Тым больш, што праз год «Браты-мусульмане» змогуць вырашыць вынік прэзідэнцкіх выбараў. Пакуль у структурах улады німа адзінства наконт нашчадка Хосні. Канкурэнтнай два: яго сын Гамаль і Амар Сулейман — шаф разведкі. Калі яны абводва пойдуть на выбараў, то «залатая акцыя» будзе ў ісламістах.

Невядома, як у выніку складеніца лёс перасяленцаў з ПАР у Грузію, і наогул, ці шмат фермераў

У ПАР з настольгій узглядваюць апартэйд

перасяленцы для іх — штосьці накшталт людзей другога датунку. Грузіні ў іх уяўленні патрапяюць у катэгорыю больш развітых азіятаў. Ох, не думаюць грузіны, каго запрашчаць збираюцца. Во буры — не рускія Іваны і Сцяпаны. Афрыканеры замахнуцца на самае святое — прымусіць ганарлівых горцоў працаўцаў. У Грузіі дакладна пачнешца грамадзянская вайна».

Сябры лагеру прыхільнікаў праекта, у складе якіх, сцвярджаюць, што практика запрашэння замежнікаў — частка грузінскай палітычнай культуры. Яшчэ цар Давыд запрасіў полаўцаў. Германскія асаднікі былі высліканы ў Закаўказскім краі генералам Ярмолавым. Каб забіспечыць развіціць каланізацыі, ён нават адміністратуры кантроль за імі, дапушціў самакіраванне грамады, а галубы нагляд даручыў камітуту пад старшынствам чыноўніка ніемецкага падарыў. Германскія асаднікі былі высліканы ў Закаўказскім краі генералам Ярмолавым. Каб забіспечыць развіціць каланізацыі, ён нават адміністратуры кантроль за імі, дапушткі самакіраванне грамады, а галубы нагляд даручыў камітуту пад старшынствам чыноўніка ніемецкага падарыў.

Сябры лагеру прыхільнікаў праекта, у складе якіх, сцвярджаюць, што практика запрашэння замежнікаў — частка грузінскай палітычнай культуры. Яшчэ цар Давыд запрасіў полаўцаў. Германскія асаднікі былі высліканы ў Закаўказскім краі генералам Ярмолавым. Каб забіспечыць развіціць каланізацыі, ён нават адміністратуры кантроль за імі, дапушткі самакіраванне грамады, а галубы нагляд даручыў камітуту пад старшынствам чыноўніка ніемецкага падарыў. Германскія асаднікі былі высліканы ў Закаўказскім краі генералам Ярмолавым. Каб забіспечыць развіціць каланізацыі, ён нават адміністратуры кантроль за імі, дапушткі самакіраванне грамады, а галубы нагляд даручыў камітуту пад старшынствам чыноўніка ніемецкага падарыў.

Сапрэду, не паспелі буры прыехаць, як апазіція пачала атакаваць Саакашвілі. Як паведаміў адзін з лідэрў апазіційнай Лейбэрыйскай партыі Грузіі Георгій Гутава, урад Саакашвілі рытуале праект змену на закон пра сельскагаспадарчую землі. Цяпер грузінскія сяляне будзяць пазбяўлены землі. Па яго інфармацыі, на новым кіраўніцтве, не ў «квітнёвую» пад старшынствам чыноўніка ніемецкага падарыў. Германскія асаднікі былі высліканы ў Закаўказскім краі генералам Ярмолавым. Каб забіспечыць развіціць каланізацыі, ён нават адміністратуры кантроль за імі, дапушткі самакіраванне грамады, а галубы нагляд даручыў камітуту пад старшынствам чыноўніка ніемецкага падарыў.

Саакашвілі пачаў з'яўляцца на публічных зборах, падкресляючы, што яны не адэксватыўныя. Але ён не выдатніюю ўспышыў. «Дык чаму ж менавіта ў апаленую вайну, «галодную», страшна кдумавану і злачынную» Грузію з яе «далёка не адэксватыўным» прэзідэнтам? А не ў «выдатніюю Расію» (якак ёсі такася ўсакраізская культураная), не ў «квітнёвую» пад новым кіраўніцтвам Украіну (і да культурных ёўрапейскіх цэнтраў значна бліжэй) ды не да бацькі Лукашэнкі, нарэшце?» — пытаванца наведвалінскі форумамаў у скептыкаў і крытыкаў.

Цікава, што шматлікія расійскія каментатары думаюць, што за праектам па перасяленні хаваецца не эканоміка, а геапалітика. Блогеры ўзглядваюць, як буры ў свой час дастойна супрапоціўляліся акупантамі бурскіх рэспублік англічанамі. Калі яны пераедуть у Грузію, яны, безумоўна, па іх разліках, уздымуць абараназдольнасць новай рэдзіцы. На некаторых інтэрнэт-форумах сур'ёзна кажуць пра непазбежнасць будучай руска-бурскай вайны.

ВЫБОРЫ

ЯК РУСКАМУ СТАЦЬ КАЗАХАМ?

Алег НОВІКАЎ

Прэзідэнтам Казахстана можа быць толькі этнічны казах і ні ў якім разе не рускі. Такую заяву зрабіла частка казахскай апазіцы.

Нагадаем, 28 кастрычніка ў Алма-Ате група казахскіх нацыяналістаў сарвала прэс-канферэнцыйны лідэр партыі «Алга!» Уладзіміра Казлова — закідала яго яйкамі і пластикаўымі пляшкімі з мінеральнай вадой. Віна апопіннягі заключаліся ў тым, што ён — не этнічны казах — вырашыў выставіць сваю кандыдатуру на пасаду презідэнта краіны. Выбary запланаваны на 2012 год.

Невілікай па маштабах патасоўка раскалола казахскую апазіцыю і грамадскасць.

Адна частка аўтадналася вакол Гульбахрам Жуніс, якая прадстаўле рух «Калкастан-86». Гэта ветэраны падзеі 16 снежня 1986 года, калі адбыўся выступ казахскай моладзі пад патрытычнымі лозунгамі. Па афіцыйнай версіі, хваляванні пачаліся з-за раслання Гарбачава зняць з пасады першага сакратара кампартыі Казахстана Даімухамеда Кунава, і замяніць яго на Янгена Кілбіним, першым сакратаром Ульянаўскага абкама партыі. Удзельнікі беспарядку патрабавалі прызначыць на пасаду не «варага», а казаха ці рускага з працтадыўной мясцовай элітой, для якога Казахская ССР з'яўлялася радзімай. Выступ быў пададзены ў рамках спецыяльнай міліцыйскай аперации. Пасля абвінэння незалежнасці удзельнікі снежанскіх падзеі сталі нацыяналістичнымі героямі.

Менавіта ўдзельнікі руху «Калкастан-86», або, як іншак называюць, «дзекабрысты», сёння зноў разнімавалі заклік 1986 года: «Кожнай нацыі свайго пра-
вадыра».

Па думку Жуніс, «нацыяналістыя меншасці ў рэспубліцы маюць права браць узел у палітыцы краіны, калі не будуць лезці ў вялікую палітыку. «Казахстан — гэта зямля казахаў, — упоўнёная яна, — а значыць, нехадна, каб у казахаў быў свой правадыр».

Іншы «жалкастанец», удзельнік снежня 1986-га Амангязы Карыпжан у сваіх заявах пра адсугненіе права Уладзіміра Казлова ўдзельніцу ў прэзідэнціх выбарах пайшоў яшча далей. Ён згадаў пра то, што Казлоў паабіцаў да выбараў выучыць казахскую мову. Пасловіцах Карыпжана, «малая ведаць казахскую мову», трэба яці і «духам, целам і каранімі ўсе цалкам казахам». «Каша-маша не пройдзе», — падвёў ён рысу. Акрамя таго, Амангязы Карыпжан лічыць, што рускія могучыя балаватацца ў прэзідэнтам Казахстана выключна тады, калі іх продкі жылі на казахскай зямлі 400 гадоў. «Чаму менавіта 400?» — спытаў у Ка-

Гульбахрам ЖУНІС

рыпжана хтосьці з журналістам. — «Тому што расійская акупанцыя Казахстана цягнецца ўжо 400 гадоў», — адказаў той.

Нарэшце «дзачка казахскага народа» — так называе сябе Жуніс — з'яўляўся ўвагу на прозівічную кандыдатуру ад партыі «Алга!». Па іх словам, абраць чалавека з прозівічам Казлоў на пасаду лідера — тое ж самае, што запісаць усіх казахаў у казлы.

Другая частка апазіцыі падтрымала Казлова. Па-першае, адпаведна канстытуцыі, кожны грамадзянін краіны можа заніць пасаду прэзідэнта. Па-другое, ужо сам факт таго, што на візочуюю пасаду балатуецца рускі, — вельмі сімвалічная падзея. На працягу ўсяго праўлення Назарбаева афіцыйная прарапаганда казала, што толькі Нурсултан гарантую Казахстану ўзрасці і падтрымка ўніверсальнай мір і правы. Аказалася, што рускія, якія сведчыць учынкам Казлова, не ўзахалілі ад рэжыму.

Узінка канцыпцыя тандэмнай пераходнай апазіцыі. Яе абароне стары нацыяналіст Жасарал Куанышлін які таксама высунуў свою кандыдатуру на пасаду прэзідэнта. Аднак працаўцаў збіраеца з казахскім сегментам элітарата.

Сутнасць гэтай ідэі тлумачыць газета «Республіка»: «Транзітна-празідэнцік тандэм — сімбёл «рускага» дэмакраты і казахскага нацыяналіста — сведчыць пра то, што празідэнцікі палітэхнолагічнай цяжка будзе выкарыстоўваць раскрычаныя транд міжнацыянальнай згоды, як выключную заслуగу казахскіх уладаў. Не працістаўленні «мы, улада, — умераныя асвечаныя нацыяналісты» і «яны — рагыкалы-казахізатары» згуляць будзе цяжка».

Казлоў — Куанышлін таксама сцвярджаюць, што «Жалкастан-86» — гэта замова ўладаў. Інцыдэнт і сапраўды паказаў даўні крыліс у асяроддзі «жалкастанаўскіх» арганізацый, якіх у краіне аছ сем штук. Адно крыло з іх выступае за дэмакратычныя змены, а іншае — адкрыта падырвае аўтарытарнаму рэжыму Назарбаева і атрымлівае ад яго бонусы. Цікава, што ў снежні 1986 года Назарбаев як апаратчык быў па розныя бакі барыкад з дзеякастрамі.

Наколькі будзе паспеховым праект тандэмнай апазіцыі, пакуль казаль зачынасць. Тым больш, што яго ўдзельнікі — рускі дэмократы і казахскія нацыяналісты — часам не гатовыя да супрацоўніцтва. Не паспей Куанышлін прызначыць значэнне рускага фактара, як у рунце з'явіліся яўна шавіністичныя заявы кшталту: «Без прагматычнага рускага ядра апазіційная тусоўка ў большай ступені, чым сама ўлада, апынулася інгалектуальна слабай і гладзюковатай. У шэрагах апазіцыі застаюцца штыклюмпен і маргіналы, а таксама частка аульнай моладзі, якай падпала пад упłyў нацыяналістичнай рыторыкі. Так што ў гэтых умовах, вельмі неспрыяльных для апазіцыі, трэба шукава нестандартнай рештні, каб наогул не вынасці ў асадак».

Не кожуны пра то, што Казлоў — цёмная кабылка. Людзі баяцца, што лідэр «Алга!» паддаўся ў прозідэнці, каб зрабіць сябе піяр.

Тым часам, відавочна, што на правакацыі «Жалкастан-86» справа не закончыцца. У казахскі інтэрнэт нехта запусціў яўна пра-
вакацыйную плёткту пра то, што Уладзімір Казлоў ніякі не рускі, а габрэй.

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

ЁАННА
КЛУЗІК-РАСТОЎСКА

Польскі палітык, былы міністр Ёанна была выключаная з шэрагаў партыі «Права і Справядлівасць» (PiS) за «парушэнне статуту». Выключэнне Ёанны пастаўіла на вушы ўсё польскую палітыку. Ціперація яе формула, нагадае, уяўляе супрацьстаянне ліберальнай «Грамадзянскай платформы» (PO) і кансерватывнага PiS. Такая дыхатамія шмат каму не падабаецца. Папулярная думка пра то, што, калі б які-небудзь палітык заснаваў новы цэнтралістычны праект, ён бы мог адцягнуць на сябе шмат галасоў электратуры. Менавіта пра ідэю стварэння такой партыі марыць, па чутках выключаная з PiS Ёанна. Іх сведчыць вынікі альгантана, якое арганізавала агенцтва «GFK Polonia», калі ў сёння адбываўся выбары ў Сейм і Клузік-Растоўска мела б сваю партыю, за яе аддлігі галасы прыкладна 30 працівай выбарчыкам. Лічыцца, што праект стварэння партыі Ёанны закончыцца праз два месяцы. Цікава, што ідэя стварэння новай партыі вітаў Януш Палікт — былы сябра PO, які ў сваю чаргу спрабаў раскальцоў «Грамадзянскую платформу» і заснаваць левы ліберальны праект.

ВАДЗІМ
КАЛЕСНІЧЕНКА

Дэпутат украінскага парламента-дэпутат-лідар грамадскага руху «Рускамоўная Україна» юнёс у парламенте запраектаў, паводле якога ва Украінскай мове паніцыя «рускі» і «расіянін» будуть разведзены. Ён пропануе ў выпадках, калі згадваюцца рускія грамадзяне Украіны і іх роднай мове, па-украінску пісаць «руській» і «руська мова», а слова «росіянін» выкарыстоўваць толькі ў выпадках, калі гаворыць ідэя пра грамадзян Расіі. Па словам дэпутата, «справа ў тым, што рускамоўная грамадзяняне Украіны з'яўляюцца карэннымі жыхарамі нашай краіны. Аднак калі на украінскай мове пра іх кажуць «росіянін» і іх мову завуць «російскім мовам», у гэта ўкладваеца падтэкст, быццам гаворыць ідэя пра грамадзян іншай краіны. «За кошт змены мы дадзім магчымасць усім нашым рускамоўным грамадзянам зразумець, што яны з'яўляюцца пайнавартаснымі грамадзянамі Украіны. Акрамя таго, не варта забываць, што Русь пачала на берагах Дняпра», — лічыць Калеснічэнка. Нацыяналістамі гэтая ідэя прыйшла не даспадобы. «А чаму «рускіе», а не скіфы?» — пытаяцца яны. Нацыяналісты лічача, што Калеснічэнка адмыслова ўкарарыла слова «рускі», каб «плакаць», што яны, рускія, заўсёды былі на гэтай зямлі, а вам, украінцам, тут не месца». Зрэшты, паколькі ў камітэце па культуры Вярховай рады адзінціці сібір востес — нацыяналісты, шансу на то, што праект будзе зацверджаны, вельмі мала. Але гэта пакуль, бо ў наступным парламенце расклад можа змяніцца.

МАХАМЕД VI

Кароль Марока ўвесі мінулы тыдзень абараніў твой званы «Зялёны марш» — чын свайго бацькі караля Хасана II. Хасан II роўні 35 гадоў тому — 5 лістапада 1975 года — прымусіў іспанцаў пакінучь рэгіён Заходняя Сахара. Гэта была незвычайная акцыя. Прыкладна 300 тысяч грамадзян Марока без зброі, маючы ў руках выключна зялёны сцяг і Каран, ухавші ў іспанскую калонію і прымусіў кананізатару пакінучь край. У тым жа годзе у Мадрыдзе была падпісаная дамова пра то, што Заходняя Сахара будзе падзеленая паміж Марокам і Маўрытаніяй. Прауда, самі туўбліцы адмовіліся прызнаваць дамову. З 1975 года існуе баявы рух супраць заходніх сахараціў, які прадстаўляе Фронт Polisario. Фронт (дарэчы, сябра Сацыялістычнага Інтэрнацыоналу) патрабуе незалежнасці для краю. У 1991 годзе бакі вырашылі прыпыніць вайсковыя дзеянін, аднан звялікага прагрэсу ў перамоўах німа. Polisario патрабуе рэферэндуму бяз незалежнасці, а мараканцы лічыць, што Заходняя Сахара — іх гістарычна тэрыторыя. Пра гэта яшчэ раз заявіў 5 лістапада Махамед VI у специальнай прамове, прысвечанай гадавіне «Зялёнага маршу». З іншага боку, Рабат пагадзіўся пачаць з пайстнамі перамоўы, якія падзіліся ААН пройдзуть у Нью-Ёрку. Агліадальнікі пішучы, што Polisario і афіцыйныя Рабат могуць дасягнучы кампрамісу, калі Марока дасць рэгіёну ўнутраную аўтанаомію.

▶ ВЫСТАВА

ВЕКА ПОМНАЯ СЛАВА. «ГРУНВАЛЬД»

Аляксей ХАДЫКА

3 лістапада Беларускі саюз мастакоў і галоўная мастака галерэя Рэспублікі Беларусь — Палац мастацтваў презентавалі наведвальнікам выставу «Грунвальд».

Адзнячым некалькі момантаў як мастака-культурнага, так і каліяпілітычнага характару. Выставу «Грунвальд» можна было б назваць «чарговай» падзеяй у шэршне мэртвымістv'ем з нагоды святкавання выдатнага гістарычнага юбілею, калі б не было відома, што гэта маштабная акцыя ад-

былася не ў рамках ажыццяўлення ідзялагічнага курсу «вірхоў». Нягледзячы на відавочны паварот апошніх да разумення капштучніх хось бы «выкарыстання» здабытку нацыянальнай гісторыі і культуры. Прадстаўніка Мінкультура на адкрыцці так і не дачакаліся.

Тым не менш, юбілей 1410 года пераважна намаганнямі грамадскасці ўдалося настолькі эфектна і эфектнай адзначыць шэрагам мэртвымістv'ем мастакага, літаратурнага і музычнага (прыгадаем нядзяўную прэм'еру новай праграмы «Класік-Авангарда» Уладзіміра Байдава) характару, што склалася ўражанне цэльнай дзяржавай на праграмы святкавання. Невыпадкова вернісаж наведалі сурагнатары выставы «Грунвальд» з Польшчы і Літвы, надаючы яму міжнародны рознанне.

Ад юблейных экспазіцый цяжка чакаць эксплюзіўных творчых адкрыцій. Аднак на «Грунвальдзе» кідаюцца ў очы бліспрочынныя знаходкі арганізатораў. Выдатна вырашана тэма «дзіцячай» творчасці — замест збору хатынчыкаў на стылі разнастайнай малионакі пачаткоўцаў чарговых, папулярных ап燥шнім часам, гламурненькіх «плошавых сэрцаў», далёкую залу ніжніга паверха разам з фотаздымкамі тэатралізаванага рэстайлінча на грунвальдскім полі летам 2010 года занялі выдатныя

мадэрн-рэнсанструкцыі беларускіх замкаў, палацуў, цэрквеў і нават старога мінскага чыгуначнага вакзалу, добыне выкананыя вучнімі мінскай гімназіі з архітэктурным ухілам №75. Моладзь — знайміся і вывучай сваю гісторыю ў стылі гульні-рэнсанструкцыі!

У зале графікі сканцэнтраваліся творы ўсіх мастакоў, якія сістэмна звязваюцца да гістарычнай тематыкі — ад Купавы да Татарнікава. А экспазіцыі «жывапіснай» залы горніга паверха адзначылі наступны момант. У гэтак званай VIP-зоне, аднак не на самы важным месцы, знаходзіцца дзве амаль манументальныя карынты графіка і кірауніка Беларускага саюза мастакоў Уладзіміра Савіча. Не ў парадку падхалімажу адзначын, што калі адміністрація творчай суполкі не забываеца на творчыя ж (здаеніца, удаль) эксперыменты, гэта спрыяе здравой атмасферы ў мастакоўскім аб'яднанні.

Зноў-такі, кіраўніцтва саюза, якое актыўна бывае ўзделу на усіх патранаванай афіцыйнаймі ўладамі акцыі, паказвае такім чынам сваю грамадзянскую пазіцыю і жаданне станоўча ўпільваць на атмасферу ў грамадстве. Пра тое говорыць і дойгае пранікненне выступленне з уступным словам хутчай афіцыйнага гісторыка, доктара гістарычных навук Юрасія Бахана, у сувязі з найкай апазицыйнай ніколі не заўважалага.

Можна навет пакінуць без разкаці кепікі ў інтэрнэце з рыцарскага міжобу на паркете, які на вернісажы надышоў за доманістрацыйнай рэнсанструкцыі гістарычных танцоў у гістарычных жа касцюмах. Урэшце, падобнай па тэматыцы падзеі адпавядзе познаймі канаграфія тэатралізаванага адкрыцця. Прынамсі, моманты «папосавасці» ёй часам не замінаюць: для таго, каб сфатографаваць калі вілізана ў цэль рост «стараудаўнія» камплекту рыцарскага даспеху на ганку Палаца мастацтваў, у той вечар выстрояўліся чэргі як жанчын, так і мужчын. Дарослыя людзі радаваліся, як дзеці.

Арганізатары выставы дэкларуюць, што яна «цигамі двух тыдняў будзе знаёміць наведвальнікаў з унікальнымі творамі, што праз 600 гадоў пасля грандыёзной

Выставка працуе па 21 лістапада.

▶ ЦІКАВА

ЭЛЕМЕНТАРЫУМ

Аляксей ХАДЫКА

9 лістапада ў Галерэі «Ў» (Мінск, праспект Незалежнасці, 37а) адбылася выставка пад назвай «Элементарыум» — прасторавых аб'ектаў і відэартаў, якія ўваже наведвальнікаў прапанаваў Констанцін Мужаў.

Малады мастак вядомы публіцы як удзельнік «Беларускага павільёна» на 53-й Венецыянскай біенале, праекту ART.INTOUCH ды

і частковая падобнымі экспанаванымі зарас творамі, паколькі сам «Элементарыум» — праект у руху. Ён ужо частковая разлізоўваўся на іншых выставачных пляцоўках Мінска ў 2009—2010 гадах.

У халаднавата-пурстычнай прасторы галерэі дзесяць аб'ектаў, паказ якіх суправаджаеца гукамі фонавай музыкі і кадрамі на двух экранах (таксама рух геаметрычных аб'ектаў), глядзіцца выключна цэласна. Мастак стаўшы чысты эксперымент: як праз простира геаметрычныя аб'ёмы і канструкцыі з каліяровых элементаў-модуляў перадаць пачуцці, руху

застылым матэрыялем, існаванне чатырох светатворных прыродных стыхій.

Агонь, паветра, вада, зямля — чатырызынамітыя элементы пачатку, на якіх у еўрапейскай традыцыі з античнасці будзеца ісці разнастайнасць жыцця. Чалавеку з класічнай мастакай адукацыяй, магчымы, адразу прыгадаеца знакаміты «Польскі вершнік» Рэмбрандта, партрэт беларуса Марыціна Аляксандра Агінскага з нью-йоркскай галерэі Фрыкі, дзе таксама пануюць гэтыя чатыры асноўныя элементы. Там яны ўвасоблены ў эстэтыцы рэалістычнага адлюстравання. Але на двары не XVII, а XXI стагодзіз, і традыцыя падпадае пад выпрабаванне новага мастака-навуковага аналізу шляхам раскладкі на элементы.

Так і атрымліваеца «Элементарыум» — здавалася проста, але ж цікава і, здаеніца, плённа і эфектна. Выстава камерная, як лабараторыя даследчыка, але варта завітаць на яе на некалькі хвілін, каб пранікнуша нязвычайным пачуццём пошуку.

▶ ПРЕЗЕНТАЦЫЯ

КНІЖНАЯ ВЯРШЫНЯ

Аляксей ХАДЫКА

У рамках XIII Мінскага форуму 4 лістапада ў Міжнародным адукатыўным цэнтры адбылася знакавая падзея.

Пры перапоўненай зале ў прысутнасці шматлікага дыпломатычнага корпусу, намесніка міністра замежных спраў Беларусі Валерія Варанецкага, шматлікіх удзельніц з беларускага і німецкага боку 1 гасці адбыліся прэзентацыі незвычайнага выдання — вялікага беларускі-німецкага слоўніка на 70 тысяч слоў і выразаў. Незвычайнага таму, што, калі беларуская мова збагачаеца такай фундаментальнай працы, яна лішні раз падкраслівае сваё права на пачаснае месца ў еўрапейскіх народоў.

Фаліянт вялікага фармату А4 у 608 стронанак на цвёрдай вокладцы накладам 1000 асобнікаў выдаў абанізны ў справе падрыхтоўкі спецыяльных выданняў Зміцер Колас. Менавіта яго праца — тэхнічнае родагаванне, на якое пайшло нямало месяцаў, зрабіла слоўнік дасканальнym у тэхнічным і паліграфічным плане.

А пачыналася ўсё яшчэ ў далёкіх 1990-я, з працы нябожчыка Уладзіміра Марыціна Аляксандра Агінскага, якую ў 1994 годзе пераняў галоўны аўтар слоўніка — паважаны спецыяліст Мікалай Кур'янка. Цяжка апісаць увесці доўгі навукова-даследчыцкі шлях, які яму давялося прайсці. Прыгадаем

толькі тое, што перад выхадам працы творчаму калектыву яе аўтараў давялося перажыць два землятрусы — рэформу спачатку німецкай, а потым беларускай мовы.

Але тэя 20 чалавек, якія ў розных галінах прыкліпіся да спраў нараджэння чарговай кніжнай вяршыні — а слоўнікі такімі вяршынімі з'яўляюцца, — далі рады. Прыгадаем некаторых з іх — з беларускага боку маладога лінгвіста Аляксея Серку і Лівона Баршчэўскага, з німецкага — Моніку Ке́стнер. І рэдактараў на фінальнай стадыі, якімі бытъ ўжо Кур'янка, Баршчэўскі і немец Томас Вайлер.

На прэзентацыі багата цэпльых слоў пра выданне сказалі і гості форуму, і яго арганізатар — Райнер Лінднер. А слоўнікі разыходзіліся бы гарачыя піражкі — куплялі іх німецкі амбасадар з гасцімі з Німеччыны, настылі

Спеціялісты, якія ўжо паспелі папярэдне азнаёміцца са слоўнікам, адзначылі, што выданне з'яўляецца значным крокам наперад у сваёй галіне, калі парыўнаць яго з папярэднім німецкі-беларускім слоўнікам. І не толькі ў паліграфічнай якасці. Адчужваеца ўзліпненая праца німекамоўнага спецыяліста ў калектыве (носьбіт мовы). Больш пераканаўца выглядае сістэма транскрыпціі і транслітарацыі (праца Лівона Баршчэўскага). Абгрунтавана апрацаваны корпус гістарычнай і біблейнай тэрмінолагіі і шмат што іншае.

КУЛЬТУРА

ДЫСКУСІЯ

ПРАБЛЕМЫ БЕЛАРУСКАЙ ІДЕНТЫЧНАСЦІ

**Філасофская дыскусія
на пытаннях, звязаных
з проблематыкай
беларускай
нацыянальнай
ідэнтычнасці,
адбудзеца 13 лістапада
ў «Ліберальным клубе»
ў банкетнай залі гатэля
«Еўропа».**

Галоўныя эксперты — філософ-гуманіст Валенцін Акудочік, гісторык і культурны антрополог Павел Церашковіч, палітолог Віталі Сіліцкі.

Мадэратор дыскусіі — старшыня «Таварыства беларускай культуры Віленскага краю» Юр'яс Юркевіч.

Праблема вызначэння, асноўнання і канструявання нацыянальнай ідэнтычнасці застаецца адной з цэнтральных і актуальных праблемаў сучасных сацыяльных навук.

Як зазначыў Зігмунд Баўман, ідэнтычнасць «становіцца прыымам, праз якую разглядаюцца, ацэньваюцца і вывучаюцца многія важныя рысы сучаснага жыцця». Нягледзячы на вялікую колькасць наукоўских прац, што раскрываюць феномен ідэнтычнасці, ланцужок пытанняў тэарэтычнага і прыкладнога характару выглядае бісконцым:

• Ідэнтычнасць — выключна сацыяльны канструкт ці адлюстраванне аб'ектыўных антрапалагічных адметнасцей?

• Як суднасця індывідуальная і групавая самавядомасці ў фармаванні нацыянальнай ідэнтычнасці?

• Якая роля розных кройніцамі ідэнтыфікацыі ў беларускім кантексте?

• Як упłyваюць канфлікты з суседзямі на асаблівасці фарміравання беларускай ідэнтычнасці?

• Беларусь рэальная і ўяўляемая які галоўныя праблемы нацыянальнага будаўніцтва ў сучаснай Беларусі?

• Ідеалогія беларускай дзяржавы — мадаль гісторычнай памяці і канструявання ідэнтычнасці?

• Як выглядае беларуская ідэнтычнасць у вымярэнні розных пакаленняў?

• Як асноўная культурная траўмы Беларусі (Вялікая айчынная вайна, ЧАЭС, атрыманне незалежнасці) адбіліся на самаідэнтыфікацыі беларусаў?

• Ці існуе праблема выцесненай памяці ў алтарыкатыўнай гісторыяграфіі?

На ўсіх пытаннях арганізацыі і ў дзяйсніці ў мерапрыемстві звяртайтесь да Аляксандра Алейкіна (+375 29 2552362) і Яўгена на Прайгермана (+375 29 5168505).

ФЕЛЬБЕТОН

ПЕТРАСЯН НАША ЎСЁ!

Лёлік УШКІН

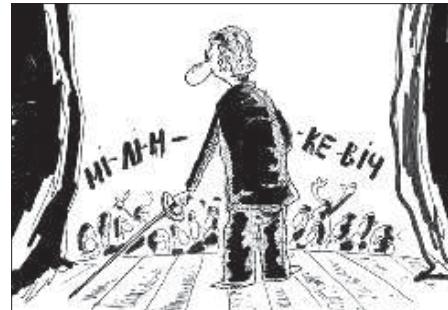
**На фоне крыйсіу
беларуска-расійскіх
адносін нечакана,
здаецца, адзінам, што
сапраўды аўядноўвае
наши народы,
стала мастацтва
гумарыста Ўгена
Петрасяна. Менавіта
Ўгену Ваганычу
два празідэнта, якія,
здаецца, ненавідзяцъ
адзін аднаго, даслалі
віншаванні з нагоды
юбілею.**

Раніцай Ваганычу патэлефанавалі і запрасілі на... Лубіку. «Напэўна, задумалі карпаратыўчык», — вырашыў кароль-гумарыст, прыкідваючы, які папрасіць гаранара. У будынку ФСБ яго, аднак, чакала не «штука злянін», а непрыемная размова з супраўднікам канторы.

— Хопіц петрасяніц! Яшчэ адзінны тупы анекдот пра пешчу або пра мужа, якія вяртаецца з камандзіроўкі, і на НТВ выйдзе трэйлогія «Хросны клоун», дзе падрабязна раскажуць, што тэксты вам піша Бера-зоўскі.

— За што?

Чэкіст прайшоўся па кабінету.

— Тут такая катавасія... Аказаўся, што ваш, так бы мовіць, гумар з'яўляецца адзінам, што аўядноўвае народы Расіі і Беларусі. Тлустым катам — алігархам «Газпраму» — гэта зусім не патрэбна. Вы павінны разбурыць падмурок саюроўства — адмовіца да віншавання жыцця... Тады вечарами вы павінны расказаць са спінай пару сваіх жартуў у імі Сакуру. Гэта не пустыя слова. З вамі гаворыць Брыгада Пакутнікаў Адступнасці Беларускай Смітанаў 30-празданітнай Тлустасці на Расійскім Рынку. Мы нікому не дадзім зруйнаваць Саюз....

— І якім будзе маё новае амплуа?

— У выніку мазгавога штурму вядучых палітэхнолагаў прынятна старатэгічнае рацэнне — вы будзецце глыбаты шпагі. Задурачыць кінуў трубку.

— Падругое, увечары, не паспей ён заглынучу першую шпагу, які публіка падварвалася крычаць:

— Зас-та-ем-ся! Зас-та-ем-ся!

У шоку Петрасяна пабег і скаваўся ў грымёрнай. Аднак і тут яго адкапаў знаёмыя чекіст, які аказаўся прадрабным перцам.

— Заўтра — значыць заўтра, — махнуў рукой гумарыст, лагічна адзначыўшы, што лепш глыбаты шпагі, чым баланду разам з Хадаркоўскім.

А «заўтра» аказаўся барагаты на сюрпризы.

Па-першыя, перад канцэртам яму патэлефанаваў апанім з цікавай прапановай:

— Дзякую за падарунак.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.

— Аднак я не падарунку не адкликнуўся.

— Да падарунку я не адкликнуўся.